

UMAY

Haziran 2025 / Cilt-III / Sayı-I

ISSN: 2980-2792

SANAT VE SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ

JOURNAL OF
ARTS AND
SOCIAL SCIENCES

ANTALYA
BELEK
ÜNİVERSİTESİ

Sahibi

Antalya Belek Üniversitesi adına Doç. Dr. Nagihan Çetin

Yayıncı

Antalya Belek Üniversitesi

Editör

Doç. Dr. Nagihan Çetin

(Antalya Belek Üniversitesi)

Editör Yardımcısı

Dr. Berna Kolot

(Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Öğr. Gör. Özlem Mecek Çevik

(Antalya Belek Üniversitesi)

Öğr. Gör. Anıl Parlak

(Antalya Belek Üniversitesi)

Yabancı Dil Sorumluları

Meltem Deniz Doğan

(İstanbul Üniversitesi)

Redaksiyon

Uzman Büşra Yılmaz

(Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)

Kapak Tasarımı

Öğr. Gör. Mustafa Zeki Yüce

(Antalya Belek Üniversitesi)

Mizanpaj-Dizgi

Öğr. Gör. Mustafa Zeki Yüce

(Antalya Belek Üniversitesi)

Öğr. Gör. Emre İdacıtürk

(Antalya Belek Üniversitesi)

İletişim

umaydergisi@belek.edu.tr

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Türker Eroğlu	(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin Bal	(Antalya Belek Üniversitesi)
Prof. Dr. Aysun Altunöz	(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Seadet Shikhiyeva	(Azerbaycan Milli Bilimler Akademiyası)
Doç. Dr. Asuman Aypek Arslan	(Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Elçin İbrahim	(Azerbaycan Milli Bilimler Akademiyası)
Doç. Dr. Fidan Uğur Çerikan	(Pamukkale Üniversitesi)
Doç. Dr. Aslı Fişekçioğlu	(Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Şeren	(Antalya Belek Üniversitesi)
Doç. Dr. Selçuk Kürşad Koca	(Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Serdar Uğurlu	(Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Harun Akçam	(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Köktan	(Sakarya Üniversitesi)

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. Umay Türkeş Günay	(KKTC)
Prof. Dr. Abdullah Kuzu	(Antalya Belek Üniversitesi)
Prof. Dr. Kürşat Öncül	(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Çeribaş	(Nevşehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Nedim Bakırcı	(Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayça Akın	(Antalya Belek Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Ayaz	(Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ebru Şenocak	(Elazığ Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Güven	(Sinop Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Sağ	(Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Nursel Uyanıker	(Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Serkan Köse	(Nevşehir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Aynur Ağören	(Düzce Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Damlanur Küçükyıldız	(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülce Dölkeleş	(Mudanya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Halil Mert Erdoğan	(Antalya Belek Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mısra Çakaloğlu	(Antalya Belek Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Rabia Kalfaoğlu	(Moskova Devlet Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Özkan	(AREL Üniversitesi)
Dr. Elif Alten Güler	(Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Hasan Savaş	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)

İçindekiler

- 6** | **Yemek, Kültür ve Kimlik Bağlamında Yabancı Dil Öğretiminde Yemeklerin Kullanımı: A1 Temel Düzey (Gazi Üniversitesi TÖMER) ve Korece Temel 1 (King Sejong Enstitüsü) Kitapları**
The Use of Food in Foreign Language Teaching in The Context of Food, Culture and Identity: A1 Basic Level (Gazi University TÖMER) And Korean Basic 1 (King Sejong Institute) Books
Tülin Gümüş
- 24** | **Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Etnografi**
Ethnography As A Qualitative Research Design
Hayriye Orhan, Cevdet Yılmaz
- 35** | **Turizm Alanında Tedarik Zinciri Yönetimi: Bibliyometrik Analiz ile 2020-2024 Yılları Arasındaki Akademik Eğilimler**
Bus Station Designed As Photographic Images Within the Scope of Vefa Station Project and Supply Chain Management in Tourism: A Bibliometric Analysis of Academic Trends Between 2020 and 2024
Fulya Adabalı, Münevver Çiçekdağı, F. Atıl Bilge
- 55** | **Akşam, Ulus ve Yeni Sabah Gazetelerine Göre Cumhuriyet'in On Beşinci Yıl Dönümü Kutlamaları**
Celebrations Of The Fifteenth Anniversary Of The Republic According to Akşam, Ulus and Yeni Sabah Newspapers
Caner Asal
- 75** | **Etiyopya Kırsalında Kahve ve Devlet**
Sarah Howard, Çev. Erhan Korkmaz
- 87** | **İrk, Tarih ve Kültür- Kitap İncelemesi**
Sinem Lafcı

Editörden

Değerli Okuyucularımız,

Umay Sanat ve Sosyal Bilimler Dergisi olarak üçüncü yılımızın ilk sayısıyla sizlerleleyiz. Bu sayımızda dergimizin kapsamı ve amaçları gereği disiplinlerarasılığın ilkelerine uygun olarak farklı alanlardan biri çeviri olmak üzere beş makaleyi ve bir kitap incelemesini sizlerle buluşturduk. Dergimizin bu sayısının hazırlanmasında değerli yazarlarımızın yanı sıra hakemlerimiz de değerlendirmeleri ve yazarlarımıza yapıcı yönlendirmeleri ile büyük bir emek ortaya koydular. Bu sebeple hem yazarlarımıza hem de hakemlerimize teşekkür ediyor, bundan sonraki sayılarımız için de desteklerini bekliyoruz. Her geçen sayıda niteliğini, tarandığı indeksleri arttıran dergimizin bu sayıdaki yazılarına ve bundan sonraki sayılarımıza yayıncımız olan Antalya Belek Üniversitesi tarafından DOI hizmetinin alındığını da duyurmak isteriz. Aralık 2025'te yayınlanacak sayımızda buluşmak dileğiyle verimli okumalar dileriz.

Doç. Dr. Nagihan Çetin

**YEMEK, KÜLTÜR VE KİMLİK BAĞLAMINDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE
YEMEKLERİN KULLANIMI: A1 TEMEL DÜZEY (GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÖMER)
VE KORECE TEMEL 1 (KING SEJONG ENSTİTÜSÜ) KİTAPLARI**

**The Use of Food in Foreign Language Teaching in The Context of Food, Culture and Identity: A1
Basic Level (Gazi University TÖMER) And Korean Basic 1 (King Sejong Institute) Books**

Tülin GÜMÜŞ*

Öz

Yemek, biyolojik bir ihtiyaç olmakla birlikte aynı zamanda ruhsal doygunluğu ve toplumsal uyumu sağlayan bir olgudur. Yemek ritüelleri sosyalleşme araçları olarak da kabul edilir. Yemek ritüelleri ile bireyler yakınlaşmakta toplumsal bağları güçlenmekte, kültürü gelecek kuşaklara aktarmaktadır. Bu özelliklerinden hareketle yemeğin birey için korunaklı bir alan olduğunu yemeğin bireysel ve toplumsal birçok yönünün bulunduğunu söylemek mümkündür. İnsanın varlığını sürdürmesinde temel bir ihtiyaç olan yemeğin nerede, ne zaman, kiminle, nasıl giderileceği, neyin yenip yenmeyeceği toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu durum farklı davranış kalıplarının ortaya çıkmasında dolayısıyla kimlik belirlemede, kültür aktarımında etkili olmuştur. Kültürel kodların gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan yemek aynı zamanda cinsiyet, iletişim, diplomasi, turizm gibi pek çok kavramla ilişkilendirilerek incelenmiştir. Bu çalışmada çok yönlü bir kavram olan yemeğin, kültür aktarımında bir araç olduğu kabul edilerek yabancı dil öğretim sürecinde nasıl değerlendirildiği incelenecektir. Yaşayan, canlı bir varlık olan dil, kültür ile etkileşim halindedir. Etkili bir yabancı dil öğretimi sadece dil bilgisini değil aynı zamanda seviyeye uygun olarak kültür aktarımını bağlamı içinde verilmesini de içermektedir. Bu doğrultuda Gazi Üniversitesi TÖMER, A1 Başlangıç Düzeyi ve King Sejong Enstitüsünün Korece 1 kitapları incelenecektir. Korece kitabının tercih edilmesinde Güney Kore'nin sistemli ve planlı bir şekilde geleneksel kültürlerini tüm dünyaya yayma düşüncesi ile yaptığı çalışmalar etkili olmuştur. Güney Kore, siyasi ve ekonomik krizlerinin üstesinden gelmesinde sanayisinin ve teknolojisinin yanında geleneksel kültürünü yayması da katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda yemek özelinde kültürel öğeler diplomaside, ekonomik iş birliklerini oluşturma da ve turizmin gelişmesinde gibi birçok alanda araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Betimsel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada önce yemek ve ulusal kimlik arasındaki ilişki açıklanacaktır. Yabancılar dil öğretimi ve kültür aktarımı ele alındıktan sonra Gazi Üniversitesi TÖMER, A1 Başlangıç Düzeyi ve King Sejong Enstitüsünün Korece 1 kitaplarının yemeği nasıl ele aldığı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yemek, Kimlik, Yabancı Dil Öğretimi, Kültür Aktarımı, Türkçe ve Korece

Abstract

Although food is a biological need, it is also a phenomenon that provides spiritual satisfaction and social harmony. Food rituals are also considered tools of socialization. With meal rituals, individuals become closer, social ties are strengthened, and they pass the culture on to future generations. Based on these features, it is possible to say that food is a protected area for the individual and that food has many individual and social aspects. Where, when, with whom, how and what to eat and what not to eat, which is a basic need for human existence, vary from society to society. This situation has been effective in the emergence of different behavioral patterns, thus in determining identity and transferring culture. Food, which enables the transfer of cultural codes to future generations, has also been examined in relation to many concepts such as gender, communication, diplomacy and tourism. In this study, it will be examined how food, which is a multifaceted concept, is evaluated in the foreign language teaching process, assuming that it is a tool in cultural transfer. Language, which is a living entity, interacts with culture. Effective foreign language teaching includes not only knowledge of the language but also cultural transfer in context, appropriate to the level. In this regard, Gazi University, A1 Beginner Level and King Sejong Institute's Korean 1 books were preferred. South Korea's systematic and planned efforts to spread its traditional culture to the whole world were influential in choosing the Korean book. In addition to its industry and technology, the spread of its traditional culture also contributed to South Korea overcoming its political and economic crises. In this regard, it is possible to say that cultural elements, especially food, are used as tools in many areas such as diplomacy, creating economic cooperation and the development of tourism. In this study, where descriptive research method is used, the relationship between food and national identity will first be explained. After discussing language teaching and cultural transfer to foreigners, how Gazi University, A1 Beginner Level and King Sejong Institute's Korean 1 books discuss food will be examined.

Keywords: Food, Identity, Foreign Language Teaching, Cultural Transfer, Turkish and Korean

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski olan yemek gündelik hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Yemek insanlığın varlığını sürdürmesinde biyolojik bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın nerede, ne zaman ve nasıl giderileceği, neyin yenip yenmeyeceği, topluluğun kültürel özellikleri, dinî inançları, ait olduğu coğrafyanın beşeri özelliği gibi değişkenlere bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durum yemeği kültürel bir olgu hâline getirmektedir. Toplumların değer, tutum ve davranışlarının şekillenmesi ile oluşan yemeğin bu yönüyle topluluk kimliği ve kültürüyle doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Yemek ayrıca toplumsal cinsiyet, iletişim, diplomasi, turizm, yumuşak güç gibi pek çok kavramla ilişkilendirilerek incelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı çok yönlü bir kavram olan yemeğin dil öğretim süreçlerinde nasıl kullanıldığı incelemektir. Yaşayan, canlı bir varlık olarak kabul edilen dil, ait olduğu toplumun maddi ve manevi unsurlarından yani kültüründen beslenerek gelişir, değişir, nesilden nesile aktarılır. Bu doğrultuda dil öğretiminin aynı zamanda kültür aktarımı, tanıtımı olduğunu söylemek mümkündür. Kültürü ve kimliği üreten, besleyen ve aktaran bir iletişim aracı olan yemekler de dil öğretim ve kültür aktarım süreçlerinde kullanılmaktadır. Yemeğin nasıl kullanıldığı King Sejong Enstitüsü ve Gazi Üniversitesi TÖMER temel düzey kitapları üzerinden incelenecektir. Betimsel araştırma yöntemin kullanıldığı bu çalışma öncelikle yemek ve ulusal kimlik bağlamı ele alınacaktır. Dil öğretim süreci ve kültür aktarımı değerlendirildikten sonra Gazi Üniversitesi TÖMER, A1 Başlangıç Düzeyi ve King Sejong Enstitüsünün Korece 1 kitabının yemekleri hangi üniteye nasıl kullandığı incelenecektir.

1. Yemek ve Ulusal Kimlik

Yemek, sadece hayatta kalmak için çeşitli malzemelerin birleştirilmesi ve pişirilmesi yöntemi değil aynı zamanda ait olduğu toplumun kültürü, kimliği ve yaşam tarzıyla doğrudan ilişkilidir.

Yemek, insanoğlunun varoluşunun devamını sağlamakla birlikte toplumsal ve kültürel sembolik anlamlarla yüklüdür. Yemeği kültür kavramından bağımsız ele almak mümkün değildir. Tezcan'a göre (2000) ne yiyeceğimizin temel belirtisi kültürdür. Yiyecekler kültürün bütünleyici parçalarıdır. Küçük yaşta öğrenilir ve öğrenildikten sonra değişmez. Yemek ve kültür arasında kurulacak ilişki, toplumsal dünyanın ve tarihin izdüşümü niteliğindedir. Bu bağlamda mutfak toplumun mikro aynası olarak görülmektedir (Sağır ve Ülgen, 2022: 124). Toplumun mikro aynası olarak kabul edilen yemeğin kültürel kodları taşıdığı, simgesel anlamlara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanlık tarihi kadar eski olan yemek ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan arkeolojik araştırmalarda elde edilen kalıntılar insanların 2 milyon yıl önce ilk kez yemek pişirdiklerini göstermektedir. Başlangıçta her ne kadar böcek ve türevleri, meyve, fındık, tahıl, mantar gibi yabani yiyecekler denenmiş olsa da bunlardan bazıları zamanla kaybolmuş, doğal çevre koşulları ve sosyoekonomik hayat tezahürlerinin değişmesiyle birlikte yeni yiyecekler mutfaklarda yerini almıştır. Yemek ve toplum ilişkisi ise 1980'li yıllardan sonra incelenmeye başlanmıştır. Bu gecikmenin birçok nedeni bulunmaktadır. Beardsworth ve Keil'e göre yemek yemenin gündelik hayatın içinde sorgulanmadan gerçekleşmesi ve yemeğin üretim ve dağıtım sürecinin ev içinde, gözlerden uzak bir şekilde sona ermesi bu nedenlerin başında gelmektedir (Beardsworth ve Kelim, 2011). Yemek ile ilgili yapılan ilk çalışma 1983'te *The Sociology of Food and Eating: Essays on the Sociological Significance of Food* başlıklı yazıdır. Türkiye'de ise *Bir Araştırma Alanı Olarak Yeme-İçme Tarihi ve Sosyolojisi*'dir (Karaduman, 2023). Bir olgu olarak yemek sadece kültürleri, coğrafyayı ve tarihi anlamak için araç olmanın yanı sıra kimlikleri belirleyen, oluşturan ve bozan; ulusları, dinleri, toplumları ve insanları birleştiren veya ayıran; sınırları koyan ve mevcut sınırların yeniden üretilmesini sağlayan bir siyasal aygıt olarak düşünölmeye ve çalışılmaya başlanmıştır (Yıldırım, 2019: 193). Yemeğin hazırlanışına, sunumuna, tüketimine yönelik davranışlar toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, davranış kalıplarını, dolayısıyla kimliği şekillendirmiştir.

Bireyi yaş, cinsiyet, etnik köken gibi özelliklerle tanımlayan kimlik, bizi ve ötekiyi tanımlar. Kimlik bireysel olduğu kadar da toplumsaldır. Kimlik aracılığıyla benzerlikler ve farklılıklar tanımlanır. Yemek en basit hâliyle yemek tariflerinin, kullanılan tekniklerin ve bazı yemeklere özgü anlatıların önceki nesillerden sonraki nesillere aktarılmasına dayandığı için bellekle ilişkilidir. Özellikle toplulukla özdeşleşen yemeklerde kültürel belleğe vurgunun daha net olduğu görülmektedir (Örnek, 2023: 157). Yemek ve yemeğe bağlı ritüeller, alışkanlıklar, kimlik inşasında önemli bir yer tutmaktadır. Zira yemek bize nerede, ne zaman, neyi, nasıl ve kiminle yiyeceğimizi belirtmektedir. Bazı toplumlar için yasak/haram olan yiyecek diğer toplumlarda tören yemeği olarak tercih edilebilmektedir. Bu doğrultuda yemek, bir toplumu diğerinden ayıran özelliklere sahipken aynı zamanda ait olduğu topluluğun aidiyet duygusunu hissetmesini sağlamaktadır.

Özellikle tören yemekleri bu duyguyu pekiştiren aynı zamanda geçmişi anımsatan araç konumundadır.

Yemek aynı zamanda anlatıları da beraberinde taşır. Aşure, büyük tufanı; üzüm hoşafı ve bir dilim ekmek Çanakkale'yi hatırlatır. Yemeğin etrafında gerçekleştirilen festival, şenlik ve anma törenlerinde bu anlatılar toplulukların belleklerinde tazelenir, kimlikleri sağlamlaşır. Yemek, kimlik duygumuzun merkezinde yer almaktadır. Herhangi bir insan grubunun yeme şekli, kültürü, hiyerarşiyi vb. ortaya koymasına yardımcı olmaktadır. Yemek, hem kendi birliğini hem de farklı yiyenin ötekiliğini ortaya koymaktadır (Fischler, 1988). Bu bağlamda yemeğin kültürel kodları gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan bir iletişim aracı olduğunu da söylemek mümkündür.

Şimdiye kadar olan kısımda yemeğin, topraktan sunumuna kadar olan sürecinde kültür ve kimlik ile olan bağı ele alınmıştır. Yemek sahip olduğu niteliklerle aynı zamanda turizm ve diplomasi ile de yakından ilişkilidir.

Yemek genel ifadeyle gastronominin kültür ile olan bağlantısı son yıllarda turizm ve diplomasi için önemli bir alan hâline gelmiştir. Yemeğin özgünlüğünü, ülke veya bölge ile bağımlı ifade eden gastronomi turizmi yöresel yemekleri ve mutfakları deneyimleme arayışı olarak tanımlanmaktadır (Cunha, 2018). Yeni, farklı, otantik lezzetler deneme arayışı mutfak kültürünün tanıtımı ve pazarlanmasında önemli bir motivasyon kaynağı hâline gelmiştir.

Gastrodiplomasi ise 2000'li yıllardan başında ortaya çıkan kamu diplomasisi alanında gerçekleşen değişimlerin yön verdiği bir yapılanmayı yansıtır. İlk kez Paul Rockower tarafından kullanılan bu kavram, kalplere ve zihinlere insanların mideleri aracılığıyla ulaşma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Rockower, 2012). Gastrodiplomasi dünyanın en eski diplomatik araçlarından birisi olarak kabul edilmektedir. İlk kez Asya ülkeleri tarafından başlatılan bu girişim sonrasında diğer ülkeler de farklı ülkelerdeki insanların dikkatini çekebilmek ve ülkelerinin imajını geliştirebilmek için kendi benzersiz yemek kültürlerini kullanma yolları aramaya başlamışlardır (Türker, 2018: 18). Bu noktada başarı elde eden ülkeler genellikle hükümet, bakanlıklar, sivil toplum örgütleri ve özel sektörün iş birliği ile çalışmalar yapmaktadır.

Ülkeler gıdayı ulusal kültürlerini tanıtmak, ulus markalarına ve imajlarına katkıda bulunmak, turistler için çekiciliği arttırmak, başka uluslara ilişki tesis etmek gibi amaçlarla kamu diplomasisi çalışmalarında araç olarak kullanmaya başlarlar ve ortaya çıkan değer zincirinden yararlanmak isterler (Soner, 2022:97). Bu bağlamda gastrodiplomasi; kültürel diplomasi, sözsüz iletişim, ulus markalama ile ilişkilendirilmektedir. Kamu diplomasisinde aktör gıdadır. Gıda kullanılarak, ülkelerin tanıtımı gerçekleştirilir ve ülkeler arasındaki iletişim güçlenir. Böylece ekonomi ve ticaret alanında iş birlikleri elde etmeye zemin hazırlanır. Yemek aynı zamanda imaj ve itibar yönetmede kullanılmaktadır.

Yemeğin öncesi, sırası ve sonrasında yapılanlar kültürel kodları, milli kimliği içermektedir. Milliyetçilik ve kültürel sahiplenme yemeğin hassasiyet yarattığı en önemli konulardan birisidir. İnsanlık yemek savaşlarını tarih, toprak ve köken üzerinden sürdürmüş, hatta “esas” olanı birtakım varsayımlara dayandırmayı çoktan bırakıp, köken araştırması yapmaya başlamıştır. Hatta sahiplenme dürtüsüyle yemek devletlerin savaşı hâline gelmiştir (Karaosmanoğlu, 2020:178). Filistinliler ile İsrail arasındaki “felafel”, Yunanistan ile Türkiye arasında “baklava, cacık, sarma vd.” sadece yemek kavgası değil aynı zamanda kültürel, ekonomik ve milli bir kavgadır. Ülkeler bu kavgada silahları değil yumuşak güç sayılabilecek dil öğretimi gibi kültür aktarımını, tanıtımını sağladığı diplomatik alanları kullanmaktadır. Yemekler özelinde kültürel öğelerin dil öğretim sürecine eklenmesi geniş kitlelere çok daha kolay yoldan ulaşmasını dolayısıyla algı ve imaj değişikliğini sağlamaktadır.

2. Yabancılar Dil Öğretimi ve Kültür Aktarımı

Yabancı dil, belirli bir ülkedeki veya bölgedeki halkın büyük bölümünün ana dili olmayan, okullarda eğitim aracı olarak kullanılmayan ve yönetimde, medyada iletişim işleri ile geniş bir biçimde yer almayan dil (Durmuş, 2023: 16) olarak tanımlanmaktadır. Yabancı dilin öğretim sürecini etkili hâle getirmek için birçok yöntem ve teknik oluşturulmuştur. Bu sürecinin başarılı olması, öğrencilerin hedef dilde amaçlanan yeterliliklere ulaşabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler, Avrupa Dil Portfolyosu tarafından genel hatlarıyla açıklanmıştır.

Avrupa Dil Portfolyosu, resmi olmayan kültürlerarası deneyimlerimizin ve yaşamımız boyunca okulda, mesleki eğitimde işyerinde edindiğimiz dil deneyimlerimizin kayıt ve rapor edildiği bir araçtır. Ayrıca dil ve kültürlerarası öğrenme deneyimleri ile dil yeterliliklerini/becerilerini tanımlamaktadır. Dil Pasaportu, Dil Geçmişi ve Dosya olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır (URL 1). Avrupa Dil Portfolyosu CEFR'a (Diller için Ortak Avrupa Referans Çerçevesi: Öğrenme, Öğretme, Değerlendirme) bağlıdır. CEFR ise

ikinci/yabancı dil eğitiminde hedef, içerik ve yöntemlerin açık bir şekilde tanımlanmak ve ortak bir temel sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu doğrultuda altı ortak referans seviyesi (A1, A2, B1, B2, C1 VE C2) belirlenmiş, dil etkinliklerinin de okuma, dinleme, konuşma, yazma olmak üzere dört temel beceri üzerinde şekillenmesi gerektiği ifade edilmiştir (URL 2).

Dil öğretim sürecinde görsel-işitsel materyaller hedef dilde üretimler yapmaya olanak sağlayacak şekilde hazırlanmalıdır. Bu materyaller, hedef dildeki kültürel unsurlardan beslenerek yapıldığında bağlamı da verilmiş olacaktır. Dil, kültürü aracılığıyla öğretilmelidir. Kültürel unsurlar dersin bir parçası hâline getirilmelidir (Tomalin ve Stempleski, 1993). Zira dil ve kültür iç içe geçmiş durumdadır.

Dil, kültürün bir parçası olmakla birlikte aynı zamanda kültürün tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılmasında bir araçtır. Maddi ve manevi unsurların bütünü olan kültür, dile yansımaktadır. Bu doğrultuda dilin kültürün bir parçası olduğu, kültürün dili biçimlendirdiği, kültürün dil olmadan ifade edilemeyeceği, kültüre kendi kimliğini kazandırmanın dil olduğunu söylenebilir (Memiş, 2016: 608). Kültür, dile yansımaktadır. Dolayısıyla yabancı dil öğrenmek aynı zamanda hedef dildeki kültürü öğrenmek demektir.

Aktuna'ya göre yabancı dil öğrenmek, hedef dili ve o dili konuşanları yansıtan yeni bir kültürel bakış açısı edindiği bir kültürlenme hadisesidir (Aktuna, 2005: 58). Dil öğrenmek aynı zamanda hedef dilin yaşayan kültürünü öğrenmek demektir. Dilin kültürel arka planı bilinmeksizin hedef dilin anlaşılması ve işlevsel olarak kullanılması oldukça zordur. Ayrıca yanlış yorumlanmaya da oldukça müsaittir. Bu bağlamda kültür öğretiminin yapılmadığı bir dil, tam manasıyla öğrenilmiş olarak kabul edilmemektedir. Çünkü yabancı dili öğrenen kişi hedef dildeki yapıları, jestleri ve mimikleri hangi ortamda ve nasıl kullanacağını kültür aktarımı yoluyla öğrenebilmektedir (Yaşar, 2023: 220). Ayrıca yabancı dil öğrenenler daha çok dilin dizgesel yapılarına odaklı oldukları için, kültür başlığı altında öğrenciye verilebilecek olan şeyler öğrencinin dili anlamasına yardımcı olacak nitelikte olmalıdır (Ülker, 2007: 16). Tarih, günlük yaşam ve rutinler, alışveriş, gençlik kültürü (moda, müzik vb.), turizm ve seyahat, okul, eğitim, iş hayatı ve işsizlik, coğrafya, aile yaşantısı, sosyal şartlar, yiyecek-içecek, festivaller, gelenek-görenekler, etnik ilişkiler, gibi konular kültür bağlamında verilebilecek konular olarak kabul edilmektedir.

Sonuç olarak etkili bir dil öğretim sürecinin beceri eğitimi ve kültür aktarımıyla iç içe olması gerektiğini söylemek mümkündür. Dil öğretimi sadece kültür aktarımı değildir aynı zamanda ülkeler tarafından yumuşak güç (soft power) olarak kullanılmaktadır.

Yumuşak güç kavramı ilk olarak Joseph Nye (2017) tarafından adlandırılmıştır. Nye'e göre (2017), yumuşak güç diğer insanların tercihlerini şekillendirme yeteneğidir. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak medya ve iletişim araçlarının yaygınlaşması ile sert/kaba güç önemini kaybetmiştir. Sert gücün masraflı olması ve istenilen sonucu her zaman vermemesi ise bir diğer etkidir. Yumuşak gücün kullanımında asker sayısı ya da ekonomik yaptırımdan çok o ülkenin kültürü, dili, sanatı, sineması, mimarisi, müziği, tarihi, bilim ve teknoloji altyapısı, diplomatik becerisi, kendini anlatabilme yeteneği vd. etkili olmaktadır (Kallın, 2012). Kültür başlığı içerisinde değerlendirilen "dil" yumuşak güç faaliyetlerinin önemli bir unsuru olmuştur.

Ülkeler küresel anlamda üstünlük sağlamak adına dillerinin küresel ölçekte kullanımının yaygınlaşması için bütçe ayırmakta, stratejiler geliştirmekte ve çeşitli kurumlar kurarak hem akademik hem de kitle iletişim araçlarından yararlanmaktadır (Akalin, 2021: 270). Çok yönlü bu faktörlerin toplamını oluşturan yumuşak güç kavramı eğitim, dil politikalarını ve bu politikaları yöneten kamu kurumlarını da doğrudan ilgilendirmekte olup; "hâkim otorite", "güç" başka bir deyişle devlet kavramının işleyişini açık ve örtük hedeflerini şekillendirmektedir (Erdem, 2020: 258). Dil aracılığıyla ülkeler imajını güçlendirmekte, sınırlar ötesine taşımaktadır. Bu çalışmada dil öğretimin, kültür aktarımından bağımsız olmadığı ve ülkelerin tercih ettiği etkili bir yumuşak güç olduğu savunulmaktadır. Dil öğretim sürecinde yemek, kültürlerarası iş birliği ve etkileşimin gerçekleşmesinde diplomatik bir araç olarak kullanılmaktadır.

3. Yabancı Dil Öğretimde Yemeklerin Kullanımı: King Sejong Enstitüsü ve Gazi Üniversitesi TÖMER Kitapları

Dil öğretim sürecinde yemeklerin nasıl kullanıldığı Türkçe ve Korece üzerinden incelenecektir. Türkçenin karşısında Korece'nin tercih edilmesinde ise Güney Kore'nin geçmişte yaşadığı ekonomik ve siyasi problemleri çözüm sürecinde geleneksel Kore kültürünü verimli bir şekilde kullanması etkili olmuştur. Ülke, sanayi ve teknoloji alanında da büyük başarılar elde etmiş olsa da sistemli bir şekilde kültürünü tanıtmayı ve yaymayı hedefleyen çalışmalar yapmaktadır.

Bu süreç genel hatlarıyla şöyledir: Köklü bir tarihî olan Güney Kore devleti, 1948 yılında bağımsızlığını

ilan etmiştir. Japonya işgali, Kuzey Kore'nin savaş ilan etmesi, darbelerle dolu bir tarihinin olmasının sonucu olarak uzun yıllar sosyo-ekonomik problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Güney Kore tarihinin önemli dönüm noktalarından birisi de 1997 yılında yaşanan Güney Doğu Asya Krizi'dir. Asya Krizi Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'da ortaya çıkmış ve Güney Kore'yi de büyük ölçüde etkilemiştir. Krizi hazırlayan en önemli iki sebep aşırı miktardaki yabancı sermaye ve finansal yapının kırılganlığıdır (Engin, 2007:42). 1997 ekonomik krizi Güney Kore'de siyasal, ekonomik ve sosyal değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimlerden en önemlisi siyasal alandadır. Krizinden sonra gelen hükümet, Neoliberalizmi ve küreselleşmeyi devlet politikası hâline getirmiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda korumacı bir politika izleyen Güney Kore, ithalatı kısıtlayarak yerli sanayiye güçlendirmeye çalışmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda ise göreceli olarak serbestleşme dönemi yaşanmıştır (Dong-Woo, 2019:45). Bu serbestleşme döneminde Güney Kore, teknoloji ve sanayi alanı başta olmak üzere birçok alanda ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyecek atılımlar gerçekleştirmiştir. Bunlardan birisi de *Kore Dalgası* olarak bilinen Hallyu'dur. Milli geleneklerini içinde barındıran, kendi kültürel köklerinden çıkmış ve 1990'dan beri süregelen bu dalga, Kore dilini ve kültürünü tüm dünyaya yaymaya ve bundan beslemeye çalışmaktadır (Aytekin, 2024:66). Hallyu, ilk olarak dizi ve film endüstrisi olarak ortaya çıkmıştır. Kore dizileri (K-dramalar), Kore müziği (K-pop) ile başlayan bu süreç kozmetik (K-beauty), Kore yemekleri, Kore giyim-kuşam, aksesuarları vd. olarak tüm dünyaya yayılmıştır. Bugün dünyanın birçok ülkesinde Kore restoranları, Kore ürünlerinin bulunduğu marketler açılarak kültürel ürünler pazarlanmaktadır.

Hallyu'nun başarısının arkasında yatan nedenler arasında Kore Kültür şirketlerinin liberalleşmesi, hükümetin kültür şirketleri yerleştirme politikası, yeni medyanın gelişmesi, Asya kültür şirketlerinin değişmesi de yer almaktadır (Aytekin, 2024:74). Güney Kore, teknolojiyi ve medyayı etkili bir şekilde kullanarak zorlu siyasi ve ekonomik süreçlerinin üstesinden gelmiştir. Bu noktada geleneksel Kore kültürü önemli bir gelir kaynağı olarak kullanılmıştır. Kore Dalgasının tüm dünyaya yayılmasını daha sistemli hale getirmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1990'da Kültür Bakanlığı kurulmuş, 1993'te Kültür ve Spor Bakanlığı, 1998'de Kültür ve Turizm bakanlığı, 2007 yılında Asya Kültür Merkezi Tanıtım grubu kurulmuş, 2008'de Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığının açılmıştır (URL 3). 1990'dan günümüze kadar olan süreçte çeşitli teknolojik ve kültürel birimler kurularak kültürün tanıtımı, aktarımı daha sistemli hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar aracılığıyla Güney Kore'nin hem ekonomik hem de diplomatik alandaki yumuşak gücü olumlu bir ivme kazanmıştır.

3. 1 Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Kitabı ve Yemeklerin Kullanımı

A1 Temel Düzey kitabı, Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) tarafından yayımlanmıştır. Gazi Üniversitesi TÖMER, yabancılarla Türkçeyi öğretmek amacıyla birçok kaynak kitap hazırlamıştır. A1, A2, B1, B2 ve C1 kitaplarının yanında Akademik Okuma, Akademik Yazma, Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi (A1, A2, B1, B2, C1) ve Ölçme Değerlendirme gibi kitaplar yer almaktadır. Türkçe öğretim seti, TÖMER öğretim elemanlarınca "Diller İçin Ortak Başvuru Metni"nde belirtilen düzey ve yeterliliklere uygun olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan sette anlama, konuşma, yazma, dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler tematik bir bütün içerisinde verilmiştir. Ayrıca uygulamada ortaya çıkan gereklilikler dikkate alınarak sürekli güncellendiği belirtilmiştir. İlk basımı 2013 yılında yapılan "Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti" gerek Gazi Üniversitesi TÖMER'de gerekse yurt içi ve yurt dışındaki dil öğretim merkezlerinde ders kitabı olarak okutulmaktadır. (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.) 2022, Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara,).

A1 Temel Düzey, diğer düzeylerde olduğu gibi ders ve çalışma olarak hazırlanmış ve altı üniteden oluşan bir settir. Ders kitabında her ünite dört okuma metni ve bu okuma metinlerindeki temalardan hareketle konuşma, yazma ve dinleme etkinlikleri bulunmaktadır. Kitap, doğrudan dil bilgisi anlatımını içermemektedir. Dil bilgisi için "Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi" kitabı bulunmaktadır. Çalışma kitabında ise ders kitabında öğrenilen konuyu pekiştirecek nitelikte etkinlikler bulunmaktadır. Ders ve çalışma kitapları aynı temalar etrafında şekillendiği için aşağıdaki tabloda sadece ders kitabında bulunan ünitelere yer verilmiştir. Bu tabloda okuma metinlerinin başlıklarına ve öğrenmeleri gereken konular yazılmış dil bilgisi yapılarından bahsedilmemiştir.

Tablo 1: *Yabancılar İçin Türkçe A1 Temel Düzey Ders ve Çalışma Kitabındaki Konu Başlıkları*

	1. Metin	2. Metin	3. Metin	4. Metin
1. Ünite Merhaba	Ben ve Arkadaşlarım * Alfabe ve kendini tanıtmak.	Ben Kimim? *Kendisini, aile üyelerini fiziksel özellikleri ile tanıtmak, meslekler	O Nasıl Biri? *Kişisel ve fiziksel özellikleri tanıtmak	Evim ve Çevrem *Yer-yön tarifi yapmak
2. Ünite Nerede, Ne zaman, Nasıl?	Hayat Nasıl Gidiyor? *Şimdiki zaman, gündelik hayat ve saatler	Tadı Damağımda *Restoranda sipariş etme, hesap ödeme vb. gibi gündelik hayatta kullanılan ifadeleri öğrenme	Öğrenciler Alışverişte *Market alışverişi yapmak ve alışveriş ile ilgili gündelik hayatta kullanılan ifadeleri öğrenme	Ben Çok Hastayım “Vücudun bölümleri, hastalık isimleri ve tedavi yöntemleri
3. Ünite Dikkat!	Otogarda *Ulaşım araçları, seyahat etme, bilet alma	Hastanede *Hastanedeki uyarıların anlamlandırılması	Cadde ve Sokaklar *Bazı trafik işaretlerinin anlamlandırılması	İçinde Ne Var? *Sütlaç yapımı örneğinden hareketle yemek yapımı
4. Ünite Teknik İşlemler	Sevgili Günlük *Çeşitli teknolojik araçlar ve kullanımı	Kumbara Bankası *Bankacılık işlemleri, bankacılık ile ilgili kelimeler	Kahve Molası *İki arkadaşın makinaneden kahve alması, kahve türleri	Yeni Tarife *Müşteri temsilcisi aracılığıyla tarife değişikliği yapmak
5. Ünite Nasıl Giderim?	Şaka *Üniversite kampüsü gezme, kayıt yaptıрма	Anıtkabir Ziyareti *Görsellerle Anıtkabir ziyareti	Hakan'ın Yurtta İlk Günü *Hakan ve yurt görevlisi arasında geçen konuşma, yer-yön tarifi	Kapadokya Yolu *Kapadokya'ya yolculuk, yer-yön tarifi
6. Ünite İletişim Kuruyorum	Kutlama Mesajları *Resmi ve özel günlerle ilgili kutlama mesajları	Çok Yaşa! *Çeşitli deyimlerin yer aldığı okuma metni	Mesajının Var *Çeşitli konularla ilgili kısa mesajların yer aldığı görseller	Güzel Bir Günün Sonunda *Evlilik yıldönümü ve doğum gününün kutlaması

A1 Temel Düzey, ders ve çalışma kitabında kültürel unsurlar sıklığı az olsa da çeşitli etkinliklerde verilmiştir. Bu unsurlardan biri olan yemek, görsel ya da isim olarak üniterler içerisinde kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda yemeklerin hangi ünite ve etkinlikte kullanıldığı açıklanmıştır. Tabloda sadece geleneksel Türk mutfağındaki yemeklere değil aynı zamanda dünya mutfağındaki yemeklere de yer verilmiştir. .

Tablo 2: *Yabancılar İçin Türkçe A1 Temel Düzey Türkçe Kitabı ve Yemeklerin Kullanımı*

1. Ünite	• Çeşitli görseller verilerek doğru-yanlış etkinliği yapılmıştır. Bu etkinlikte “Çorba-cı” ve “Lezzetli Gözleme” başlıkları ile çorba ve gözleme görseli verilmiştir. Çalışma saatleri sorulmuştur (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 14). • “Neredesin?” başlığı altında mekan ve görseller verilerek eşleştirme yapılması istenmiştir. Bu kısımda pastaneye yer verilmiştir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 19). • Fiil+mAk +istiyor yapısı görsellerdeki fiilleri kullanılarak yazılması istenmiştir. Görsellerde kitap okumak, yürümek, kahve içmek ve yemek yemek fiilleri yer almıştır. Türk kahvesi geleneksel fincanın içinde fotoğraflanmıştır. Yemekler için ise ders kitabında (sayfa 58) bulunan görsel kullanılmıştır (A1 Temel Düzey, Çalışma Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 30).
-----------------	---

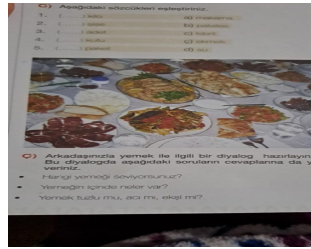
2. Ünite	• “Hayat Nasıl Gidiyor?” okuma metni içerisinde farklı öğünlerde yemek yendiğinden bahsedilmiştir. Fakat hangi yemeklerin yendiğinden bahsedilmemiştir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 26). • Yazma etkinliğinde görsellerdeki kişilerin ne yaptığı sorulmuştur. Verilen görsellerden birisinde yemek yapan bir kadın vardır. Hangi yemeği yaptığı net olarak görülmemektedir. (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 30). • “Tadı Damağımda” okuma metni sunucu ve Bolulu olduğunu öğrendiğimiz aşçı arasında geçmektedir. Mekân olarak restoran kullanılmıştır. Birçok insan yemek yemektedir. Yemekler illüstrasyon görsel olarak verilmiştir. Masalarda, kurabiye, yaş pasta, patates ve sosis kızartması, meyve, ekmeğin bulunmaktadır. Diğer görsellerin hangi yemekler olduğu anlaşılmamaktadır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 32). • Bir diğer etkinlikte menü yer almaktadır. Menü, çorbalar, ana yemekler, salatalar, tatlılar ve içecekler olarak ayrılmıştır. Her birinin ücreti verilmiştir. Tarhana, mantı, çoban kavurma, irmik tatlısı vb. gibi geleneksel Türk mutfağından birçok yemek ve tatlı görselleri olmadan verilmiştir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 33). • Konuşma etkinliği olarak restoranda garson ile müşteri arasında geçen bir diyalog verilmiştir. Öğrencilerin de bu diyalogu okuduktan sonra benzer bir konuşma etkinliği yapması istenmiştir. Burada da mercimek çorbası, İskender kebabı, baklava, künefe gibi geleneksel Türk mutfağından yemekler görselleri olmadan verilmiştir. Aynı sayfada tane, kilo, koli, kase vb. kelimeleri öğretilirken yiyecek görselleri kullanılmıştır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 34). • -lı, -sız ve -lık ekleri öğretilirken verilen cümlelerden birinde “kıyma__ pide ve bir buçuk kaşar__ pide” örneği verilmiş ve görsel kullanılmamıştır. Yine aynı sayfada kutuda verilen isimleri meyve, sebze ve içecek başlığı altına yazılması istenmiştir. “Türk Kahvesi” verilen içeceklerden birisidir (Ders kitabı sayfa 34). • Bir diğer etkinlikte çikolatalı ıslak kek tarifi kullanılan malzemelerle birlikte verilmiştir. Görsel olarak sadece ıslak kek yer almaktadır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 37). • “Haydi Yemek Yapalım!” başlığı altında menemen tarifi verilmiştir. Görsel olarak domates, soğan, yumurta, tuz, Ayçiçek yağı, biber verilirken menemenin hazır hâline yer verilmemiştir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 38). • “Ben Çok Hastayım” okuma metni doktor ve hasta arasında geçmektedir. Doktor hastaya genel olarak meyve ve sebze tüketin diyerek öneride bulunmaktadır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 40). • “Hayat Nasıl Gidiyor?” başlığı altında görseller verilerek öğrencilerin cümle kurması istenmiştir. Görsellerde “kahvaltı yapmak” ve “yemek yemek” fiilleri için görsel kullanılmıştır. Bu iki görsel her ne kadar net bir şekilde hangi yemeği temsil ettiği anlaşılmassa da geleneksel Türk mutfağında yer almayan yiyecekler yer almaktadır. (A1 Temel Düzey, Çalışma Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 38).
----------	---

3. Ünite	• “İçinde Ne Var?” başlığı altında Anna ve Dilek’in sütlaç yapım aşamaları diyalog olarak verilmiştir. Sütlaç görseli de bulunmaktadır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 56). • Sıcak çikolata ambalajı görsel olarak kullanılmıştır. Ambalajda verilen bilgiler üzerinden sorular sorulmuştur. Aynı sayfadaki bir diğer etkinlikte de kelimeler verilmiş ve bu kelimeleri meyve, sebze, kahvaltılık, et ürünleri ve abur cubur başlıkları altına sınıflandırılması istenmiştir. Kahvaltılıklar başlığı altında sucuk, kaymak, bal, tereyağı görselleri olmadan kullanılmış (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 57). • Konuşma etkinliği olarak yemek ile ilgili bir diyalog hazırlanması istenmiştir. Yemek görseli olarak masada pastırma, yoğur, salata, lahana sarması, börek, patates, patlıcan ve biber kızartması, zeytin yer almaktadır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 58). • Anlama kısmında görsel olarak salata, köfte ve patatesten oluşan sulu bir yemek, mercimek çorbası, kebab, baklava ve ayran yer almaktadır. (A1 Temel Düzey, Çalışma Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 43). • Konuşma etkinliğinde soy-, doğra-, tuzla- vb. fiiller patates kızartması tarifi verilerek anlatılmıştır. Patates kızartması yapımının tüm aşamaları görsellerle verilmiştir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 48). • Anlama etkinliğinde hazır paketten puding yapımı görsellerle aktarılmıştır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 61).
4. Ünite	• Konuşma etkinliği olarak çeşitli fotoğraflar üzerinden öğrencilerin “Siz öğünlerinizi nerede, kiminle yersiniz? Söyleyiniz?” sorusunu cevaplanması istenmiştir. “Öğle yemeğini arkadaşlarımla yemekhanede yerim.” cümlesinin görselinde yemekhanede iki kadın yemek yemektedir. Görsel olarak hangi yemek olduğu net bir şekilde anlaşılmayan ama sulu yemek olarak nitelendirebileceğimiz bir yemek bulunmaktadır. “Ben her sabah ailemle evde kahvaltı yaparım.” cümlesinin görselinde masa başında bir aile kahvaltı yapmaktadır. Kahvaltıda portakal suyu, meyve, kahvaltılık gevrek yer almaktadır. Bu kısımda fotoğraflardeğildir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 68). • Yazma etkinliğinde resimlere uygun cümleler yazılması istenmektedir. Bir kadının tek başına kahvaltı yaptığı ve annesiyle yemek yediği görseller bulunmaktadır. Kahvaltı masasında çay, ekmek, yumurta, zeytin, salam ve helva (?) ve ne olduğu tam olarak anlaşılmayan yiyecekler bulunmaktadır. Annesi ile yemek yediği görselde ise ikinci ünite Bolulu aşçı ile sunucunun diyalogunun yer aldığı yemek görselleri kullanılmıştır. Çorba, pilav, patates-sosis kızartması yer almaktadır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 69). • “Kahve Molası” okuma metninde makineden sütlü, sade, şekerli, şekersiz kahve çeşitleri verilmiştir (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 70).
5. Ünite	-----
6. Ünite	• Konuşma etkinliğinde “ülkenizdeki özel bir günü anlatınız.” sorusu yer almaktadır. Türkiye’deki özel gün olarak Ramazan Bayramı verilmiştir. Bayram’da neler yapıldığı anlatılırken çeşit çeşit böreklerin ve tatlıların hazırlandığından ve ikram edildiğinden görsel kullanılmadan anlatılmıştır (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 102).

Tablo 3: A1 Başlangıç Düzeyi Kitabı Örnek Görseller

Görsel 1: (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 32). 32

Görsel 2: (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 58).

Görsel 3: (A1 Temel Düzey, Ders Kitabı (ed. Mustafa Kurt vd.), (2022) Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara, 33).

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi A1 Temel Düzey kitabında birçok yerde yemek ya görsel olarak ya da yemek ismi olarak geçmiştir. Görseller ya da yemek isimleri dil bilgisini pekiştirmek ve bazı becerileri geliştirmek amacıyla birden fazla yerde kullanılmıştır. Beşinci ünite bu durumun dışındadır. Bu üniteye yemek ve içecek görsel ya da isim olarak yer almamaktadır. Yemek ve içeceklerin dışında kitapta ekmek, kahvaltılıklar, çeşitli meyve ve sebzeler, verilmiştir.

3.2 King Sejong Enstitüsü Korean Kitabı 1 ve Yemeklerin Kullanımı

Ele aldığımız ikinci kitap ise başlangıç seviyesi için kullanılan Korece 1 kitabıdır. Korece Temel 1 kitabı King Sejong Enstitüsü tarafından hazırlanmıştır. Enstitü, ilk olarak 2007 yılında açılmıştır. 2020 yılı itibarıyla 76 ülkede 213 şubesiyle Korece¹ eğitimi vermektedir. King Sejong Enstitüsü'nün niceliksel büyümesinin yanında, müfredat ve ders kitaplarını geliştirmesi, personellerinin uzmanlıklarını güçlendirmesi ile de niteliksel büyümeyi gerçekleştirmiştir. King Sejong Enstitüsü, Kore dili ve kültürünü daha geniş kitlelere ulaşmasını hedefleyerek 2020 yılında çevrimiçi bir platform oluşturmuştur. King Sejong Enstitüsü, yaptığı çalışmalarda, hazırladığı ders materyallerinde Kore dilini, kültürünü ve Kore'nin ruhunu yansıtmayı hedeflediklerini belirtmektedirler. Ayrıca öğrencilerin ilgisini canlı tutmak, Kore dilini ve kültürünü dünyanın farklı yerlerine yaymak amacıyla kendini güncellemektedir. (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim) 2020, King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul).

Enstitü tarafından hazırlanan ve çevrim içi platformda sunulan sette okuma, yazma, konuşma, dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik birçok çalışma bulunmaktadır. Ayrıca alfabe ve sayıların (Kore ve Çin Kökenli sayılar olarak iki sayı sistemi kullanılmaktadır.) öğretimini kolaylaştırmak için de birçok kaynak bulunmaktadır.

Bu çalışmada Gazi Üniversitesi TÖMER A1 Temel Düzey kitabına eşdeğer olması bakımında Korece Temel 1 kitabı tercih edilmiştir. Korece Temel 1, Uluslararası Standart Kore Eğitim Müfredatına paralel olarak hazırlanmıştır. Temel düzeyde hazırlanan bu kitap, daha sonraki düzeylere ve çalışmalar temel oluşturacak şekilde planlanmıştır. Kitap 20 üniteden oluşmaktadır. Ders ve çalışma kitabı olarak ayrılmamıştır. Ünitelerde çeşitli kelimeler, günlük hayattaki ifadeler kullanarak dil bilgisi öğretimi gerçekleştirilmektedir. Ünitelerde öğrenilen yapıları pekiştirmek amacıyla okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileri kullanılarak çeşitli etkinliklere yer verilmiştir. Her beş üniteden sonra öğrenilen yapıları ölçmek için test soruları bulunmaktadır. Bu kısımda öncelikle Korece Temel 1 kitabındaki üniteler ve bu ünitelerdeki temalara yer verilmiştir.

¹Bu çalışmadaki Korece ifadesi ile Güney Kore'nin kullandığı dile işaret etmektedir.

Tablo 5: King Sejong Academy Korece Temel 1 Kitabı Üniteler

1. Ünite	저는 한국 사람이에요. (Ben Koreliyim.) Kendini tanıtmak
2. Ünite	회사원이 아니에요. (Ben şirket çalışanı değilim.) Aile
3. Ünite	저도 드라마를 좋아합니다. (Ben de dizileri severim.) Günlük yaşam
4. Ünite	여기가 지훈 씨의 학교입니까? (Bu, Jihoon'un okulu mu?) Okul
5. Ünite	날씨가 좋지 않아요. (Hava iyi değil.) Hava durumu ve mevsimler
6. Ünite	친구한테 편지를 써요. (Arkadaşıma mektup yazarım.) Selamlama, hediye ve arkadaşlar
7. Ünite	지금 어디에 있어요? Yer-yön tarifi, konum
8. Ünite	토요일에 친구를 만났어요. (Cumartesi arkadaşım ile buluştum.) Çin kökenli sayılar, tarih ve geçmiş zaman
9. Ünite	저는 수영을 못해요. (Ben yüzemem.) Spor yapmak, -ebilmek
10. Ünite	같이 점심을 먹을까요? (Öğlen birlikte yemek yiyelim mi?). Korece sayılar, söz vermek
11. Ünite	떡볶이는 매워서 잘 못 먹어요. (Tteobokki'yi yiyemiyorum çünkü çok baharatlı.) Yemek
12. Ünite	운동화를 좀 보고 싶어요. (Birkaç spor ayakkabı görmek istiyorum.) Satın alma ve alışveriş yapma
13. Ünite	K-POP dansı çıkarabilir mi? (K-pop dansı yapabilir misin?) Hobiler
14. Ünite	고향에 가기 전에 여행을 할 거예요. (Tatile gitmeden önce memlekete gideceğim.) Plan yapmak ve seyahat etmek
15. Ünite	약을 먹은 후에 꼭 쉬세요. (İlaç aldıktan sonra iyice dinlenin.) Sağlıklı yaşam, vücudumuz, hastalıklar
16. Ünite	여기에서 서울역까지 어떻게 가요? (Buradan Seul istasyonuna nasıl gidebiliriz?). Soru sorma, cevaplama, yer-yön tarifi
17. Ünite	집들이에 뭘 사 가야 돼요? (Yeni eve taşınma partisi için ne almalıyım?) Taşınma, davet, yeni eve taşınma partisi
18. Ünite	길이 막히니까 공연장까지 지하철로 갑시다. (Trafik sıkışık olduğundan konser salonuna ulaşamıyorum. Metroyla gidelim.) Boş zamanlarda yapılan etkinlikler

19. Ünite	저랑 같이 사러 가요. (Birlikte bir şeyler almaya gidelim.) Önemli olan ya da olmayan bir şeyi belirtme
20. Ünite	어머니는 꽃을 좋아하세요. (Annem çiçekleri sever.) Resmi konuşma dili, seyahat öncesi hazırlıklar

20 üniteden oluşan Korece Temel 1 kitabı, başlangıç düzeyinde bir öğrencinin ihtiyaç duyduğu temalara yer vermiştir. Her ünite farklı bir dilbilgisi yapısı okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileri ile pekiştirilmiştir. Korece Temel 1 kitabında kullanılan geleneksel Kore yemekleri ve diğer yemekler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

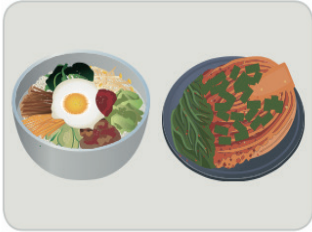
Tablo 6: *King Sejong Academy Korean Kitabı ve Kullanılan Yemekler*

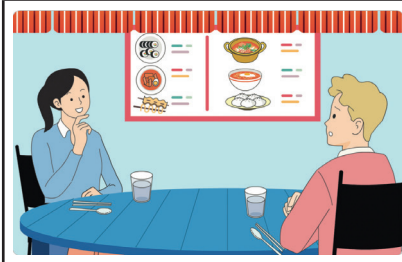
1. Ünite	-----
2. Ünite	-----
3. Ünite	• “Günlük Yaşam” başlığı altında verilen kelimelerden birisi de yemektir. Kimchi ve Bibimbap yemeklerinin (음식), Kore yemeği olduğu belirtilmektedir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 54). • Bir diğer sayfada gündelik yaşamda kullanılan fiillerden biri olan “yemek yemek” verilmiştir. Yemek yemek geleneksel Kore yemeklerinin yer aldığı masa düzende yemek yiyen bir kişi ile görselleştirilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 55). • Sıfatlar kısmında iyi, güzel anlamına gelen 좋다 kelimesi, “Kore yemekleri güzeldir/iyidir.” cümlesi ile örneklendirilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 56). • Dilbilgisi anlatımında da yemek yemek fiili görseliyle birlikte kullanılmıştır. Ayrıca aynı sayfada ekmek yiyen bir erkek görseli ile dilbilgisi yapısı pekiştirilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 59). • Dilbilgisi anlatımında yemek kullanılmaya devam edilmiştir. Bu kısımda Kore yemeğini, Kore şarkısını (K-pop) da çok severim cümlesiyle örneklendirilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 60). • Ayrıca okuma metni olarak Bibimbap yemeği anlatılmıştır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 64). Devam eden sayfalarda ise Bibimbap yemeğinin içindeki malzemelerin detaylı bir şekilde görselleri verilerek çeşitli etkinlikler yapılmıştır.
4. Ünite	-----
5. Ünite	-----
6. Ünite	-----
7. Ünite	-----
8. Ünite	• Yemek masasında pizza yiyen bir ailenin görseli bulunmaktadır. (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 124).
9. Ünite	• Bu ünite geleneksel Kore mutfağından Kimchi görseli kullanılarak “yiyemem” gibi olumsuzluk yapıları örneklendirilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejong Enstitüsü Yayınları: Seoul, 157).

10. Ünite	- Bir şeyi yapmayı teklif etmek için kullanılan dilbilgisi yapısını anlatırken “Kore yemeği yiyecek mi?” örneği yemek görseliyle verilmiştir. Tekliflere cevap vermek için kullanılan dilbilgisi yapısına cevap verilirken de aynı görsel kullanılmıştır. Bu görselde diğerinden farklı olarak kaşık ve chopsticks yer almaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 171). “ve” bağlacı anlatılırken masada abla ve kardeşin yemek yediği bir görsel bulunmaktadır. Görselde abla chopsticks ile pilav yerken, kardeşi süt içmektedir. Ayrıca masada çeşitli meyveler ve salata da bulunmaktadır(sayfa (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 173). - Ünitedeki dinleme etkinliğinin cevaplarında kullanılan görsellerde hamburger ve sebzeli biftek yer almaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 177).
11. Ünite	- Bu ünite çeşitli Kore yemekleri ve çeşitli içecekler yer almaktadır. Ayrıca yemeklerden oluşan menü görseli de bulunmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 186). - Acı, ekşi, tuzlu vd. gibi yemeğin tadını anlatan sıfatları kullanırken yemek görselleri bulunmaktadır. Bu görsellerde ağırlıklı olarak Kore geleneksel mutfağı yer alsa da Batı mutfağını yansıtan görseller de bulunmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 187). Geleneksel Kore yemeklerinden oluşan bir menü görselleri ile yer almaktadır. Yemek masasında yine kaşık ve chopsticks bulunmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 188). - Hoşlanmak, iyi fiilleri yemekler üzerinden örnekendirilmiştir. Burada Gimbap yiyen bir kız görseli ve yine yemeklerin olduğu menü görseli verilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 189). Sebep sonuç anlamına gelen dilbilgisi yapısı anlatılırken örnek cümle olarak “Acıktım bu yüzden restorana gidiyorum” verilmiştir. Görselde Kore mutfağından bir yemek bulunmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 190). - Konuşmacının bir isteği, özlemi anlatması için kullanılan dilbilgisi yapısı verilirken geleneksel Kore yemeklerinin yer aldığı masada chopsticks ile yemek yiyen bir erkek görseli yer almaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 191). - Dinleme metni bir lokantada geçmektedir. Görsel olarak Ttokbokki ve Gimbap bulunmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 194-195). - Okuma metni de yemekle ilgilidir. Ramen ve Kimchi yemek olarak anlatılmaktadır. Okuma metninin sorularında da seçenekleri çeşitli Kore yemeklerinden oluşmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 196-197). - Yazma etkinliğinde Ramen ve Kimchi görselleri ile örnek bir metin verilmiş benzer bir şekilde daha önce deneyimlenen bir Kore yemeği yazılması istenmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 199).
12. Ünite	-----

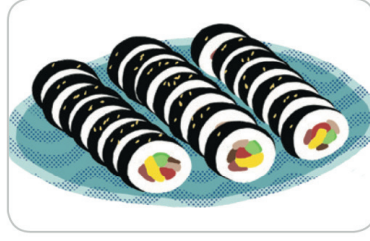
13. Ünite	- Hobiler başlığı altında “Öğle yemeğinde Kore yemekleri yiyelim mi?” cümlesi geleneksel sofranın düzeninde ve yemeklerle birlikte verilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 219). - Hobi aktivitesi olarak verilen “yemek yapmak” fiili için çeşitli malzemelerin olduğu bir görsel kullanılmıştır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 220). - Kişinin eylemi yapma yeteneğinin olduğunu anlattığı dilbilgisi yapısında örnek cümle olarak “Ben Kimbap hazırlayabilirim.” Cümlesi Kimbap görseli ile verilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 222). - Dilbilgisini pekiştirmek için yapılan etkinlikte mutfakta Kore yemekleri hazırlayan bir kadın görseli yer almaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 224). - Dinleme etkinliğinin sorularında seçenek olarak Kore yemekleri yapan bir adam ve Kore yemekleri yiyen dört kişilik bir aile görsel olarak verilmiştir (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 229).
14. Ünite	-----
15. Ünite	-----
16. Ünite	-----
17. Ünite	- Davet kelimesi içerisinde verilen fiillerden birisi de tercih etmektir. “Kore yemeklerini tercih ederim.” cümlesinde hamburger ve görselde ne olduğu tam olarak anlaşılmayan yemekler vardır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 285). - Bir eylemin zorunluğunu, gerekliliğini anlatan dilbilgisi yapısında verilen diyalogda yeni ev partisi için yemek pişirilmesi gerektiği örnek olarak verilmiştir. Görselde Kore yemeği ve geleneksel sofranın düzeni yer almaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 288). - Konuşmacının sözlerine ekleme yapmak için kullanılan dilbilgisi yapısı anlatılırken mekan modern tarzda bir kafedir. Kafede bir kadın kahve içerken erkek hamburger yemektedir. Ayrıca örnek olarak verilen etkinlikte “Kore yemeklerini gerçekten çok severim.” cümlesinde görsel olarak birkaç çeşit Kore yemeği bulunmaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 289).
18. Ünite	-----
19. Ünite	Dinleme etkinliğinde görsel olarak pasta, kurabiye vs. yer almaktadır (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 324).
20. Ünite	-----

Tablo 6: A1 Başlangıç Düzeyi Kitabı ve Örnek Görseller

 (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 54).	 (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 289).	 (Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 324).
---	--	--

(Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 188).

(Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 186).

(Korece Temel 1, (ed. Jeawook Kim), (2020) King Sejon Enstitüsü Yayınları: Seoul, 187).

Ders ve çalışma kitabı olarak ayrılmayan Korece Temel 1 kitabı geleneksel Kore mutfağını, sofrta kültürünü yazma, okuma, dinleme, konuşma becerilerini kullanarak vermiştir. Ayrıca birçok dilbilgisi yapısında ve bazı sıfat ve fiiller anlatılırken Kore yemekleri görsel ya da yemek ismi olarak kullanılmıştır. Kitapta sadece Kore yemekleri değil pizza gibi dünya mutfağından bazı yemekler bulunmaktadır. Bunların kullanım sıklığı Kore yemeklerine göre çok azdır. Yemekler genellikle illüstrasyon görsel olarak verilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Teknoloji ve sanayi alanında yaşanan gelişmeler/ilerlemeler dünya düzeninin değişmesine neden olmuştur. Bu değişimin bir sonucu olarak ülkeler arasında görünen sınırlar ortadan kalkmış insanoğlu evinden dışarı çıkmadan dünyayı dolaşma, ülkeleri ve kültürleri bireysel olarak tanıma fırsatı elde etmiştir. Bu fırsatın olumlu şekilde kullanılması için devletler birçok çalışma yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Zira her ülke kendisini ve ötekiyi, geçmişteki tecrübelerinden ya da görmek istediği şekilde tanımlamaktadır. Bu durum “öteki” için genellikle kendini açıklamaya fırsat vermeyecek kadar olumsuzluklarla yüklü olabilmektedir. Günümüz dünyasında bu olumsuzluklar artık savaş yerine çeşitli diplomatik ilişkiler aracılığıyla düzeltilmeye çalışılmaktadır. Gastrodiplomasi ve yabancı dil öğretim süreci bugün ülkelerin kendi imajını kendisinin oluşturduğu ve kültürünü tüm dünyaya yaydığı alanlardan birkaçıdır. Bu alanların etkili ve verimli şekilde kullanılması imaj oluşturulmasının yanında ekonomik, ticari vd. birçok alanda ilerlemeleri, iş birliğini kolaylaştırmakta, turizm alanında gelişmeler sağlamaktadır.

Kültürel kodları taşıyan, sembollerle yüklü bir iletişim aracı olan yemeğin yabancı dil öğretim sürecinde kullanılması hem hedef dilin öğretim sürecini kolaylaştırarak etkili hale getirmekte hem de kültür aktarımını sağlamaktadır. Dil öğretimi sadece dil bilgisi yapılarının aktarıldığı bir alan değildir. Aynı zamanda alanında uzman eğitmenler tarafından dilin sahip olduğu kültürel bağlamında aktarıldığı bir süreçtir. Bu süreç ne kadar etkili bir şekilde gerçekleştirirse küresel anlamda elde edilen üstünlük artar, yumuşak gücün etkili bir şekilde kullanılması kolaylaşır.

Bu çalışmada yabancı dil öğretimi kitapları olan Gazi Üniversitesi TÖMER, A1 Temel Düzey ve King Sejong Enstitüsü, Korece 1 kitaplarının kültür aktarım aracı olarak yemekleri nasıl kullandığı incelenmiştir. Korecenin tercih edilmesinde yukarıda açıklandığı gibi Güney Kore’nin siyasi ve sosyal tarihinde geleneksel kültürünü başarılı bir şekilde kullanması etkili olmuştur. Bugün Güney Kore, dünyanın pek çok ülkesine dizileri, filmleri, müzikleri, kozmetik ürünleri, restoranları vd. ile girmiş aynı zamanda her yıl ülkesine binlerce turist çekerek ekonomisini katkıda bulunmaktadır. Kültürünü planlı, sistemli bir şekilde teknolojiden de faylanarak tanıtmayı sürdürmektedir. Ele aldığımız Korece Temel 1 kitabı da bu amaçla yazılan kitaplardan birisidir.

A1 Temel Düzey ve Korece 1 kitabı başlangıç seviyesinde olmalarından dolayı alfabe öğretiminden başlamıştır. Devam eden ünitelerde verilen dil bilgisi yapıları ile öğrencinin bu düzey sonrasında somut ihtiyaçlarını temel düzeyde karşılaması, günlük ifadeleri anlayabilmesi, kendini tanıtabilmesi ve başkalarıyla tanışabilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca öğrencilerin, başkalarına temel düzeyde sorular sorması ve kendisine sorulan soruları cevaplaması, yavaş ve anlaşılır biçimde cümle kurması, konuşması beklenmektedir. A1 Temel Düzey ve Korece 1 kitaplarında yemek, görsel olarak ya da yemek ismi olarak dil bilgisi anlatımında, beceri etkinliklerinde kullanılmıştır. Kitaplarda her ne kadar sıklığı az olsa da geleneksel mutfaklarının yanında dünya mutfağına yer verilmiştir.

Korece Temel 1 kitabında çeşitli dil bilgisi yapılarını ve kelimeleri anlamlandırırken “Kore yemeği, yemek” kelimelerini kullanmayı tercih edilmiştir. “Yemek yiyelim mi?, Kore yemeklerini severim.” gibi genel ifadeler kullanılırken “Kimchi’yi yiyemem, çok acı.” gibi cümlelerle geleneksel yemeklerini tanıttır.

mayı sürdürmüştür. Yemek görselleri sadece konu anlatımında kullanılmamış, dinleme metinlerinde cevap olarak da yer vermiştir. Korece Temel 1 kitabında, Kore sofrası düzenini görmek de mümkündür. Yemeklerin sunumunun görsel olarak chopsticks ve kaşık ile birlikte gösterilmesi kültürün tanıtılması ve aktarılmasını kolaylaştırmıştır. Kitapta dünya mutfağından yemekler de bulunmaktadır fakat sıklığı çok azdır. Pizza, kullanılan yemeklerden birisidir. Görsellerin anlaşılır bir biçimde birden fazla yerde kullanılması başlangıç seviyesindeki öğrencilere Kore yemeklerini tanıtılmasını ve sofrası kültürünün aktarılmasını kolaylaştırmıştır. Bu doğrultuda Korece Temel 1 kitabının, King Sejong Enstitüsü'nün misyonu olan Kore dilini, ruhunu ve kültürünü yansıttığını söylemek mümkündür.

A1 Temel Düzey Türkçe kitabında ise geleneksel Türk yemeklerinin ağırlıklı olarak sadece ismiyle verildiği tespit edilmiştir. Etkinlik olarak yemek yapım aşamalarının görsellerle verildiği birkaç yer bulunmaktadır. Örneğin, puding yapım aşamaları, puding paketi ve hazırlandıktan sonraki hali görsel ve cümle olarak verilirken geleneksel Türk yemeklerinden biri olan menemenin sadece yapım aşamalarında kullanılan sebzelerin ve malzemelerin görseli bulunmaktadır. Bu malzemeler kullanıldıktan sonra nasıl bir şey ortaya çıktığı verilmemiştir. Çeşitli dilbilgisi yapılarını ve gündelik hayattaki ifadeleri vermek için yapılan bir diğer etkinlikte restoranda sipariş verme, yemek seçme vb. uygulamalar yapılmıştır. Görsel olarak menü yer almaktadır. Menüde, geleneksel Türk mutfağındaki birçok yemek görsel olarak verilmemiştir. Bu durumun öğrenim sürecini yavaşlattığını söylemek mümkündür. Başlangıç düzeyindeki öğrenciler hiçbir şey bilmediklerinden hemen her şeyi sorma eğilimindedirler. Bu etkinlik yapılırken de yemeklerin neye benzediği, ne olduğu sorulmaktadır. Bilgisayar ya da akıllı tahta aracılığıyla tek tek yemeklerin ismini yazıp öğrencilere gösterilmesi zaman almaktadır. Konunun işlendiği sırada çeşitli sebeplerden dolayı teknolojinin kullanılmaması öğretim ve kültür aktarım sürecini olumsuz etkilemektedir. Kitapta birçok yerde geçen bu yemekler, ilk kez kullanıldıkları yerde görseli ile birlikte verilmesi gerekmektedir. Korece Temel 1 kitabı verdiği menü etkinliğinde yemekleri görsel olarak kullanıp diğer etkinliklerde pekiştirmişken A1 Temel Düzey Türkçe kitabı kullanmamıştır.

Bir diğeri ise kahvaltılıklar başlığı altında değerlendirilen kaymak, bal vs. görsel kullanılmadan verilirken sosis farklı sayfalarda görsel olarak kullanılmıştır. Bugün hemen hemen herkesin bildiği bir yiyecek olan sosis görseli ile birlikte verilirken geleneksel Türk mutfağının ve kültürünün önemli yiyeceklerinden biri olan kaymak gibi kahvaltılıklar görsel kullanılmadan verilmiştir. A1 Temel Düzey Türkçe kitabında her ne kadar yemek ile ilgili görseller, yemek isimleri bulunsun da geleneksel Türk mutfağının tanıtımının, yemek kültürünün, sofrası düzeninin aktarılmasının başlangıç düzeyindeki öğrenciler için yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Geçmişten günümüze çeşitli sosyo-ekonomik şartlarla şekillenen yemek ve mutfak kültürü ait olduğu toplumun kültürüne dair özgün değerleri kapsamaktadır. Yemeğin hazırlanması, pişirilmesi, saklanması, yaz-kış hazırlığı tüm bu süreçte kullanılan ekipmanlar yemeğin sunumu, sofrası düzeni, tüketimi kendine özgü kültürel yapıyı anlatır. Yemek aynı zamanda gündelik yaşam içerisinde kimliğin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Ülkeler arasındaki diplomatik ilişkilerin etkili bir şekilde sürdürülmesinde, kültür aktarımında önemli bir araçtır. Etkili bir dil öğretimi ise kültürel kodları taşıyan yemek gibi unsurları kullanılarak gerçekleştirilmelidir. Dil, kültürün bir parçasıdır ve yabancılara ait olduğu bağlamı ile verilmelidir. Bu doğrultuda Korece Temel 1'in, geleneksel Kore yemeklerinin, sofrası düzeninin yer aldığı bir dil öğretimi kitabı olarak hazırlandığını söylemek mümkündür. Yabancı dil olarak Koreceyi öğrenen bireyler bu kitabı bitirdikten sonra Kore mutfak kültürü ile ilgili temel bir bilgiye sahip olurken benzer bir durumu A1 Temel Düzey Türkçe kitabı için söylemek mümkün değildir.

Türk mutfağı özelinde Türk yemekleri, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzun bir tarihsel geçmişe dolayısıyla zengin bir içeriğe sahiptir. Bu içeriklerin Türkçe öğretimi sürecinde bağlamı içerisinde kullanılması Türk kültürünün tanıtılmasını ve aktarılmasını kolaylaştıracaktır. Bu aktarım alanında uzman eğitimciler tarafından ders içerisinde çeşitli materyaller aracılığıyla gerçekleşmesi imaj ve algı yaratmada önemli bir dinamik olarak kabul edilmektedir. Zira ülkeler kendi imajını yaratmak, tanıtmak için çalışmalar yapmazsa diğer ülkelerin onları tanımladığı şekilde anılmaya devam eder. Bu doğrultu da yemek özelinde Türk kültürünün dil öğretim sürecinde etkili bir şekilde kullanılması önemlidir.

KAYNAKÇA

- A1 Temel Düzey Ders Kitabı. (ed. Mustafa Kurt ve Nezir Temur, Nezir), (2022)., Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.
- A1 Temel Düzey Çalışma Kitabı. (ed. Mustafa Kurt ve Nezir Temur, Nezir), (2022)., Gazi Üniversitesi Türkçe Öğrenim Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.
- Akalın, Ahmet (2021). “Devletlerin Yumuşak Güç Enstürmanı Olarak Dil”. Alişer Navi ve 21. Yüzyıl Sempozyumu (), 268- 276.
- Aktuna, Seran Dogancay (2005). “Intercultural Communication in English Language Teacher Education”. *ELT Journal*, 59/2, 99-107.
- Aytekin, Tuğçe (2024). “Popüler Bir Kültür Olarak Güney Kore Kültür Endüstrisi “Hallyu”nun Ortaya Çıkışı ve Küresel Yansıması”. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 12(38), 62-75.
- Beardsworth, Alan ve Teresa Keil (2011). *Yemek Sosyolojisi: Yemek ve Toplum Çalışmasına Bir Davet*. Çev. Abdülbaki Dede. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Cunha, Sandra. (2018). “Gastronomic Tourism a Differential Factor”. *Millenium*, (5), 93-98.
- Durmuş, Mustafa (2013). *Yabancılar Türkçe Öğretimi*. Ankara: Grafik Yayınevi.
- Dong Woo, Cho (2019). “Güney Kore’nin Değişen Dış Politikası ve Güney Kore-AB STA’sına Liberal Hükümetlerarasıcı Bir Bakış”. *The Turkish Yearbook of International Relations*, Volume 50, 37-60.
- Engin, M. Büşra (2007). “Gelişmiş ve Yükselen Piyasalarda 1990 Sonrası Görülen Finansal Krizler ve Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”. *Sosyal Bilimler Dergisi* (2), 35-60.
- Erdem, İlhan (2020). “Subliminal bir Güç Göstergesi: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ders Kitapları”. *Söylem*, 5(1), 252-277.
- Fischler, Claude (1988). “Food, Self and Identity.” *Social Science Information* 27:275-293.
- Kalın, İbrahim (2012). *Türk Dış Politikası Ve Kamu Diplomasisi*. Kamu Diplomasisi, 44-56.
- Karaduman, Ayşe Utanır (2023). “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Yemek ve Toplumsal Anlamı, Asia Minor Studies”. Cilt:11, Sayı:1, Sayfa 107-115.
- Karaosmanoğlu, Defne (2020). *Yemek, Küreselleşme, Yerelleşme ve Kimlik*. Ed. Erhan Akarçay, *Yemek Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Korece Temel 1, (ed. 김재욱 (Jeawook Kim)), (2020), King Sejon Enstitüsü Yayınları, Seoul.
- Memiş, Muhammet Reşit (2016). “Yabancı Dil Öğretiminde Eğitim Ortamı ve Kültür Aktarımı”. *Turkish Studies*. 11/9, 605-616.
- Nye, Joseph (2017). “Yumuşak Güç”. Çev. R. İnan Aydın. Ankara: BB101 Yayınları.
- Örnek, Saim (2023). “Unutmak Mümkün? Niğdeli Selanik Muhacirlerine Yemek, Bellek ve Kimlik. Milli Folklor”. Yıl: 35, Cilt: 18, Sayı 140. Sayfa 155-167.
- Rockower, Paul S. (2012). “Recipes for Gastrodiplomacy”. *Place Branding and Public Diplomacy* 8 (3): 235-46.
- Sağır, Adem ve Erek Ülgen, Şehlanur (2022). “Bir Yemek Sosyolojisi Örneği Olarak Melez Mutfaklar: Sakarya’da Göçmenlik Deneyimleri (Çerkez Mutfağı Örneği)”. *Sosyolojik Bağlam*, 3(2), 123-139.
- Soner, Fikret (2022). “Gastrodiplomasi: Gastronomiye Diplomasi Penceresinden Bakış. *Anatolia*”. *Turizm ve Araştırmaları Dergisi*, Cilt:33, Sayı:2, 97-101.
- Tezcan, Mahmut (2000). *Türk Yemek Antropolijisi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tomalin, Barry ve Susan Stempleski (1993). *Cultural Awareness*. Oxford University Press, Oxford.
- Türker, Nuray (2018). “Gastrodiplomasi Türk Mutfağının Tanıtımında Bir Araç Olabilir Mi?”. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2:1, 14-29.
- Ülker, Nilüfer, (2007). *Hitit Ders Kitapları Örneğinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı Sürecine Çözümleyici ve Değerlendirici Bir Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Li-

sans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşar, Enes (2023). Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Aktarımı. Ed. Engin Meydan. 21. Yüzyılda Disiplinler ve Eğitim. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yıldırım, Emre (2019). “Yemek, Ulusal Kimlik ve Milliyetçilik İlişkisi Üzerine: “Çiya” Markası ve “Tura-
vality” Programı Örnekleri Üzerinden Bir Yaklaşım Denemesi”. Ekonomi, Politika&Finans Araştırmaları
Dergisi, 4(2): 188-203.

İnternet Kaynakları:

URL 1: “TÖMER Ankara Üniversitesi”, <https://tomer.ankara.edu.tr/avrupa-dil-portfolyosu/> (Erişim Tarihi: 18.05.2025)

URL 2: “European Language Portfolio”. <https://www.coe.int/en/web/portfolio/the-common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching-assessment-cefr-> (Erişim Tarihi: 17.05.2025)

URL 3: “Korean Ministry of Culture, Sports and Tourism”. <https://www.mcst.go.kr/english/about/history.jsp?pTab=05> (Erişim Tarihi: 17.05.2025)

NİTEL BİR ARAŞTIRMA DESENİ OLARAK ETNOGRAFİ

Ethnography As A Qualitative Research Design

Hayriye Orhan¹Cevdet Yılmaz²

Öz

Nitelikli bir araştırma ortaya çıkarabilmek için araştırmaya başlamadan önce, araştırma esnasında ve hatta sonrasında birtakım yöntemsel adımların izlenmesi gerekmektedir. Araştırmaya başlarken, çalışmanın amacına en uygun yöntemin ve kullanılacak veri toplama tekniklerinin belirlenmesi bu sürecin temel adımlarındandır. Nitel araştırmalarda bir yaklaşımın ya da başka bir ifadeyle araştırma deseninin belirlenmesi, araştırmanın bütünlüğünü ve yönünü belirlemesi açısından büyük önem arz etmektedir. Araştırma deseni; bir araştırmanın hedefini ve bu hedefe ulaşırken kullanılacak veri toplama, analiz ve yorumlama tekniklerini kapsayan stratejik bir plan sunar ve aynı zamanda araştırma tasarımı, araştırma planı ya da araştırma stratejisi olarak da adlandırılabilir. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan araştırma desenleri arasında durum incelemesi (case study), belgelere dayalı araştırma, yaşam öyküsü, sözlü tarih, eylem araştırması, grounded (temellendirilmiş) teori, fenomenoloji ve etnografi yer almaktadır.

Bu çalışmada, nitel bir araştırma deseni olarak etnografi ele alınmakta; etnografik yaklaşımın başlıca özellikleri, tarihsel bağlamı, amacı, türleri, araştırma sürecinde izlenen aşamaları, veri toplama kaynakları ile avantajları ve dezavantajları üzerinde durulmaktadır. Etnografi, özellikle sosyal ve kültürel bağlamların derinlikli olarak anlaşılmasına imkân sağlaması bakımından nitel araştırmalarda önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle araştırmacılara disiplinler arası bakış açısıyla zengin veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnografi, Nitel Araştırma, Araştırma Deseni, Kalitatif Yöntemler, Etnografik Yöntem

Abstract

In order to produce a qualitative research, it is necessary to follow certain methodological steps before, during and even after starting the research. When starting the research, determining the most appropriate method for the purpose of the study and the data collection techniques to be used are among the basic steps of this process. In qualitative research, determining an approach or, in other words, the research design is of great importance in terms of determining the integrity and direction of the research. Research design provides a strategic plan that includes the goal of a research and the data collection, analysis and interpretation techniques to be used to achieve this goal, and can also be called research design, research plan or research strategy. Frequently used research designs in qualitative research include case study, document-based research, life story, oral history, action research, grounded theory, phenomenology and ethnography.

In this study, ethnography is discussed as a qualitative research design; The main features of the ethnographic approach, its historical context, purpose, types, stages followed in the research process, data collection sources and advantages and disadvantages are emphasized. Ethnography has an important place in qualitative research, especially in terms of providing an in-depth understanding of social and cultural contexts. In this respect, it provides researchers with rich data from an interdisciplinary perspective.

Keywords: Ethnography, Qualitative Research, Research Design, Qualitative Methods, Ethnographic Method

¹Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2840-263X, hayriyeorhan1990@gmail.com

²Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye, ORCID: 0000-0001-9433-6709, cevdeyilmaz@sdu.edu.tr

1. Etnografi Kavramı ve Etnografinin Amacı

Etnografi, kökeni Yunanca “ethnos” (insanlar ya da halk) ve “graphia” (betimlemek, yazmak) sözcüklerinin birleşiminden ortaya çıkmış, sosyal bilimler literatüründe derinlemesine kültürel analizler yapmayı sağlayan bir kavramdır. Bu kavram en yalın haliyle “insanlar hakkında yazmak” (Hustler, 2005:16) ya da başka bir ifadeyle “bir kültürü tanımlamak ve yerel bakış açısından başka bir yaşam biçimini anlamak” (Neuman, 2014: 545) olarak tanımlanabilir. Etnografik araştırmaların merkezinde, bir grubun davranış kalıplarını doğrudan gözlemlenme ve bu gözlemler doğrultusunda gruba ilişkin betimlemeler yapma vardır (Agafonoff, 2006:117). Bu gözlemler, insanların içinde yaşadıkları, kurguladıkları ve kullandıkları dünyalarını nasıl yorumladıklarını anlamaya odaklanır (Hustler, 2005:16). Bu bağlamda etnografi, sadece bir metodolojik araç değildir aynı zamanda bireylerin sosyal dünyalarını analiz etmeye yönelik bütünlüklü bir bakış açısı sunmaktadır.

Herhangi bir insan topluluğunun sahip olduğu kültürel bilgi, onların bu anlam haritalarına dair ortak anlayışlarını yansıtır (Punch, 2016: 153). Kültür, paylaşılan anlamlar bütünü veya bilişsel bir anlam haritasıdır (Spradley, 1980: 9). Bu anlamda etnografi, kültürel çalışmaları kapsar; bir insan grubunu, bir kültür grubunu anlama çalışmasıdır (Bal, 2016: 104). Kültürel analiz esnasında bu anlam katmanları görünür kılınır. Araştırmacılar, ortak bir kültürü paylaşan grubun değerlerini, inançlarını, davranış biçimlerini ve dilini biçimlendiren paylaşılan ve öğrenilmiş kalıplarını tanımlar, yorumlar ve grup üyeleriyle birebir ilişki kurarak incelerler. Bu yönüyle etnografi nitel bir desendir (Baş ve Akturan, 2017: 44). Etnografi, sadece aynı kültürün paydaşlarından oluşan grubu inceleme yöntemi değil, aynı zamanda bu araştırmanın yazılı ve nihai çıktısıdır. Süreç olarak etnografi, özellikle katılımcı gözlemle yürütülen ve araştırmacının insanların gündelik hayatlarına dahil olduğu, onlarla görüşmeler yaptığı ve bu gruba dair kapsamlı gözlemler yaptığı bir çalışmayı ifade eder. Etnograflar, ortak kültürü paylaşan bireylerin dillerini, davranışlarını ve etkileşim biçimlerini anlamlandırmaya gayret ederler (Harris, 1968 akt. Creswell, 2007: 68). Etnograflar genel olarak açık veya örtülü biçimde, uzun süre boyunca insanların gündelik yaşamlarına dahil olur, olup bitenleri gözlemler, konuşmaları takip edip dinler, sorular yöneltir ve ilgili başka verileri toplarlar. Bu yönüyle etnografik çalışmalarda düşünömsellik (reflexivity)³ teması öne çıkmaktadır (Hammersley ve Atkinson, 2007: 3-14). Bu noktada araştırmacının sürece etkisi, elde edilen verilerin yorumlanmasında belirleyici olabilmektedir.

Etnografide temel amaç, katılımcılarla yapılan görüşmeler aracılığıyla onların ait olduğu kültüre ilişkin derinlikli bilgiler elde etmektir (Greasley ve Ashworth, 2007 akt. Özdemir, 2010: 328). Davranışın görünen yüzüyle değil, aynı zamanda kültürel ve simgesel yönlerini ve bağlamını da anlamaktır (Punch, 2016: 153). Bu yaklaşım ile, kişilerin kendi eylemlerini ve başkalarının eylemlerini nasıl gördüklerini, neler konuştuklarını, eylemin gerçekleştiği bağlamları ve bundan ne çıkardıklarını anlamaya çalışılır (Atkinson ve Hammersley, 2007: 7). Etnografi, sadece insanların görüş ve eylemlerini açıklamakla kalmaz. Aynı zamanda bireylerin yaşadıkları yerin doğası hakkında detaylı gözlem ve görüşmeler toplama yoluyla zengin, bütüncül bir iç görü sağlama amacına da sahiptir (Reeves, Kuper ve Hodges, 2008: 512).

2. Etnografinin Tarihsel Arka Planı

Etnografyanın tarihine bakıldığında, gezginlerin hikayeleriyle var olduğu ve hatta antik dönemlere kadar dayanan bir geçmişinin olduğu söylenebilir (Türk ve Ekşi, 2017: 33). İlk dönemlerde gezginlerin gözlemlerine dayalı anlatılarla şekillenen bu yaklaşım, zamanla daha sistematik ve bilimsel bir biçim haline gelmiştir. Modern anlamda etnografi Boas, Malinowski, Radcliff Brown

³Düşünömsellik (reflexivity), araştırmacının araştırdıkları sosyal dünyanın bir parçası oldukları gerçeğine işaret etmektedir.

gibi 20.yüzyılın önemli antropologlarınca yürütülen araştırmalarla ortaya çıkmış (Creswell, 2007: 69) ve bu alanda gelişim göstermiştir (Baş ve Akturan, 2017: 34). Bu yaklaşım daha sonra Chicago Sosyoloji Okulu üyeleri (özellikle Everett Hughes, Robert Park, Louis Wirth) tarafından benimsenmiş, kentsel yaşamın ve toplumsal yapıların analizinde etkin bir biçimde kullanılmıştır (Reeves, Kuper ve Hodges, 2008: 512). 1920'lerde ve 1930'larda yine Chicago Okulu sosyologlarından John Dewey ve George Herbert Mead gibi isimler de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki farklı kültürel gruplar üzerine yaptıkları incelemelerde antropoloji alanının yöntemlerini benimsemişler ve böylece nitel araştırma yönteminin gelişimine büyük katkı sağlamışlardır (Bogdan ve Biklen, 2007: 9).

Etnografi kavramı literatürde ilk kez 1922 yılında antropolog Bronislaw Malinowski tarafından kullanılmıştır⁴. O güne dek antropoloji alanında yapılan çalışmalar, çeşitli kültürlerle ilişkin çok sayıda materyalin toplanması ve incelenmesi biçiminde yürütülmüş ancak bu çalışmalar kültürlerle ilişkin yararlı çıkarımlar yapamamış, genellikle yüzeysel kalmıştır. Malinowski, diğer kültürleri ve bunların davranış kalıplarını anlayabilmeleri için araştırmacıların ilgili topluluğu yerinde incelemeleri gerektiğini ileri sürmüş ve araştırmacılara, inceledikleri toplulukla birlikte minimum bir yıl yaşamalarını, yerel halkın dilini kullanmalarını ve kendi kültürlerinden olanlardan soyutlanmalarını önermiştir (Elliot ve Elliot, 2003:216). Sonraki yıllarda etnografi antropolojide, kültürlerin ve toplulukların araştırılmasında kullanılan baskın bir araştırma türü haline gelmiştir. Etnografik araştırma, araştırmacının dışarıdan gözlemlemesi yerine içeriden deneyimleyerek anlamlandırmasını sağlar. Bu yönüyle, incelenen sosyal yapıda insanların davranışlarının yanlış ya da eksik yorumlanmasını önleyen bir araştırma yöntemidir (Baş ve Akturan, 2017: 44). Günümüzde etnografik araştırmalar antropolojiyle sınırlı kalmayıp coğrafya, hemşirelik, eğitim, sosyoloji, pazarlama, yönetim ve kamu politikası, kültürel çalışmalar, dil, iletişim çalışmaları, sağlık hizmetleri, suç, sosyal psikoloji gibi hem uygulamalı hem teorik birçok farklı çalışma alanında araştırma stratejisi olarak kullanılmaktadır (Türk ve Ekşi, 2017: 19). Bu durum, etnografinin zaman içinde geçirdiği dönüşümü ve sosyal bilimlerde olduğu kadar diğer pek çok alanda da merkezi bir rolünün olduğunu göstermektedir.

3. Etnografi Türleri

Etnografi, zamanla hem yöntemsel hem kuramsal açıdan çeşitlenmiş ve farklı şekillerde uygulanabilir hale gelmiştir. Bu doğrultuda, etnografi türlerini açıklamada birtakım sınıflandırmalar söz konusudur. Kimi yazarlar bu sınıflandırmaları çalışmanın kapsamı ya da ölçeği doğrultusunda büyüklük-küçüklük ayrımına göre yaparken kimi yazarlar ise biçimsel özelliklere dayalı olarak geleneksel ve odaklanmış etnografya ayrımı yapmaktadırlar. Lune ve Berg (2017: 109), etnografiyi mikro ve makroetnografi (bazen de genel etnografi) şeklinde ayrımlar. Makro etnografya, bir grubun tüm yaşam şeklini açıklamaya çalışır. Mikro etnografya ise daha büyük ortam, grup veya kurumdaki belirli noktalarda belirli kesitlere odaklanmaktadır. Benzer şekilde Brewer (2005: 17-18) de büyük ve küçük etnografya ('big' and 'little' ethnography) ayrımından söz eder. Büyük etnografya, bir bütün olarak nitel araştırma ile aynı anlamlıdır ve veri toplamak için anketten kaçınır. Küçük etnografya ise, alan araştırması veya alan çalışması anlamına gelir. Bu anlamda küçük etnografiden kastedilen, pratikte kullanılan etnografidir. Geleneksel bir etnografya, belirlenmiş bir kültürün genel ve belirli özelliklerinin kapsamlı bir çalışmasıdır. Geleneksel bir etnografide analiz birimi bir köy olabilir. Araştırmacı köye taşınır ve veri toplamak için insanlarla birlikte yaşar. Bu tür etnografi, mesleki terapistler tarafından değil, çoğunlukla antropologlar veya sosyo-

⁴Bronislaw Malinowski: Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea, London: Routledge, 1922.

loglar tarafından gerçekleştirilir. Odaklanmış etnografiya ise, belirli bir sorgulama alanına odaklanan küçük ölçekli bir çalışmadır. Araştırmacı belirli bir grubun geniş arka planına daha az ancak belirli bir sorun alanı ve grup yaşamının bir sorunu etkileyen boyutları hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyar (Krefting ve Krefting, 1991: 430). Ayrıca etnografi; yaşam öyküsü, dini etnografi, otoetnografi, feminist etnografi, görsel etnografi, etnografik romanlar, postmodern etnografi, etnografik vaka analizi vb. gibi birçok alt türü barındırmaktadır (Tablo 1). Ancak bunlardan ikisi öne çıkmaktadır: gerçekçi etnografi ve eleştirel etnografi (Creswell, 2007: 69).

Tablo 1. Etnografi Türleri

☐	Gerçekçi etnografi – objektif, bilimsel yazılan
☐	Dini etnografi – etnografin alan deneyimlerine ilişkin
☐	Yaşam öyküsü – bir bireyin yaşamının kültürel bağlamına ilişkin yazılan
☐	Otoetnografi – bir bireyin kendi yaşamını kültürel bağlamda ele alması
☐	Mikroetnografi - kültürel bir grubun belirli bir yönüne ve ortamına odaklanan bir çalışma
☐	Etnografik vaka analizi - bir insanın, olayın, etkinliğin veya sürecin kültürel bir bakış açısıyla analizi
☐	Eleştirel etnografi - marjinalleşmiş bir grubun paylaşılan kalıplarının iktidar ve otoriteye karşı savunulması amacıyla yapılan çalışma
☐	Feminist etnografi - kadınları ve onları baskı altına alan, onlara baskı yapan kültürel uygulamalar hakkında yapılan çalışma
☐	Postmodern etnografi - toplumumuzda modern bir etkiden ortaya çıkan ve bireyleri ilerleyen süreçte marjinalleştiren sorunlara karşı çıkmak için yazılan etnografi türü
☐	Etnografik romanlar - bir grubun kültürel yönlerine odaklanan rasyonel çalışma

Kaynak: (Denzin, 1997; Le Compte vd., 1993; Van Maanan, 1988; Madison, 2005 akt. Creswell, 2012: 464).

Gerçekçi etnografi, antropolojik geleneğe dayanır ve kültür antropologları tarafından kullanılır. Van Maanen⁵ tarafından tanımlanan bu yaklaşımda araştırmacı, çalıştığı kültürel gruba karşı nesnel ve mesafeli bir duruş sergiler. Bu etnografi türü, genel olarak üçüncü şahıs bakış açısıyla yazılır ve katılımcılardan elde edilen bilgiler nesnel bir anlatımla raporlanır. Bu anlamda etnografılar, kişisel yorumlardan ve siyasi düşüncelerinden arınarak objektif veriler aktarılır. Katılımcılardan duyulanlar ve katılımcı gözlem aracılığıyla elde edilen bilgiler birlikte değerlendirilir ve üzerinde çalışılan bireylerin gündelik yaşamlarına dair ayrıntılı bilgiler verilir. Etnografılar, çalışmalarında genellikle kültürel yaşam, aile yapıları, iş ortamı, sosyal ilişkiler ve iletişim biçimleri gibi belirli kategorileri kullanırlar. Ayrıca araştırmacı, katılımcılardan yapılan alıntılarla desteklenen tanımlamalar yapar ancak kültürü yorumlama ve sunma konusunda son sözü söyleyen kişi yine araştırmacıdır (Creswell, 2007: 70). Buna karşın eleştirel etnografi ise mevcut toplumda güç, ayrıcalık, prestij ve otoritenin farklı sınıf, ırk ve cinsiyetten olan bireyleri nasıl ötekileştirdiğine karşı bir tepki mahiyetinde ortaya çıkmıştır. Geleneksel etnografyanın analiz ve söylem kalıplarını kullanmakla birlikte, araştırmacının kendisini sosyal adaletin savunucusu olarak konumlandığı açık bir niyet taşır. Bu etnografi türü, araştırmacının toplumdan dışlanan grupların özgürleşmesini savunur, politika amaçlıdır. Eleştirel etnografılar, toplumdaki gizli iktidar yapılarını, ayrıcalık sistemlerini ve hegemonik söylemleri analiz ederler ve açıklarlar. Eleştirel etnografi, bilinci değiştirerek veya harekete geçirmeye yönelik çağrıda bulunarak, bilgiyi sosyal değişim için kullanmayı deneyen açık bir çerçeveden ilerler (Thomas, 1993: 2-4). Eşitsizlik, ayrımcılık, haksızlık, egemenlik, baskı, hegemonya, mağduriyet gibi temalar eleştirel etnografyanın ana eksenini oluşturur

⁵Van Maanen, J. (1988, 2011). *Tales of the Field: On Writing Ethnography*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

(Creswell, 2007: 70). Sözü edilen bu etnografi türlerine ek olarak kurumsal etnografi, netnografi, ya-sanal etnografya (ya da dijital/sanal etnografi), performans etnografya ve hızlı etnografyadan da söz edilebilir⁶.

4. Etnografik Araştırma Sürecinde İzlenen Adımlar

Bütünsel bir etnografik araştırma, uzun bir zamana yayılmış saha çalışması ve veri toplamaya dayanan, ayrıntılı ve zahmetli bir çalışmayı yürütmektir. “Araştırma hedefi ve akışının biçimsel esası” (Mayring, 2000: 30) anlamında etnografya hem bir “süreç” hem de bir “ürün”dür. Süreç, belli bir araştırma yaklaşımını ve bunun belirli ve ayırt edici bir yolla uygulanmasını; ürün ise belli türde bir araştırma raporunu ifade eder (Punch, 2016: 155). Diğer nitel yöntemlerde olduğu gibi, etnografide de tek bir yol ya da uygulama biçimi yoktur. Bununla birlikte, Creswell (2007: 70) tarafından önerilen bir dizi temel adım, etnografik araştırmaların sistematik şekilde yürütülmesinde kolaylık sağlamaktadır:

1. Araştırma sorununa uygunluk değerlendirmesi: Etnografinin araştırmanın temel sorunsalına uygun bir araştırma deseni olup olmadığının belirlenmesiyle başlar. Şayet araştırmada, kültürel bir grubun nasıl çalıştığını anlamak; inanç sistemlerini, dili, davranış biçimlerini ve bu grubun karşılaştığı güç, direnç ve egemenlik vb. gibi sorunlar keşfedilmek isteniyorsa etnografi deseni uygundur.
2. Kültürel grubun seçimi ve konumlandırılması: Araştırmacının bu adımında, aynı kültürü paylaşan bir grup belirlenir ve konumlandırılır. Bu gruplar genellikle uzun süre birlikte yaşamış bireylerden oluşur. Böylece ortak dilleri, davranış kalıpları ve tutumları vardır. Sıklıkla toplumun marjinalize edilmiş kesimlerinden oluşan bu gruplara erişim, araştırmacının derinlemesine görüşme ve gözlem yapabilmesi bakımından kritik önemdedir. Etnografinin bu grubun üyeleriyle konuşarak ve onları gözlemleyerek zaman geçirmesi gerektiği için gruba erişimini ve içeri girebilmesini sağlayacak bir ya da birden fazla grup üyesini bulması gerekebilir. Bu kişiler grup üzerinde kontrol etkisi olan kişiler ya da kilit katılımcılar olabilir.
3. Kültürel temaların belirlenmesi: Araştırmacı, incelemek istediği grup hakkında kültürel temalar veya konular belirler. Bu temalar; kültür aktarımı, sosyalleşme biçimleri, öğrenme süreçleri, güç ilişkileri, iktidar, eşitsizlik gibi konuların yanı sıra yetişkin ve çocuk gelişimi gibi konuları da kapsayabilir. Bu adım, araştırmaya kavramsal derinlik kazandırır.
4. Uygun etnografi türünün seçimi: Belirlenen kültürel kavramların nasıl ve hangi etnografik yaklaşımla ele alınacağına karar verilmesi gerekir. Örneğin, araştırmacı güç ilişkileri ve eşitsizlikler üzerine çalışıyorsa eleştirel etnografi, nesnel tanımlamalar ve gözlem yaparak bir çalışma yürütüyorsa gerçekçi etnografiyi tercih edebilir.
5. Saha çalışmasının yapılması: Grubun nerede çalıştığı ve yaşadığı hakkında bilgi toplanmasına saha çalışması denir. Etnografik araştırmalarda genellikle bilgi toplamak için araştırma sahasına gidilmeli, orada yaşayan insanların günlük yaşamlarına saygı göstererek bilgi toplanmalı; notlar, fotoğraflar, videolar, belgeler gibi farklı kaynaklar sistemli bir biçimde derlenmelidir.
6. Veri analizi ve kültürel tanımların oluşturulması: Araştırma süreci sonunda birçok kaynaktan toplanan veriler, ortak kültürü paylaşan grubu betimlemek (description of the culture-sharing group) ve grup içinde ortaya çıkan temaların tanımlanması amacıyla genel bir yorum getirmek

⁶Bu etnografi türleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Türk, T. ve Ekşi, H. (2017). Nitel Desenler: Etnografya, İstanbul: Edam Yayınları, s.51-56.

için analiz edilir (Wolcott, 1994 akt. Creswell, 2007: 95). Bu analiz, ortak kültürel yapıları ve bireylerin bu yapılara nasıl katkıda bulunduğunu ortaya koyar.

7. Kültürel portre oluşturma ve yorumlama: Araştırma sürecinin sonunda, hem katılımcıların kendi iç perspektiflerini (emik bakış açısı) hem de araştırmacının dışarıdan analizini (etik bakış açısı) içeren bütüncül bir “kültürel portre” oluşturulur. Bu portre hem tanımlayıcı hem yorumlayıcıdır. Araştırma bulguları, toplumsal dönüşüm önerileriyle beraber sunulabilir ve ihtiyaç görülen alanlarda savunuculuk amacıyla kullanılabilir.

4.1. Etnografik Araştırmada Veri Toplama Kaynakları

Etnografik araştırmalarda veri toplama süreci, araştırmacının kültürü doğrudan deneyimlemesi ve o kültüre ait grupla birebir etkileşime girmesi temelinde şekillenir. Bu anlamda veriler genellikle belirli bir kültürü paylaşan grup üyeleri ve bu grubu temsil eden bireyler aracılığıyla elde edilir (Bal, 2016: 127). Etnografik araştırmanın tasarımı sabit değildir; bazı durumlarda diğer nitel araştırma yaklaşımlarıyla örtüşebilir. Bununla birlikte etnografik araştırmalar çoğunlukla yapılandırılmamış gözlemlere, sınırlı sayıda örnek olaya, betimleyici anlatımlara ve yorumlamaya dayalı özgün bir yazım tarzı benimser (Atkinson ve Hammersley, 1994 akt. Punch, 2016: 155). Etnografik araştırmalarında veri toplama süreci birtakım temel sorular çerçevesinde şekillenir. Örneğin, araştırmacı genellikle kültürü paylaşan bireyleri ya da onların temsilcilerini incelemeye alır. Bu kişilere ulaşmak ise çoğu zaman araştırma sahasında güvenilir bir aracıya ulaşmayı gerektirir. Bu aracı kişi, araştırmacının grup üyeleriyle bağ kurmasında ve güven inşa etmesinde etkili olur. Alan çalışması esnasında genellikle “yabancı” konumundaki araştırmacı, kültürel özellikleri temsil eden örnek kişileri belirlemeye çalışır. Katılımlı gözlem, görüşme, belge analizi gibi çeşitli yollarla veri toplanırken; elde edilen bilgiler alan notları, kayıt cihazları ve dijital dosyalar aracılığıyla sistematik bir biçimde kaydedilir.

Veri toplama süresince bazı temel sorunlarla karşılaşmak söz konusu olabilir. Bu sorunlar; araştırmacının varlığının katılımcı davranışlarını etkilemesi (yansıtıcılık), bilgi paylaşımı esnasında gizlilik sınırlarının muğlaklaşması veya “doğal” ortamın bozulması gibi etik ve metodolojik zorluklar biçiminde olabilir. Bu yüzden etnograf, süreci dikkatli bir biçimde planlamalı ve verilerin güvenli bir biçimde saklanmasına özen göstermelidir (Creswell, 2007).

Tablo 2. Etnografi Yaklaşımına Göre Veri Toplama Faaliyeti

Veri toplama etkinliği	
Geleneksel olarak ne araştırılır?	Kültür paylaşım grubu üyeleri veya grubu temsil eden kişiler
Tipik erişim ve uyum sorunları nelerdir?	Aracı kişiye erişim sağlama ve bilgi verenlerin güvenini sağlama
Çalışılacak yer veya bireyler nasıl seçilir?	Kişinin “yabancı”, “temsilci” örnek olduğu kültürel bir grup bulmak
Genelde bilgiler nasıl toplanır?	Katılımcı gözlemlerle, mülakatlarla, eserler ve dokümanlarla
Bilgi nasıl kaydedilir? (kayıt bilgisi)	Alan notları, mülakat ve gözlem tutanakları
Veri toplamada genel sorunlar nelerdir? (alan sorunları)	Alan sorunları (örneğin yansıtıcılık, tepki, karışıklılık, “doğal olma”, özel bilgileri ifşa etme, hile)

Bilgiler genel olarak nasıl saklanır? (veri depolama)	Alan notları, kayıtlar/kopyalar, bilgisayar dosyaları
---	---

Kaynak: Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.⁷.

Etnografik araştırmalarda kullanılan birçok teknikten biri gözlem tekniğidir. Nitel gözlem⁸, gözlenecek şeyin tam anlamıyla ne olduğunu belirlemeden önce muhtemel olguları gözlemlemeyi ve kapsamlı alan notları almayı içerir. Gözlem yaparken araştırmacı daima neyi gözlemlediğini aklında tutmalıdır. Gözlem, görme duyusundan fazlasını ifade eder; duyma, koklama, tatma ve dokunmayı da içerir. Tüm bu duyuşsal deneyimler dikkatle kaydedilmelidir (Fife, 2005: 74).

Etnografi araştırmalarında; katılımlı gözlem, katılımsız gözlem ve mekanik gözlem olmak üzere üç temel gözlem tekniği kullanılır. Bu teknikler tek başına kullanılabildiği gibi birlikte de kullanılabilir. Bu durum, etnografik araştırmaları diğer araştırma yöntemlerinden farklı kılan bir özellik olarak varlık gösterir (Baş ve Akturan, 2017: 51). Ancak bu gözlem türlerinden katılımcı ya da katılımlı gözlem olarak ifade edilen gözlem türü, diğer nitel araştırmalara göre etnografik araştırmalarda daha çok öne çıkmaktadır. Katılımcı gözlem, başta etnografi olmak üzere nitel araştırmalarda önemli bir veri toplama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teknikte araştırmacı, incelediği grubun içine girerek grubun bir üyesi gibi gözlem yapar (Özdemir, 2010:327).

Katılımcı gözlem, küçük ve homojen grupları çalışmak için etnografik bir yöntem olarak 19.yüzyılın sonlarında ilk kez Malinowski tarafından uygulanmıştır⁹. Araştırmacının burada sosyal bir duruma karşılık gelen iki amacı vardır: duruma uygun faaliyetlerde bulunmak ve faaliyetleri, insanları ve fiziksel yönleri gözlemlemek (Spradley, 1980 akt. Fife, 2005: 71). Araştırmacı önce gözlem yapacağı grup üyelerinden izin alarak gruba dahil olur. Grup içinde güven kazandığında, o grubun yapısına ilişkin detaylı ve tutarlı bilgiler elde edebilir. Nitel araştırmacı, katılımcı gözlemci rolü ile uzun süre grupta bulunarak, farklı veri toplama yöntemleriyle kapsamlı bilgiler toplayabilir. Nitel araştırmalarda araştırmacının güvenilirliğini ve geçerliliğini etkileyen en önemli etken, verilerin zenginliğidir (Özdamar vd. 1999: 176-178). Katılımcı gözlem vasıtasıyla araştırmacı, incelediği kültürü veya alt kültürü, üyelerinin bakış açısıyla anlamayı öğrenebilir (Punch, 2016: 151).

Etnografi terimi katılımcı gözlemden daha kapsayıcı hâle gelmiştir. Bunun iki nedeni vardır: birincisi, gözlem bu alanda kullanılan tekniklerden sadece biri iken etnografi ise görüşmeler, belgeler, görüntüler, grafiti vb. gibi her türlü veri kaynağını birleştiren geniş kapsamlı bir yaklaşımdır. İkincisi, etnografi yalnızca veri toplama sürecini değil aynı zamanda elde edilen bilgilerin nasıl yazılacağını ve sunulacağını da içeren bütüncül bir metodoloji sunar (Flick, 2014: 296).

5. Etnografinin Avantajları ve Dezavantajları

Her araştırma yöntemi ya da tekniği, kendi iç dinamikleri ve uygulama biçimleri bakımından saha araştırması sırasında ya da sonrasında araştırmacıya kimi zaman avantajlı kimi zaman dezavan-

⁷ Bu tablo Creswell (2007: 120-121) tarafından oluşturulan “Tablo 7.1. Beş Yaklaşım Göre Veri Toplama Faaliyeti” adlı tablonun sadece “etnografi”ye ilişkin bilgileri alınarak hazırlanmıştır. Tablonun orijinalinde beş araştırma desenine (anlatı, fenomenoloji, grounded teori, etnografi ve durum çalışması) göre veri toplama faaliyeti verilmektedir.

⁸Nitel gözlem yerine doğal gözlem kavramı da kullanılmaktadır.

⁹Katılımcı gözlemin uygulandığı ilk araştırma Malinowski’ye aittir. Malinowski bu araştırmasını “Batı pasifik Argonotları” (Argonauts of the Western Pacific) adlı ve 1922 tarihli eserinde kitaplaştırmıştır. Radcliffe-Brown (1958), Junker (1960), Bruyn (1966), McCall and Simmons (1969), Becker (1970) katılımlı gözlemin kullanıldığı diğer klasik eserlerdir.

tajlı durumlar yaratmaktadır. Nitel araştırma stratejileri içerisinde önemli bir rolü olan etnografi yöntemi de içerdiği özgün yaklaşım ve veri toplama teknikleriyle araştırmacıya derinlemesine analiz yapma imkânı sunarken aynı zamanda bazı metodolojik ve pratik güçlükleri de beraberinde getirebilir.

Aşağıda nitel araştırma stratejilerinden biri olarak etnografi deseninin seçiminin araştırmacıya sağladığı avantajlar ve dezavantajlara yer verilmektedir.

5.1. Etnografik Araştırmaların Avantajları

Etnografi, toplumsal hayatın karmaşık doğasını yerinde ve doğrudan gözlem yoluyla anlamayı sağlayan güçlü bir nitel araştırma stratejisidir. Bu yaklaşım, sosyal aktörlerin içinde bulundukları kültürel bağlamı hem deneyimlemelerini hem de bu kültürel yapıların anlam dünyalarını kavramalarını sağlar. Hammersley ve Atkinson'a (2007: 9) göre etnografik araştırmalar, herhangi bir sosyal aktörün yeni kültürleri öğrenmeye yönelik yeteneğini ve bu sürecin sağladığı nesnelliği ortaya koyar. İnsanları gözlemlemek için bir insanın gözlemci olması esasına dayanır. Gözlem, doğrudan insan deneyimine dayandığından, araştırmacının kişisel becerilerini kullanmasına olanak tanır. Üstelik etnografik çalışmalar tümüyle bir kişi tarafından yapılabilir. Araştırmacının durumuyla uyumlu olması sebebiyle rol tanımlıdır (Türk ve Ekşi, 2017: 150). Konu seçiminde, araştırma sürecinde ve araştırmanın inşasında araştırmacı kendi rolünün farkındalığına sahiptir (Denscombe, 2010: 90). Etnografi, araştırmacıya sadece veri üretme olanağı sunmakla kalmaz aynı zamanda yeni insanlarla tanışma, sosyal ilişkiler kurma, arkadaşlıklar geliştirme ve yeni toplumsal dünyalar keşfetme olanağı da sağlar. Bu bakımdan eğlenceli ve kişisel olarak tatmin edici de olabilir (Neuman, 2014: 541). Ayrıca bir araştırma stratejisi olarak ikinci el verilere ya da ifadelere dayanmaktan ziyade, alan çalışması yoluyla doğrudan gözlemlemeye dayanması, yöntemi daha sağlam ve ampirik kılar. Temel olarak ilgili insanlarla ve yerlerle doğrudan teması içeren ampirik araştırmaya dayanır, teori geliştirmek için bir araç olarak kullanılabilir. Zengin ve derinlikli veriler sağlayabilir. Olayların ardında yatan süreçlere ve ilişkilere odaklanan bütüncül açıklamalara dayanır (Denscombe, 2010: 90). Tüm bu özellikleri ile etnografi hem veri toplama hem de teori inşa etme açısından oldukça avantajlı bir araştırma deseni olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2. Etnografik Araştırmaların Dezavantajları

Etnografi, sosyal gerçekliği derinlemesine bir biçimde anlama konusunda eşsiz bir avantaj sunsa da her yöntem gibi kendi içinde birtakım sınırlılıklar ve zorluklar da barındırır. Bu zorluklar araştırmanın planlama ve yürütülmesinde olabileceği gibi veri toplama, analiz ve yazım süreçlerinde de olabilir. Öncelikle etnografik yöntem uygulayan araştırmacının kültürel antropolojiye, sosyal-kültürel sistemin yapısına ve genel olarak kültür kavramına ilişkin sağlam bir kavramsal altyapıya sahip olması gerekmektedir (Creswell, 2007: 57). Araştırmacının yalnızca dışarıdan bir gözlemci olarak kalmayıp "yerli gibi davranıp", çalışmayı sonlandıramama veya uzlaşmama ihtimali söz konusudur. Bu, yabancı bir kültür grubu ya da sistemi üzerine araştırma yapan etnografaların sahada karşılaştıkları sorunlardan sadece biridir. Hakkında araştırma yapılan bireylerin gereksinimlerine karşı duyarlılık göstermek oldukça elzem olup, araştırmacılar alana gitmeli ve araştırdıkları bireyler, gruplar ve yerlere ilişkin çalışmanın icra edilmesinde yarattıkları etkiyi ifade etmelidirler (Creswell, 2007: 57). Aksi hâlde toplanan veriler yüzeysel kalabilir ve üzerinde çalışılan kültürün anlaşılabilmesi bir sorun olarak karşımıza çıkar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 72).

Etnografik metinlerin birçoğunda anlatılar, neredeyse hikayeci bir yaklaşımla, edebi bir dil tercih

edilerek yazılmaktadır. Bu durum okuyucular açısından zorluk yaratabilir, onları sınırlandırabilir. Bu tarz, özellikle bilimsel yazım biçimlerine alışkın olanlar için işi zor bir hale getirebilmektedir (Creswell, 2007: 57; Denscombe, 2010: 91).

Etnografik araştırmalarda veri toplama aşaması, araştırma sahasında geçirilen süreyi de kapsayan oldukça uzun bir süreçtir. Eğer araştırmacı alanda yeterince zaman ve çaba harcamazsa, kültürü kendi bakış açısıyla ve varsayımlarıyla değerlendirse ya da kültüre özgü olguları kavrayamazsa, bu durum araştırmanın geçerliliğini zedeleyebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 72). Etnografyanın uzun zaman gerektiren bir doğasının olması bazen de duygusal açıdan tüketici olabilir ve bazı durumların kendisi de fiziksel olarak tehlike içerebilir (Neuman, 2014: 541). Sosyologlar ve etnografar, uyuşturucu kartelleri, fuhuş yapanlar, holiganlar vb. gibi yasa dışı faaliyetlerde bulunan gruplarla temasa geçerek risk alabilmektedirler. Yüzyılın başlarında bazı antropologların, çalıştıkları insanlar tarafından öldürüldüğü bilinmektedir (Denscombe, 2010: 212).

Ayrıca tüm sosyal alanlar (örneğin yatak odası) düzenli gözlem yapmaya müsait değildir. Etnograf bu gibi durumlarda araştırmacı kimliğini gizleyebilirse alana ulaşabilir (David ve Sutton, 2004 akt. Türk ve Ekşi, 2017: 151). Son olarak etnografik araştırmalarda güvenilirlik, içeriden bilgi alma, etik ilkeler ve alana, katılımcılara erişim konusunda sorunlar yaşanabilmektedir (Denscombe, 2010: 91). Bunlar, araştırmanın bütünlüğünü doğrudan etkileyebilecek kritik meselelerdir. Erişim engelleri, içeriden bilgi alma ve saha içi ilişkilerde yaşanabilecek gerilimli haller, etnografinin hem zorlu hem de dikkat gerektiren yönlerinin olduğunu gösteren unsurlardır.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında, nitel bir araştırma deseni olarak etnografinin anlamı, tarihsel gelişim süreci, etnografik araştırmalarda izlenen adımlar, kullanılan teknikler, veri toplama kaynakları ve etnografinin avantajları ile dezavantajları açıklanmaya çalışılmıştır. Etnografi, özellikle belirli bir topluluğun kültürünü detaylı olarak ele alması ve insan davranışlarını kültürel temeller üzerinden açıklamaya çalışması bakımından önemli bir özellik taşır. Veri toplama aracı olarak doğrudan etkileşime dayalı katılımcı gözlem ve görüşme gibi tekniklere başvurulması etnografiyi farklı kılan bir diğer unsurdur. Araştırmacıya sahada aktif biçimde yer alarak sosyal ilişkilerini kullanma olanağı sunması, etnografyanın etkileşimsel boyutunu güçlendirmektedir. Ancak bu avantajlara rağmen etnografik araştırmalarda araştırma sürecinin uzun sürmesi, maliyetinin yüksek olması, tüm alanların gözlem yapmaya uygun olmaması nedeniyle araştırmaya dahil edilememesi, araştırma sürecinin birtakım fiziksel ve psikolojik tehlikelere açık olması, araştırmacının kimi zaman araştırdığı grubun üyesiymiş gibi davranması gibi olumsuz yönleri de söz konusudur.

Etnografi, özellikle insan davranışlarını kültürel bağlam içinde anlamlandırmak isteyen araştırmacılar için ideal bir strateji olmaktadır. Bu yaklaşım, davranışların simgesel anlam ve önemini anlaşılacak istendiği durumlarda kullanılmaya elverişlidir. Bir keşif yöntemi olarak adlandırabileceğimiz bu yaklaşım, özellikle yeni, farklı ve bilinmeyenle karşılaşıldığında; diğer kültürleri ve alt kültürleri kuşatan, örgütleri ve kurumları kapsayan karmaşık davranış ortamlarını anlamada eşsiz bir kavrayış imkânı sunar. Araştırma sürecinde sağlıklı sonuçlara ulaşmak için araştırmacının zaman yönetimi, mekânsal planlama, mali kaynakların değerlendirilmesi, katılımcılara ulaşma stratejileri, teknik ekipman kullanımı vb. gibi birçok faktörü göz önünde bulundurması gerekmektedir. Görüşme kayıtları, saha notları, görseller, haritalar ve diğer dokümanlar araştırmanın güvenilirliğini sağlamada önemli veri kaynaklarıdır. Bu nedenle araştırmaya başlamadan önce araştırmada kullanılacak olan teknik ekipmanların eksiksiz bir biçimde temin edilmesi ve iyi bir organizasyon yapılması kritik önem gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

- Agafonoff, N. (2006), "Adapting ethnographic research methods to ad hoc commercial market research", *Qualitative Market Research*, Vol. 9 No. 2, pp. 115-125.
- Bal, H. (2016). Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Baş, T., & Akturan, U. (2017). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bogdan, R., & Biklen, S. K. (2007). Qualitative Research For Education: An Introduction to Theory and Methods. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Brewer, J. D. (2005). Understanding Social Research Series: Ethnography. Buckingham, UK: Open University Press.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2012). Educational research planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research (4th edition). Boston: Pearson.
- Denscombe, M. (2010). The Good Research Guide: For small-scale social research projects (4th edition). London: Open University Press.
- Denzin, N. K. (1997). Interpretive ethnography: Ethnographic practices for the 21st century. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Elliott, R. ve Elliot, N.J. (2003). Using Ethnography in Strategic Consumer Research. *Qualitative Market Research: An International Journal*, Vol: 6, No:4, 215-223.
- Fife, W. (2005). Doing Fieldwork: Ethnographic Methods For Research in Developing Countries and Beyond. New York: Palgrave Macmillan.
- Hammersley, M. ve Atkinson, P. (2007). Ethnography: Principles in Practice. 3rd edition, London: Routledge.
- Harris, M. (1968). The Rise of Anthropological Theory: A History of Theories of Culture. New York: T.Y. Crowell.
- Krefting, L. ve Krefting, D. (1991). Leisure Activities After a Stroke: An Ethnographic Approach. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(5), 429-436.
- Le Compte, M. D., Preissle, J., & Tesch, R. (1993). Ethnography and qualitative design in educational research (2nd ed.). San Diego: Academic Press.
- Lune, H. ve Berg, L. B. (2017). Qualitative Research Methods for the Social Sciences (Global Edition). Essex: Pearson.
- Madison, D. S. (2005). Critical ethnography: Method, ethics, and performance. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Malinowski, B. (2005). Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea, London: Routledge.
- Mayring, P. (2000). Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş, (1990) (Çev. Adnan Gümüş ve M. Sezai Dur-

gun), Adana: Baki Kitabevi.

Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (2. Cilt), Ankara: Yayın Odası.

Özdamar, K., Odabaşı, Y., Hoşcan, Y., Bir, A. A., Kırcaali-İftar, G., Özmen, A., & Uzuner, Y. (1999). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları*, (1081).

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11 Sayı:1.

Punch, K. (2016). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Reeves, S., Kuper, A., Hodges, B. D. (2008). Qualitative Research Methodologies: Ethnography. *BMJ Vol:337: a1020*, p.p.512-514.

Spradley, J.P (1980). Participant Observation. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Stocking, G. (1983). Observers Observed: Essays On Ethnographic Fieldwork. Madison: University of Wisconsin Press.

Thomas, J. (1993). Doing Critical Ethnography. Newbury Park: Sage Publications.

Türk, T., Ekşi, H. (2017). Nitel desenler: etnografya. İstanbul: Edam Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Van Maanen, J. (1988). Tales of the field: On writing ethnography. Chicago: University of Chicago Press.

TURİZM ALANINDA TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ: BİBLİYOMETRİK ANALİZ İLE 2020-2024 YILLARI ARASINDAKİ AKADEMİK EĞİLİMLER

Supply Chain Management in Tourism: A Bibliometric Analysis of Academic Trends Between 2020 and 2024

Fulya ADABALI¹

Münevver ÇİÇEKDAĞI²

F. Atıl BİLGE³

Öz

Turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi, müşteri memnuniyeti, hizmet kalitesi ve zamanında teslimat gibi unsurların kritik olduğu bir süreçtir. Bu çalışma, 2020-2024 yılları arasında turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılan akademik çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Web of Science veri tabanında “supply chain” ve “tourism” anahtar kelimeleriyle taranan 780 makale, VOSViewer programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular, en çok yayın yapılan alanların çevre bilimleri, konaklama, eğlence ve spor turizmi, yönetim ve yeşil sürdürülebilirlik olduğunu göstermektedir. Yayın türleri arasında makaleler ilk sırada yer alırken, SSCI, SCI-Expanded ve ESCI en çok kullanılan indekslerdir. Ortak yazar analizinde Kaiying ve Qiang, en fazla iş birliği yapan yazarlar olarak öne çıkmıştır. En çok atıf alan yazarlar arasında Hair, Henseler, Han, Fornell ve Zhang yer alırken, Journal of Cleaner Production, Tourism Management ve Sustainability-Basel en çok atıf yapılan dergilerdir. Anahtar kelime analizinde “sürdürülebilirlik”, “tedarik zinciri” ve “Covid-19” öne çıkmıştır. Ülke analizinde Çin, ABD ve İngiltere en fazla yayına sahip ülkeler olarak belirlenmiştir. Çalışma, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetiminin gelişim alanlarını anlamak için önemli bir kaynak sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Alanında Tedarik Zinciri Yönetimi, Bibliyometrik Analiz, Web of Science (WoS) Veri tabanı, VOSViewer

Abstract

Supply Chain Management (SCM) in tourism focuses on service production and distribution, emphasizing customer satisfaction, service quality, and timely delivery. This study analyzes 780 articles from 2020 to 2024 using bibliometric analysis, retrieved from the Web of Science database, and visualized with VOSViewer. Key research areas include environmental sciences, hospitality, leisure tourism, management, and sustainability. Articles are the most common document type, with SSCI, SCI-Expanded, and ESCI as leading indices. Co-authorship analysis highlights Kaiying and Qiang, while Hair, Henseler, Han, Fornell, and Zhang are the most cited authors. Frequently cited journals include Journal of Cleaner Production, Tourism Management, and Sustainability-Basel. Keywords such as “sustainability,” “supply chain,” and “COVID-19” dominate. Sustainability is the leading journal in bibliographic coupling, and China, the U.S., and the U.K. are top publishing countries. Although research on SCM in tourism is limited, academic interest is growing, providing valuable insights for future studies and the field’s development.

Keywords: Supply Chain Management in Tourism, Bibliometric Analysis, Web of Science (WoS) Database, VOSViewer.

Giriş

Tedarik zinciri yönetimi (TZY), modern işletme yönetiminin en kritik unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Tedarik zinciri, bir ürün ya da hizmetin kaynağından nihai tüketiciye ulaşana

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, fulyaadabali88@gmail.com ORCID: 0000-0001-8566-2764.

²Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi, mcicekdagi@selcuk.edu.tr ORCID: 0000-0001-8195-1542.

³Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi, abilge@selcuk.edu.tr ORCID: 0000-0002-5084-6480.

kadar geçtiği tüm süreçleri kapsayan bir sistemdir. Bu süreçler, tedarik, üretim, dağıtım, envanter yönetimi ve müşteri hizmetleri gibi temel aşamaları içermektedir. Tedarik zinciri yönetimi, bu süreçlerin koordinasyonunu sağlayarak, müşteri memnuniyetini artırmayı, maliyetleri düşürmeyi ve işletme performansını optimize etmeyi hedefler. Christopher (1992), tedarik zincirini, ürün ve hizmetlerin tüketici memnuniyetini sağlayacak şekilde kaynağından temin edilmesi, hazırlanması ve ulaştırılması için gerekli tüm faaliyetlerin en etkin ve düşük maliyetle gerçekleştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, tedarik zinciri yönetimi, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesinde ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamasında kritik bir rol oynamaktadır.

Turizm sektörü, tedarik zinciri yönetiminin farklı bir boyut kazandığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel tedarik zincirlerinden farklı olarak, turizm tedarik zinciri fiziksel ürünlerden ziyade hizmetlerin sunumuna odaklanmaktadır. Bu durum, turizm tedarik zincirini diğer sektörlerden ayıran temel bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm tedarik zincirinde müşteri memnuniyeti, hizmet kalitesi ve zamanında teslimat gibi unsurlar, zincirin başarısı için kritik öneme sahiptir (Tapper ve Font, 2004).

Turizm sektörü, küresel ekonomideki büyüklüğü ve etkisi nedeniyle, tedarik zinciri yönetimi açısından önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre, turizm sektörü, dünya genelinde milyonlarca kişiye istihdam sağlayan ve birçok ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasına (GSYİH) önemli katkılarda bulunan bir sektördür. Ancak, turizm sektörünün dinamik ve karmaşık yapısı, tedarik zinciri yönetimini daha da zorlaştırmaktadır. Özellikle, turizm sektöründe talep dalgalanmaları, mevsimsellik, müşteri beklentilerindeki değişimler ve küresel krizler gibi faktörler, tedarik zinciri yönetimini etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi hem akademik hem de pratik açıdan büyük bir öneme sahiptir.

Son yıllarda, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu çalışmalar, turizm tedarik zincirinin yapısını, süreçlerini ve performansını anlamaya yönelik önemli bilgiler sunmaktadır. Ancak, literatürdeki mevcut çalışmaların büyük bir kısmı, üretim sektörüne odaklanmakta ve turizm sektörüne özgü tedarik zinciri dinamiklerini yeterince ele almamaktadır. Zhang, Song ve Huang (2009), turizm tedarik zinciri yönetiminin, geleneksel tedarik zincirlerinden farklı bir araştırma gündemi gerektirdiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılan çalışmaların sayısının artırılması ve bu alandaki bilgi birikiminin genişletilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılan akademik çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemek ve bu alandaki mevcut literatüre katkı sağlamaktır. Bibliyometrik analiz, belirli bir alandaki akademik çalışmaların kapsamını, eğilimlerini ve ilişkilerini anlamak için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, literatürdeki temel konuları, etkili yazarları, en çok atıf alan kaynakları ve en sık kullanılan anahtar kelimeleri belirlemeye olanak tanır. Ayrıca, bilimsel iş birliklerini ve araştırma ağlarını görselleştirerek, bu alandaki akademik çalışmaların yapısını ve ilişkilerini anlamamıza yardımcı olur (Zupic ve Čater, 2015). Bu çalışmada, 2020-2024 yılları arasında turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılan akademik çalışmalar incelenmiş ve bu alandaki mevcut durum ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın bulguları, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılacak gelecekteki araştırmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır. Özellikle, turizm tedarik zincirinde sürdürülebilirlik, dijitalleşme, pandemi sonrası toparlanma ve kriz yönetimi gibi konuların daha fazla araştırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetiminin

çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarının daha derinlemesine incelenmesi, bu alandaki bilgi birikimini artıracaktır. Bu bağlamda, bu çalışma, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi üzerine yapılan akademik çalışmaların kapsamlı bir analizini sunarak, bu alandaki mevcut durumu ve eğilimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve

0.1. Tedarik Zinciri Yönetimi

Tedarik zinciri yönetimi, bir dizi temel süreçten oluşmaktadır. Bu süreçler, tedarik, üretim, dağıtım, envanter yönetimi ve müşteri hizmetlerini içermektedir. Her bir sürecin, tedarik zincirinin genel performansını etkileyen kritik bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Tedarik Zinciri, temel olarak ürün ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımında bulunan örgütler ağını ve hareketlerini ifade etmektedir. Bir ürün ya da hizmetin tüketici memnuniyetini elde edecek şekilde kaynağından temin edilmesinin, hazırlanmasının ve ulaştırılmasının koordinasyonu ve bunun için tüm gerekli faaliyetlerin en etkin ve düşük maliyetle gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır (Christopher, 1992). Örneğin, Lambert, Stock ve Ellram (1998) TZY'yi, işletmelerin uyumunu tanımlamak için kullanılan bir ifade olarak “müşterilere değer katan ürün, hizmet ve bilgi sağlayan son kullanıcıdan orijinal tedarikçilere kadar iş süreçlerinin entegrasyonu” şeklinde tanımlamışlardır. Bir diğer tanıma göre, tedarik zinciri; mamullerin temini, üretilmesi, uygun koşullarda saklanması, stok kontrolü sağlanarak depodaki ürünlerin envanter tespiti, sipariş edilen ürünlerin izlenebilmesi için bilgi akışının sağlanması ve nihai tüketiciye ulaştırılmasını kapsayan süreçler bütünüdür (Lummus ve Vokurka, 1999: 11). Turizm tedarik zinciri, geleneksel tedarik zincirlerinden farklı olarak, fiziksel ürünlerden ziyade hizmetlerin sunumuna odaklanır. Bu nedenle, müşteri memnuniyeti, hizmet kalitesi ve zamanında teslimat gibi unsurlar, turizm tedarik zincirinin başarısı için kritik öneme sahiptir (Tapper ve Font, 2004).

0.2. Tedarik Süreci

Mentzer vd., (2001) tedarik sürecini, “hammaddelerin, bileşenlerin veya hizmetlerin doğru zamanda, doğru miktarda ve uygun maliyetle temin edilmesini içermektedir. Bu süreç, tedarikçilerin seçimi, tedarikçi ilişkilerinin yönetimi ve satın alma faaliyetlerini kapsamaktadır” şeklinde tanımlamıştır. Tedarik süreci aşamaları aşağıda sıralanmıştır (Mentzer, vd., 2001);

- **Tedarikçi Seçimi:** Tedarikçilerin kalite, maliyet, teslimat süreleri ve güvenilirlik gibi kriterlere göre değerlendirilmesidir. Tedarikçi seçiminde analitik hiyerarşi süreci (AHP) gibi yöntemler kullanılabilir.
- **Sözleşme Yönetimi:** Tedarikçilerle yapılan anlaşmaların şartlarının belirlenmesi ve bu şartların yerine getirilmesinin izlenmesi gerekmektedir.
- **Tedarikçi İlişkileri Yönetimi:** Tedarikçilerle uzun vadeli ve stratejik ilişkiler kurarak iş birliği artırılmalıdır. Bu durum, tedarik zincirinin esnekliğini ve dayanıklılığının artmasına katkı sunabilir.

0.3. Üretim Süreci

Stevenson'a göre (2020), üretim süreci, hammaddelerin nihai ürünlere dönüştürülmesini kapsamaktadır. Bu süreç, üretim planlaması, kapasite yönetimi, kalite kontrol ve üretim süreçlerinin sürekli iyileştirilmesini içermektedir. Heizer ve Render'a göre (2014) üretim süreci, bir ürünün veya hizmetin ham maddelerden başlayarak nihai bir ürün veya hizmet haline gelene kadar geçtiği tüm aşamaları kapsayan sistematik bir süreçtir. Bu süreç, genellikle planlama, tasarım, üretim, kalite kontrol ve dağıtım gibi temel aşamalardan oluşmaktadır. Üretim süreci, işletmenin faaliyet alanına, kullanılan teknolojiye ve üretim yöntemine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Te-

mel amacı, kaynakların etkin bir şekilde kullanılarak müşteri ihtiyaçlarını karşılayan ürün veya hizmetlerin üretilmesidir.

Üretim sürecinin aşamaları aşağıda belirtilmiştir (Stevenson, 2020);

- **Üretim Planlaması:** Talep tahminlerine dayanarak üretim miktarlarının ve zamanlamasının belirlenmesidir. Bu aşamada, malzeme ihtiyaç planlaması (MRP) ve ileri planlama sistemleri (APS) gibi araçlar kullanılabilir.
- **Kapasite Yönetimi:** Üretim tesislerinin kapasitesinin talebi karşılayacak şekilde optimize edilmesi gerekmektedir.
- **Kalite Kontrol:** Ürünlerin belirlenen kalite standartlarına uygunluğunun sağlanması gerekir. Bu aşama, müşteri memnuniyetini artırmak ve iade oranlarını düşürmek için kritik bir öneme sahiptir.

0.4. Dağıtım Süreci

Dağıtım süreci, ürünlerin üretim tesislerinden veya depolardan müşterilere ulaştırılmasını içermektedir. Bu süreç, lojistik faaliyetlerin planlanması, taşıma yöntemlerinin seçilmesi ve teslimat sürelerinin optimize edilmesini kapsamaktadır (Christopher, 2016).

Christopher (2016) dağıtım sürecini aşamalara ayırmıştır;

- **Depolama ve Stoklama:** Ürünlerin depolarda uygun koşullarda saklanmasıdır.
- **Taşıma Yönetimi:** Ürünlerin müşterilere ulaştırılması için en uygun taşıma yöntemlerinin seçilmesidir (kara, hava, deniz veya demiryolu taşımacılığı gibi).
- **Teslimat Yönetimi:** Ürünlerin müşterilere zamanında ve eksiksiz bir şekilde teslim edilmesidir.

0.5. Envanter yönetimi

Envanter yönetimi, bir işletmenin malzeme, ürün veya kaynaklarının doğru miktarda, doğru zamanda ve doğru yerde bulunmasını sağlamak amacıyla yapılan planlama, kontrol ve organizasyon sürecidir. Bu süreç, işletmelerin maliyetlerini optimize etmelerine, müşteri taleplerini karşılamalarına ve operasyonel verimliliği artırmalarına yardımcı olur. Envanter yönetimi, özellikle üretim, perakende ve lojistik gibi sektörlerde kritik bir öneme sahiptir (Waters, 2003). Envanter yönetiminin aşamaları, işletmelerin envanterlerini etkili bir şekilde yönetebilmesi için izlenmesi gereken sistematik adımları içerir. Bu aşamalar şu şekilde sıralanabilir:

- **Talep Tahmini:** Müşteri taleplerinin doğru bir şekilde tahmin edilmesi, envanter yönetiminin temelini oluşturur. Bu aşama, geçmiş verilerin analizi ve piyasa trendlerinin değerlendirilmesi ile gerçekleştirilir (Chopra ve Meindl, 2016).
- **Stok Seviyelerinin Belirlenmesi:** Minimum ve maksimum stok seviyelerinin belirlenmesi, hem stok fazlasını hem de stok yetersizliğini önlemek için önemlidir. Bu aşama, güvenlik stoğu ve yeniden sipariş noktası gibi kavramları içerir (Waters, 2003).
- **Tedarik Planlaması:** Tedarikçilerin seçimi, siparişlerin zamanlaması ve miktarlarının belirlenmesi bu aşamada gerçekleştirilir. Etkili tedarik planlaması, maliyetlerin düşürülmesine ve tedarik zincirinin verimliliğinin artırılmasına katkı sağlar (Stevenson, 2020).
- **Stok Takibi ve Kontrolü:** Envanterin düzenli olarak izlenmesi ve kontrol edilmesi, stok hareketlerinin doğru bir şekilde kaydedilmesini sağlar. Bu aşamada, manuel veya otomatik sistemler kullanılabilir (Waters, 2003).

- Performans Değerlendirmesi: Envanter yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek için performans ölçütleri (örneğin, stok devir hızı, sipariş karşılama oranı) kullanılır. Bu değerlendirme, süreçlerin iyileştirilmesine yönelik geri bildirim sağlar (Chopra ve Meindl, 2016).

0.6. Müşteri Hizmetleri

Müşteri hizmetleri, bir işletmenin müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılamak, sorunlarını çözmek ve onlara ürün veya hizmetlerle ilgili destek sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler bütünüdür. Müşteri hizmetleri, müşteri memnuniyetini artırmayı, sadakat oluşturmaya ve işletmenin itibarını güçlendirmeyi hedefler (Kotler ve Keller, 2016).

Müşteri hizmetlerinin aşamaları aşağıdaki gibidir;

- Müşteri İhtiyaçlarının Belirlenmesi: Müşterilerin ihtiyaç ve beklentilerinin doğru bir şekilde anlaşılması, etkili müşteri hizmetlerinin temelini oluşturur. Bu aşamada, müşteri geri bildirimleri, anketler ve veri analizi gibi yöntemler kullanılır (Zeithaml, Bitner ve Gremler, 2018).
- İletişim Kurma: Müşterilerle etkili bir iletişim kurulması, müşteri hizmetlerinin başarısı için kritik öneme sahiptir. Bu aşamada, müşterilere doğru bilgi sağlanması ve onların sorularına hızlı bir şekilde yanıt verilmesi hedeflenir (Kotler ve Keller, 2016).
- Sorun Çözme: Müşterilerin yaşadığı sorunların hızlı ve etkili bir şekilde çözülmesi, müşteri memnuniyetini artırır. Bu aşamada, müşteri şikayetlerinin ele alınması ve çözüm odaklı bir yaklaşım benimsenir (Johnston ve Clark, 2008).
- Takip ve Geri Bildirim: Sorunların çözümünden sonra müşterilerle iletişim kurarak memnuniyetlerinin değerlendirilmesi ve geri bildirim alınması, müşteri hizmetlerinin kalitesini artırır. Bu aşama, müşteri ilişkilerinin güçlendirilmesine katkı sağlar (Zeithaml, Bitner ve Gremler, 2018).
- Sürekli İyileştirme: Müşteri hizmetleri süreçlerinin düzenli olarak değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi, müşteri memnuniyetini sürdürülebilir kılmak için önemlidir. Bu aşamada, performans ölçütleri ve müşteri geri bildirimleri dikkate alınır (Kotler ve Keller, 2016).

0.7. Turizm Tedarik Zincirinin Yapısı

Turizmde tedarik zinciri, turizm sektöründe yer alan farklı aktörler arasında ürün ve hizmetlerin planlanması, tedarik edilmesi, dağıtılması ve müşterilere sunulması süreçlerini kapsayan bir sistemdir. Bu zincir, turizm hizmetlerinin müşterilere ulaştırılmasını sağlamak için tedarikçiler, araçlar, hizmet sağlayıcılar, alt yükleniciler ve tüketiciler gibi çeşitli paydaşları bir araya getirir. Turizm tedarik zinciri, oteller, seyahat acenteleri, ulaşım şirketleri, restoranlar ve diğer turizmle ilgili işletmelerin koordinasyonunu içerir (Zhang, Song ve Huang, 2009). Turizm sektörü, işlevlerine bağlı olarak tedarikçiler, araçlar, hizmet sağlayıcılar, alt yükleniciler ve tüketiciler gibi kanal ortakları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Temelde, turizm tedarik zinciri, bu zincirde yer alan şirketler arasında arz ve talebi birbirine bağlamaktadır (Yılmaz ve Bititci, 2006). Ayrıca, giderek daha rekabetçi hale gelen bir ortam, turizm şirketlerini rekabet avantajı sağlayacak çevik tedarik zinciri modelleri geliştirmeye zorlamaktadır (Becken ve Hughey, 2013). Turizm tedarik zincirleri, genellikle müşterilere turizm hizmetlerinin sunulmasını içerir ve farklı ürünler ve hizmetler sunan çok çeşitli katılımcıları kapsar (Sacoto, Harrison ve Vallejo, 2023). Üretim ve turizm sektörlerindeki tedarik zincirleri üzerine yapılan araştırma süreçleri ile akademik yayınlar arasındaki temel fark, geleneksel tedarik zincirlerinin son derece iyi araştırılmış ve yayımlanmış olmasıdır; bu durum turizm tedarik zincirleri için geçerli değildir. Tedarik zincirleri üzerine yapılan literatür, genellikle üretim sektöründe siparişlerin yönetimi ve fiziksel ürünlerin ya da malların akışı üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla, bu konuya ilişkin turizm

alanında yapılan araştırmalar ve yayınlar yetersiz kalmaktadır (Alkier, Milojsica ve Roblek, 2022).

Geleneksel TZY ve Turizm alanındaki TZY'ye bakıldığında

- Hem turizm hem de genel tedarik zinciri yönetimi, müşteri memnuniyetini artırmayı ve hizmet/ürün kalitesini optimize etmeyi hedeflemektedir. Turizmde bu, hizmetlerin zamanında ve eksiksiz sunulmasıyla sağlanırken, tedarik zincirinde ürünlerin doğru zamanda, doğru yerde ve doğru miktarda teslim edilmesiyle gerçekleştirilmektedir.
- Her iki alanda da farklı paydaşlar arasında koordinasyon ve iş birliğinin kritik bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Turizm sektöründe oteller, seyahat acenteleri, restoranlar ve ulaşım şirketleri gibi aktörler arasında iş birliği olduğu düşünülmektedir. Geleneksel tedarik zincirinde ise üreticiler, tedarikçiler, lojistik sağlayıcılar ve perakendeciler arasında koordinasyon sağlanmaktadır.
- Çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik hem turizm hem de tedarik zinciri yönetiminde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Örneğin, karbon ayak izini azaltma, yerel kaynakların kullanımı ve atık yönetimi gibi konular her iki alanda da ortak bir odak noktasıdır.
- Dijitalleşme, her iki alanda da operasyonel verimliliği artırmak için önemli bir araçtır. Turizm sektöründe rezervasyon sistemleri, müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) ve dijital pazarlama öne çıkarken, tedarik zincirinde blockchain, IoT ve yapay zekâ gibi teknolojiler kullanılmaktadır.
- COVID-19 pandemisi gibi küresel krizler hem turizm hem de tedarik zincirlerini ciddi şekilde etkilemiştir. Bu durum, her iki alanda da esneklik ve dayanıklılık stratejilerinin geliştirilmesini gerektirmiştir.

Genel olarak TZY ve turizm alanındaki farklılıklara bakıldığında ise,

- Turizm tedarik zinciri, fiziksel ürünlerden ziyade hizmetlerin sunumuna odaklanmaktadır. Bu nedenle, müşteri deneyimi, hizmet kalitesi ve zamanında teslimat gibi unsurlar ön plandadır. Geleneksel tedarik zinciri ise genellikle fiziksel ürünlerin üretimi, depolanması ve dağıtım süreçlerini içermektedir.
- Turizm sektörü, mevsimsellik ve talep dalgalanmalarına daha fazla maruz kalmaktadır. Örneğin, yaz aylarında tatil bölgelerinde talep artarken, kış aylarında düşüş yaşanabilmektedir. Geleneksel tedarik zincirinde ise talep dalgalanmaları genellikle piyasa trendlerine, ekonomik koşullara veya ürün yaşam döngüsüne bağlıdır.
- Turizm tedarik zincirinde oteller, restoranlar, ulaşım şirketleri, tur operatörleri ve yerel topluluklar gibi çok çeşitli paydaşlar yer almaktadır. Bu paydaşlar arasındaki ilişkiler genellikle daha karmaşıktır. Geleneksel tedarik zincirinde ise üreticiler, tedarikçiler, lojistik sağlayıcılar ve perakendeciler gibi daha standart bir paydaş yapısı bulunmaktadır.
- Turizmde performans, müşteri memnuniyeti, hizmet kalitesi ve deneyim gibi ölçütlerle değerlendirilmektedir. Geleneksel tedarik zincirinde ise maliyet, teslimat süresi, envanter yönetimi ve operasyonel verimlilik gibi ölçütler ön planda olmaktadır.
- Turizm tedarik zinciri, genellikle yerel topluluklarla daha fazla etkileşim içindedir ve yerel ekonomilere doğrudan katkı sağlamaktadır. Geleneksel tedarik zinciri ise daha küresel bir yapıya sahiptir ve uluslararası ticaret, lojistik ve tedarik süreçlerine odaklanmaktadır.

1.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, turizm alanında tedarik zincirini konu eden çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemi kullanarak analiz etmeyi ve ilgili literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Literatüre göz

atıldığında tedarik zinciri konusunda birçok çalışmanın olduğu göze çarpmaktadır fakat “turizm” özelinde yayınlanmış çalışmalar diğer konulara göre oldukça sınırlıdır. Buradan hareketle literatürde mevcut olan eksikliğin kapatılması ve “tedarik zinciri ve turizm” konusunda gelecekte araştırma yapmak isteyen bireylerin faydalanması amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Small (1999), görsel haritalama tekniğinin, bibliyometrik analizden elde edilen verilerin görselleştirilmesi ve bilimsel alanların yapısının daha iyi anlaşılması için kullanıldığını belirtmiştir. Börner, Chen ve Boyack ise (2003) bibliyometrik analizin, bilimsel alanların yapısını ve ilişkilerini anlamak için temel verileri sağladığını, görsel haritalama tekniği ise bu verileri görselleştirerek bilimsel alanların haritalanmasını mümkün kıldığını belirtmiştir. Görsel haritalama, bilgi haritalarının oluşturulması ve bu haritalar aracılığıyla bilgi yapılarını ve ilişkilerini analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu teknik, özellikle bibliyometrik analizlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Cavaglia ve Monge, 2001).

Çalışmada, yıl sınırı olarak 2020-2024 aralığının seçilmesinin temel nedeni, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi (TZY) üzerine yapılan akademik çalışmaların güncel eğilimlerini ve pandemi sonrası dönemdeki etkilerini daha iyi analiz edebilmektir. COVID-19 pandemisi, küresel tedarik zincirlerinde ve turizm sektöründe önemli değişimlere yol açmış, bu da özellikle bu dönemde yapılan araştırmaların sektörel dinamikleri anlamak açısından kritik bir öneme sahip olmasını sağlamıştır. Ayrıca, bu sınırlama, literatürdeki en yeni ve ilgili çalışmaları inceleyerek, turizm TZY’nin mevcut durumunu ve gelecekteki araştırma ihtiyaçlarını daha net bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu şekilde, çalışmanın odaklandığı dönemin sektörel dönüşümleri ve akademik ilgi alanları daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilmiştir.

Bu çalışmada, aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranmaktadır;

- S1: Tedarik zinciri konusunda en çok yayın yapılan alanlar hangileridir?
- S2: Tedarik zinciri konusunda yapılan yayın türleri nasıl bir dağılım göstermiştir?
- S3: Turizm alanında tedarik zinciri konusunda en çok yayın yapılan indeks hangisidir?
- S4: Tedarik zinciri ve turizm alanında en fazla ortak çalışma yapan yazarlar arasındaki bağlantıları haritası nasıl şekillenir?
- S5: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan makalelerden en çok atıf alan yazarlar kimlerdir?
- S6: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan makalelerden en çok atıf alan makale hangisidir?
- S7: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan çalışmalarda en çok ortak atıf yapılan kaynaklar hangileridir?
- S8: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan çalışmalarda en sık tekrarlanan anahtar kelimeler nelerdir?
- S9: Tedarik zinciri ile ilgili yayın yapılan dergilerin dergiler arasındaki tematik yakınlıkları nasıldır?
- S10: Tedarik zinciri ile ilgili en fazla yayın yapılan ülkeler hangileridir?

Araştırma için kullanılan veriler Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan çalışmalardan 10 Aralık 2024 tarihinde derlenmiştir. WoS veri tabanı, alanında üst düzeyde yayın yapan dergilerin oluşturduğu bir veri tabanıdır ve çalışmaların bu veri tabanında taranıyor olmasının yayınların akademik olarak nitelikli olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın güncel bir veri sağlayabilmesi adına 2020-2024 yılları arasında yayınlanmış ve başlığında “supply chain” ifadesi geçen çalışmalar seçilmiştir. Sonrasında arama daha da derinleştirilerek “supply chain” + “tou-

rism” kelimeleri kullanılarak konu ile alakalı makaleler kayıt altına alınmıştır. En son belirtilen kelime grubunun aranması sonucunda toplamda 780 adet makaleye ulaşılmıştır. Elde edilen veriler VOSViewer programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

Bu araştırmada, bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Zupic ve Čater’e göre (2015), bibliyometrik analiz, akademik araştırmalarda literatür taramalarını sistematik hale getirmek ve belirli bir alandaki bilgi birikimini anlamak için önemli bir yöntemdir. Bu yöntem, araştırmacılara hangi konuların daha fazla çalışıldığını, hangi yazarların veya kurumların daha etkili olduğunu ve hangi dergilerin daha fazla atıf aldığını belirleme imkânı sunmaktadır. Ayrıca, bilimsel iş birliklerini ve araştırma ağlarını görselleştirerek, gelecekteki araştırma yönelimlerini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bibliyometrik analiz, bilimsel literatürün ilişkisel analizini yapmak için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, yazarlar, dergiler ve yayınlar arasındaki ilişkileri inceleyerek bilimsel toplulukların yapısını ortaya koymaktadır (McCain, 1990). Pritchard ise (1969) bibliyometrik analizi, bilimsel literatürün nicel olarak incelenmesi ve bilimsel iletişim süreçlerinin anlaşılması için bir araç olarak tanımlamıştır.

2.Bulgular

Tablo 1’de araştırma sonucunda ulaşılan yayınların alanlarına göre dağılımları gösterilmektedir.

S1: Tedarik zinciri konusunda en çok yayın yapılan alanlar hangileridir?

Yayın Yapılan Alan	Yayın Sayısı
Çevre Bilimleri	144
Konaklama, Eğlence, Spor Turizmi	138
Yönetim	138
Yeşil Sürdürülebilirlik Bilimleri	135
Çevre Çalışmaları	101

Tablo 1. Araştırma Alanları

Tablo 1’e göre tedarik zinciri konusunda en çok yayın yapılan alanın çevre bilimleri (144 yayın) olduğu görülmektedir. Bu alanı sırasıyla konaklama, eğlence, spor turizmi (138 yayın), yönetim (138 yayın) ve yeşil sürdürülebilirlik bilimleri (135 yayın) takip etmektedir. Son olarak çevre çalışmaları (101 yayın) bu alanda yapılmış olan ilk 5 yayın içerisinde son sırada yer almaktadır. Turizm alanında tedarik zinciri konusunda yapılmış olan yayınların doküman türü Tablo 2’de gösterilmiştir.

S2: Tedarik zinciri konusunda yapılan yayın türleri nasıl bir dağılım göstermiştir?

Yayın Türü	Yayın Sayısı
Makale	675
Derleme	55
Bildiri	44

Erken Erişim (Early Access)	17
Kitap Bölümü	10

Tablo 2. Doküman Türüne Göre Yayınlar

Tablo 2’ye göz atıldığında en çok yayın yapılan türün makale (675 yayın) olduğu görülmektedir. Makaleyi sırasıyla derleme (55 yayın), bildiri (44 yayın), erken erişim (17 yayın) ve kitap bölümü (10 yayın) takip etmektedir.

S3: Turizm alanında tedarik zinciri konusunda en çok yayın yapılan indeks hangisidir?

Yayın Yapılan Alan	Yayın Sayısı
Social Sciences Index (SSCI)	357
Science Citation Index Expanded (SCI-Expanded)	343
Emerging Sources Index (ESCI)	208
Conference Proceedings Citation Index-Science (CPCI-SSH)	39
Index-Social Science&Humanities (CPCI-SSH)	11
Book Citation Index-Social Sciences&Humanities (BKCI-SSH)	9
Book Citation Index-Science (BKCI-S)	4
Arts-Humanities Citation Index (A&HCI)	2

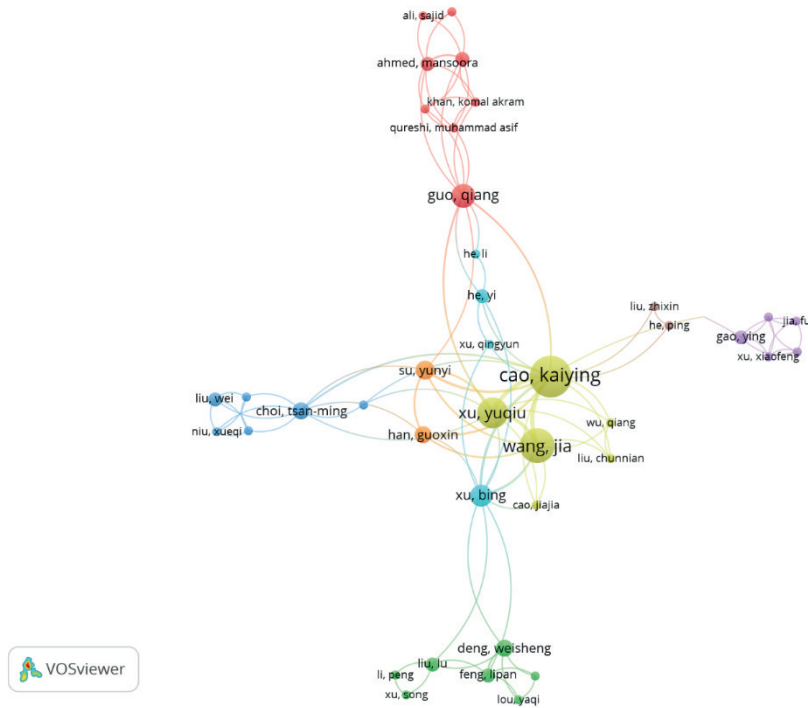
Tablo 3. Yayın Yapılan Derginin WOS İndeksine Göre Dağılımı

Tablo 3 incelendiğinde turizm alanında tedarik zinciri konusunda en çok yayın yapılan indeksin SSCI olduğu görülmektedir. SSCI’yı sırasıyla SCI-Expanded ve ESCI takip etmektedir.

2.1. Ortak Yazar Analizi

Bu analizde, birlikte akademik çalışmalar yapan yazarların ağ bağlantıları gösterilmektedir ve bu ağ bağlantıları ne kadar fazlaysa yazar veya yazarların bağlantıları o kadar fazladır (Zupic ve Carter, 2015; Çizmecioğlu ve Akman, 2021). Bu kapsamda tedarik zinciri ve turizm alanında en fazla ortak çalışma yapan yazarlar arasındaki bağlantıların gücünü belirlemek için ortak yazar analizi yapılmış ve analiz sonucunda 2127 yazara ulaşılmıştır. Yazarların atıf ve yayın sayısı “5” olarak seçildiğinde 1473 yazarın iş birliği içinde olduğu tespit edilmiştir. VOSViever programında oluşturulmuş olan görsel Şekil 1’de sunulmuştur.

S4: Tedarik zinciri ve turizm alanında en fazla ortak çalışma yapan yazarlar arasındaki bağlantıları haritası nasıl şekillenir?

Şekil 1. Ortak Yazar Ağ Görseli

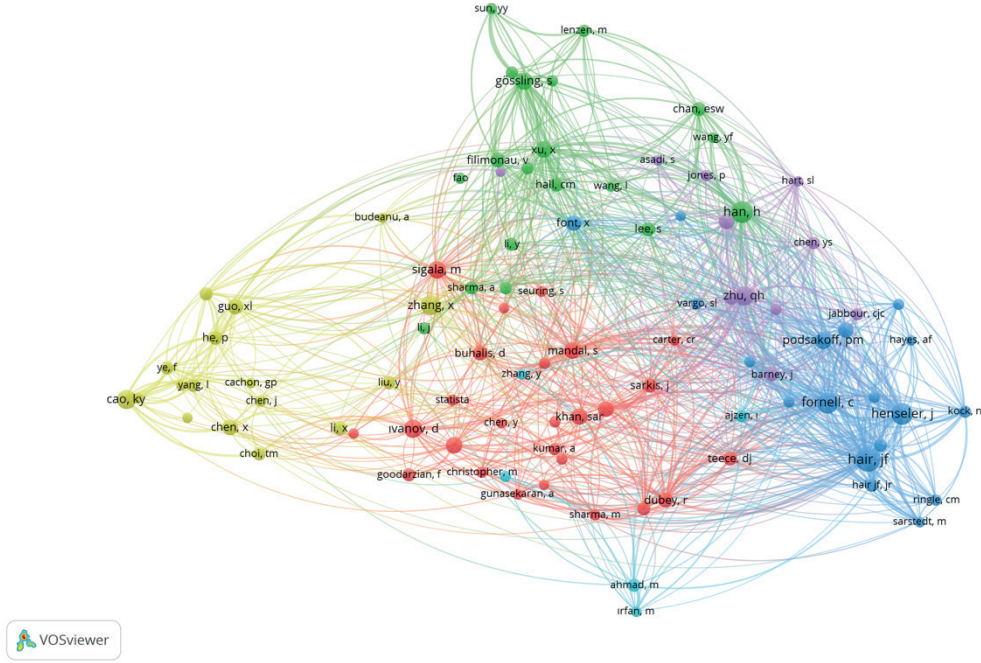
Üstte yer alan görsele göre ortak çalışmalar Kaiying ve Qiang'ın etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sebeple, yazarlar arasında bağlantı gücü yüksek görünmektedir.

2.2. Ortak Atıf Analizi

2.2.1. Ortak Atıf Yazar Analizi

Tedarik zinciri konusunda ortak atıfta bulunan yazarlarına haritasının belirlemek için minimum sayıdaki alıntı sayısı 20 eşik değeri seçildiğinde 31490 çalışmadan 96 sının bu eşik değerini saptadığı tespit edilmiş ve ortak alıntı yapılan yazarların ağ görseli Şekil 2'de sunulmuştur.

S5: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan makalelerden en çok atıf alan yazarlar kimlerdir?

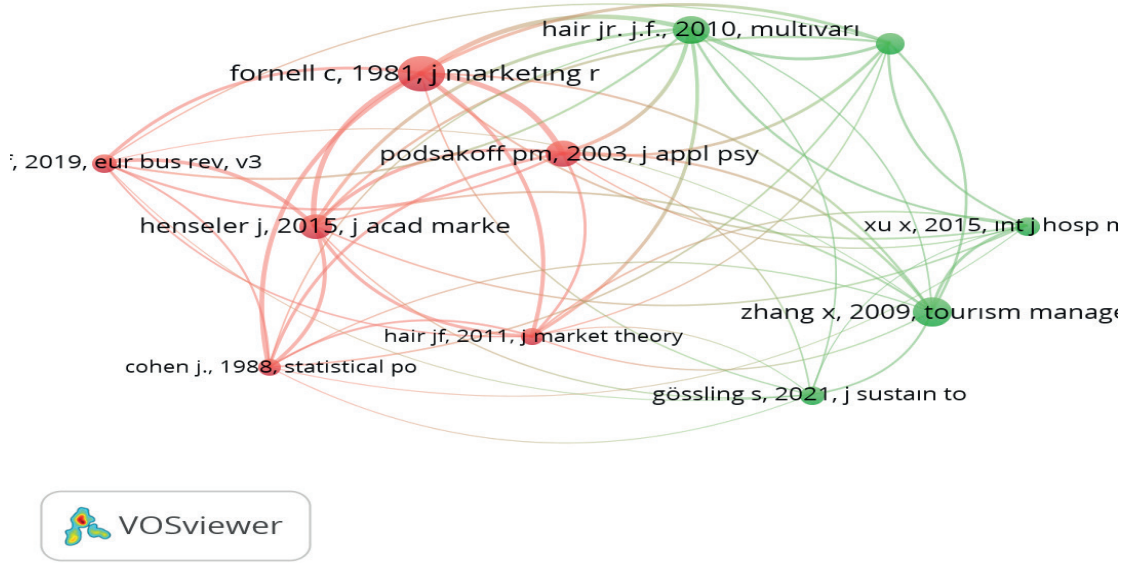
Şekil 2. Ortak Atıf Yapılan Yazarların Ağ Görseli

Üstte yer alan görsele göre tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan makalelerden en çok atıf alan yazarlar Hair (117 atıf), Henseler (88 atıf), Han (88 atıf), Fornell (84 atıf) ve Zhang (72 atıf) olarak sıralanmaktadır.

2.2.2. Ortak Atıf Referans Analizi

Tedarik zinciri konusunda alıntı yapılan bir referansın minimum sayıdaki alıntı sayısı “20” eşik değeri seçildiğinde 44560 çalışmadan 11’inin bu eşik değerini sağladığı tespit edilmiş ve ortak alıntı yapılan referansların ağ görseli Şekil 3’te sunulmuştur.

S6: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan makalelerden en çok atıf alan makale hangisidir?

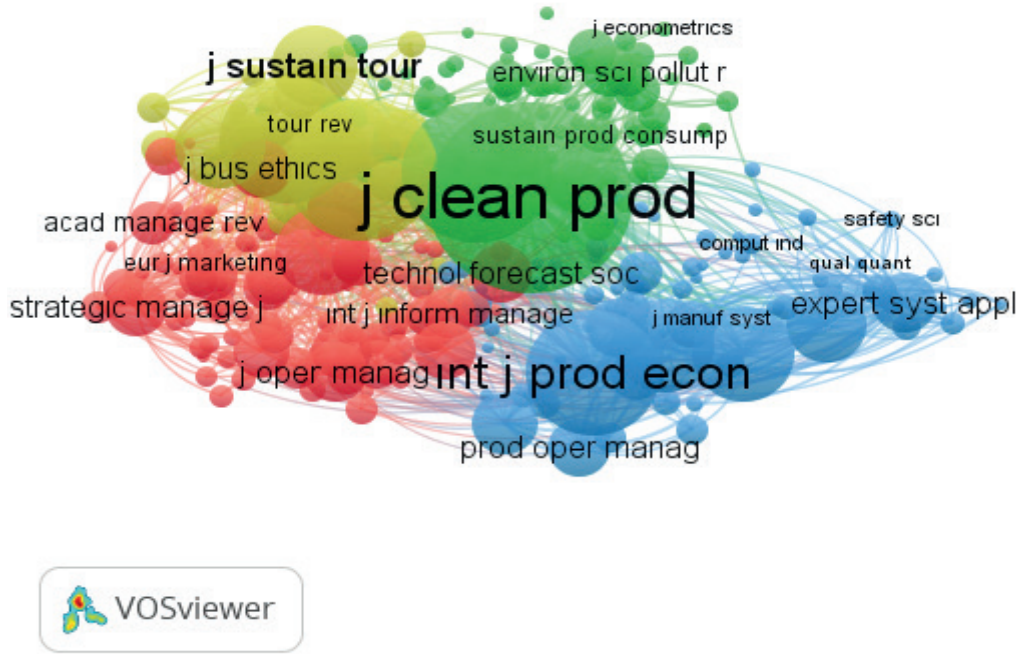
Şekil 3. Ortak Atıf Yapılan Referansların Ağ Görseli

Referansa dayalı olarak atıf analizi haritalaması sonucunda en çok atıf alan makale Fornell & Larcker'in 1981 yılında yayınlamış olduğu "Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error" başlıklı çalışma olmuştur. Ardından Zhang, Song & Huang'ın 2009 yılında yapmış oldukları "Tourism Supply Chain Management: A New Research Agenda" başlıklı çalışma gelmektedir. Üçüncü olarak Hair vd.'nin 2010 yılında yapmış oldukları "Multivariate data Analysis: Global Edition" isimli eser gelmektedir.

2.2.3. Ortak Atıf Kaynak Analizi

Tedarik zinciri konusunda alıntı yapılan bir kaynağın minimum sayıdaki alıntı sayısı "20" eşik değeri seçildiğinde 15234 kaynağın 333'ünün bu eşik değerini saptadığı tespit edilmiş ve ortak alıntı yapılan kaynakların ağ görseli şekil 4'te sunulmuştur.

S7: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan çalışmalarda en çok ortak atıf yapılan kaynaklar hangileridir?

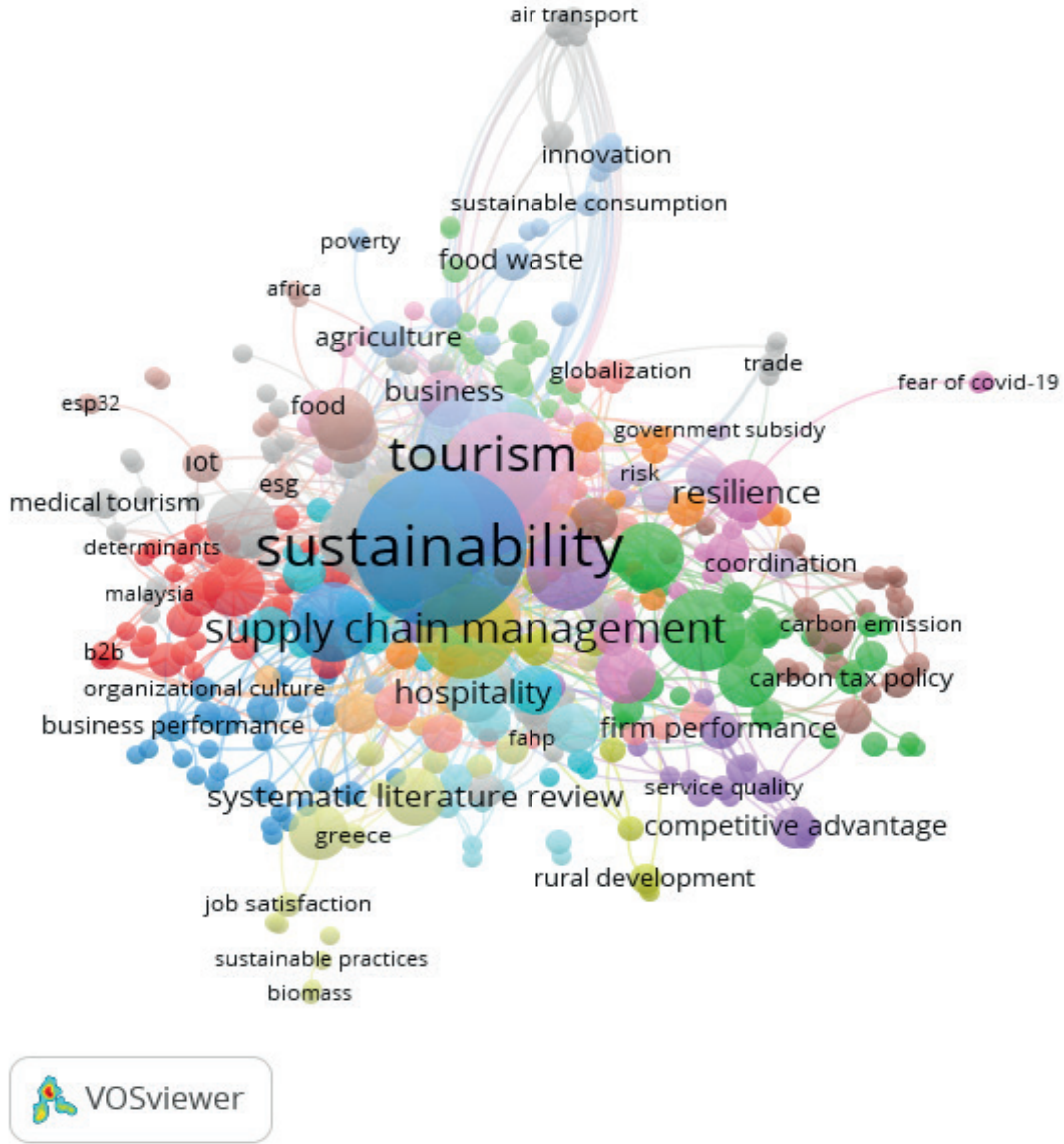
Şekil 4. Ortak Atıf Yapılan Kaynakların Ağ Görseli

Şekil 4'e göre en çok ortak atıf yapılan kaynaklar sırasıyla Journal of Cleaner Production (1772 atıf), Tourism Management (1102 atıf), Sustainability-Basel (1075 atıf) olduğu görülmektedir.

2.3. Anahtar Kelime Analizi

Tedarik zinciri ve turizm ile ilgili en sık kullanılan kavramların neler olduğunun belirlenmesi ve bu kavramlar arası ilişkilerin ortaya konması amacıyla anahtar kelime analizi yapılmıştır. Bu bağlamda 2735 makalede 418 anahtar kelimeye ulaşılmış ve her bir anahtar kelimenin en az “2” çalışmada tekrarlanması koşuluyla analiz gerçekleştirilmiştir. Programın algoritması 418 anahtar kelimenin her biri için diğer anahtar kelimelerle kurulan bağlantıların toplam gücünü hesaplamıştır ve bağlantı gücü en yüksek olan anahtar kelimeleri görselleştirmiştir.

S8: Tedarik zinciri ile ilgili yayınlanan çalışmalarda en sık tekrarlanan anahtar kelimeler nelerdir?

Şekil 5. Anahtar Kelime Analizi

Şekil 5’te en sık tekrarlanan anahtar kelimeler, ilişki ağları ve toplam bağlantı gücü sunulmuştur. En sık kullanılan kelimeler Tablo 4’de gösterilmiştir.

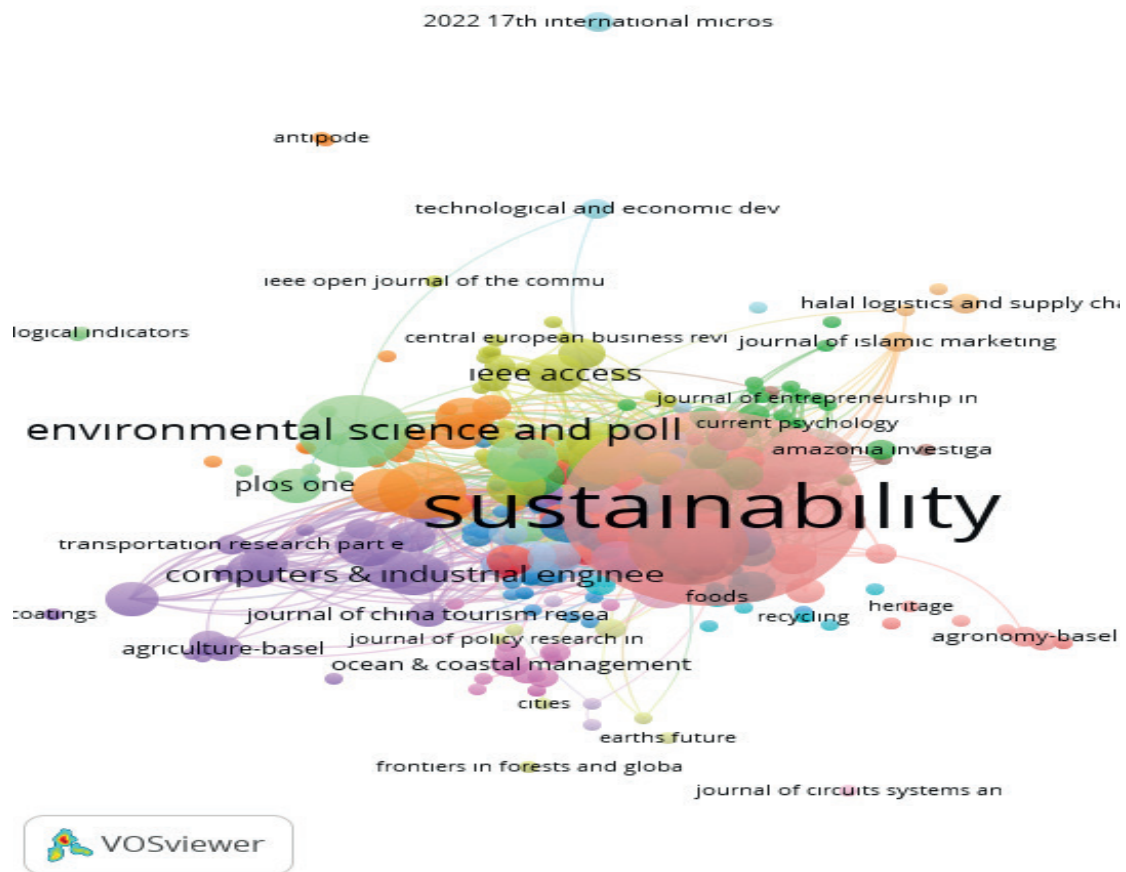
Kelime	Kullanım Sayısı
Sürdürülebilirlik	60
Tedarik Zinciri	49
Turizm	43
Covid-19	43
Tedarik Zinciri Yönetimi	25

Tablo 4. En Sık Kullanılan Kelimeler

2.4. Bibliyografik Eşleşme Analizleri

Dergi bibliyografik eşleşmesi, iki derginin aynı kaynaklara atıfta bulunması durumunda, bu dergiler arasında bir ilişki olduğunu varsayan bir yöntemdir. Bu yöntem, dergiler arasındaki tematik yakınlıkları ve bilimsel alanların yapısını analiz etmek için kullanılır (Kessler, 1963). Şekil 6 incelendiğinde, alanda en etkili dergi, yapılan çalışma sayısına göre bakıldığında “Sustainability” 79 çalışma 858 atıf sayısı ile birinci sırada, “Journal of Cleaner Production” 18 çalışma 830 atıf ile ikinci sırada yer alırken “Environmental Science and Pollution Research” 16 çalışma 556 atıf ile üçüncü sırada yer almaktadır. Atıf sayısı olarak bakıldığında “International Journal of Information Management” dergisi sadece 1 çalışmaya yapılan 1211 atıf ile birinci sırada yer alırken, “Sustainability” ve “Journal of Cleaner Production” dergileri yukarıda bahsedilen atıf sayılarınca bu sıralamada yer almaktadır.

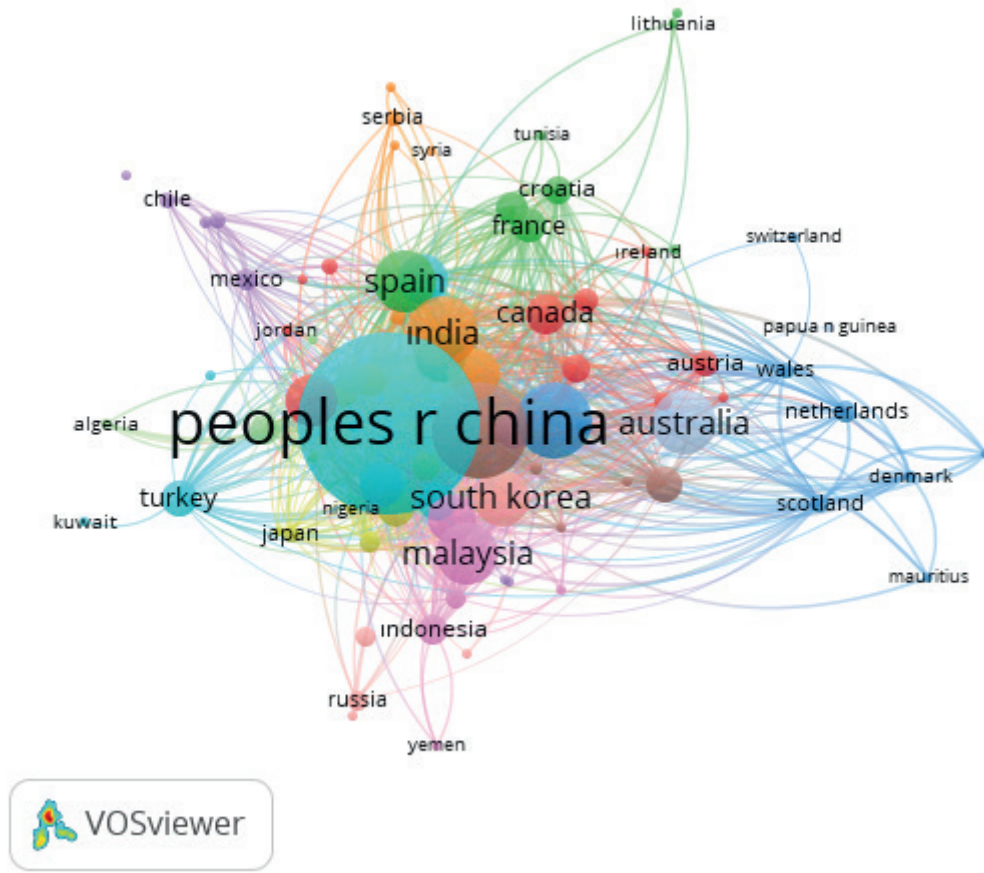
S9: Tedarik zinciri ile ilgili yayın yapılan dergilerin dergiler arasındaki tematik yakınlıkları nasıldır?

Şekil 6. Dergilere Dayalı Bibliyografik Eşleştirme Haritası

Kessler (1963), bibliyografik eşleşmeyi, iki belge veya birim (örneğin, ülkeler) arasında aynı kaynaklara yapılan atıflar üzerinden bir ilişki kuran bir yöntem olarak tanımlamıştır. Şekil 7’de ise çalışma yapılan ülkeleri görselleştiren bibliyografik eşleştirme haritası sunulmuştur.

S10: Tedarik zinciri ile ilgili en fazla yayın yapılan ülkeler hangileridir?

Şekil 7. Ülkelere Dayalı Bibliyografik Eşleştirme Haritası

Şekil 7 incelendiğinde en fazla yayına sahip ülke Çin Halk Cumhuriyeti (254 yayın, 4176 atıf), Amerika Birleşik Devletleri (91 yayın, 2192 atıf), İngiltere (62 yayın, 2651 atıf), Hindistan (56 yayın, 2651 atıf) ve Malezya (45 yayın, 1081 atıf) olarak sıralanmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi (TZY) üzerine yapılan akademik araştırmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle inceleyerek, bu alandaki mevcut literatürün kapsamını, eğilimlerini ve eksikliklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma, 2020-2024 yılları arasında yayımlanan 780 makaleyi analiz ederek, turizm tedarik zinciri yönetimi konusundaki akademik çalışmaların genel bir çerçevesini sunmuştur. Çalışmanın bulguları, turizm sektöründe TZY'nin giderek artan bir öneme sahip olduğunu, ancak bu alandaki akademik çalışmaların hâlâ sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, turizm sektöründe TZY'nin daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini ve bu alanda yapılacak yeni araştırmalar için önemli bir temel oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada kullanılan bibliyometrik analiz yöntemi, turizm sektöründe TZY üzerine yapılan akademik çalışmaların kapsamını ve eğilimlerini anlamak için etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, literatürdeki temel konuları, en etkili yazarları, en çok atıf alan kaynakları ve en sık kullanılan anahtar kelimeleri belirlemeye olanak tanımıştır.

Araştırma bulguları, turizm sektöründe TZY üzerine yapılan çalışmaların belirli alanlarda yo-

ğunlaştığını göstermektedir. Çevre bilimleri, konaklama, eğlence ve spor turizmi, yönetim, yeşil sürdürülebilirlik bilimleri ve çevre çalışmaları, bu alanda en çok yayın yapılan alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, turizm sektöründe TZY'nin çevresel sürdürülebilirlik ve yönetsel süreçlerle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, COVID-19 pandemisinin etkisiyle, turizm sektöründe TZY'nin önemi daha da artmış ve bu alandaki akademik çalışmaların sayısında bir artış gözlemlenmiştir.

Doküman türleri açısından bakıldığında, makaleler en çok yayın yapılan tür olarak öne çıkmaktadır. Makaleleri sırasıyla derlemeler, bildiriler, erken erişim çalışmaları ve kitap bölümleri takip etmektedir. Bu durum, turizm sektöründe TZY üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde akademik makaleler aracılığıyla yayımlandığını göstermektedir. Ayrıca, en çok yayın yapılan indeksler arasında SSCI, SCI-Expanded ve ESCI'nin öne çıkması, bu alandaki çalışmaların yüksek kaliteli akademik dergilerde yayımlandığını göstermektedir.

Ortak yazar analizi, turizm sektöründe TZY üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde iş birliği içinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Kaiying ve Qiang gibi yazarlar, bu alandaki en etkili araştırmacılar arasında yer almaktadır. Ortak atıf analizi ise Hair, Henseler, Han, Fornell ve Zhang gibi yazarların bu alandaki en çok atıf alan araştırmacılar olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, *Journal of Cleaner Production*, *Tourism Management* ve *Sustainability-Basel* gibi dergiler, bu alandaki en etkili yayın organları arasında yer almaktadır.

Anahtar kelime analizi, turizm sektöründe TZY ile ilgili en sık kullanılan kavramların “sürdürülebilirlik”, “tedarik zinciri”, “turizm” ve “COVID-19” olduğunu göstermektedir. Bu durum, turizm sektöründe TZY'nin sürdürülebilirlik ve pandemi gibi güncel konularla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bibliyografik eşleşme analizleri ise *Sustainability* dergisinin bu alandaki en etkili dergi olduğunu göstermektedir. Ülkelere dayalı analizde ise Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, turizm sektöründe TZY üzerine en fazla yayın yapan ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, turizm sektöründe TZY üzerine yapılacak gelecekteki araştırmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır. Özellikle, turizm tedarik zincirinde sürdürülebilirlik, dijitalleşme, pandemi sonrası toparlanma ve kriz yönetimi gibi konuların daha fazla araştırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, turizm sektöründe TZY'nin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarının daha derinlemesine incelenmesi, bu alandaki bilgi birikimini artıracaktır.

Ancak, bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, çalışma yalnızca Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan makaleleri analiz etmiştir. Bu durum, diğer veri tabanlarında yer alan çalışmaların analiz dışında kalmasına neden olmuştur. Ayrıca, çalışma yalnızca 2020-2024 yılları arasında yayımlanan makaleleri kapsamaktadır. Bu nedenle, daha önceki yıllarda yapılan çalışmalar bu analize dâhil edilmemiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı veri tabanlarından ve daha geniş bir zaman aralığından elde edilen verilerin analiz edilmesi, turizm sektöründe TZY üzerine daha kapsamlı bir anlayış sağlayabilir.

Turizm ve tedarik zinciri yönetimi, müşteri odaklılık, sürdürülebilirlik ve dijitalleşme gibi ortak temalara sahip olsa da hizmet odaklılık, mevsimsellik ve paydaş çeşitliliği gibi farklılıklarla ayrılmaktadır. Turizm tedarik zinciri, hizmetlerin sunumuna odaklanırken, geleneksel tedarik zinciri fiziksel ürünlerin akışını yönetir. Bu farklılıklar, her iki alanın kendine özgü stratejiler ve yaklaşımlar geliştirmesini gerektirmektedir. Turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi, yerel ekonomilere katkı sağlama ve müşteri deneyimini ön planda tutma gibi özellikleriyle öne çıkarken, geleneksel tedarik zinciri daha çok küresel ticaret ve lojistik süreçlerine odaklanmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, turizm sektöründe TZY üzerine yapılan akademik çalışmaların kapsam-

lı bir analizini sunarak, bu alandaki mevcut durumu ve eğilimleri ortaya koymuştur. Çalışmanın bulguları, turizm sektöründe TZY'nin giderek artan bir öneme sahip olduğunu, ancak bu alandaki akademik çalışmaların hala sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, turizm sektöründe TZY'nin daha fazla araştırılması gerektiğini ve bu alandaki bilgi birikiminin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma, turizm sektöründe TZY üzerine yapılacak gelecekteki araştırmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır. Özellikle şu konuların daha fazla araştırılması gerektiği vurgulanmaktadır:

- Sürdürülebilirlik: TZY'nin çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri daha derinlemesine incelenmelidir.
- Dijitalleşme: Blockchain, IoT ve yapay zekâ gibi teknolojilerin turizm tedarik zincirine entegrasyonu araştırılmalıdır.
- Pandemi Sonrası Toparlanma: COVID-19'un turizm tedarik zincirine etkileri ve kriz yönetimi stratejileri ele alınmalıdır.
- Paydaş İş Birliği: Turizm tedarik zincirinde yer alan farklı paydaşlar arasındaki ilişkiler ve iş birliği süreçleri detaylı bir şekilde incelenmelidir.
- Yerel Kaynak Kullanımı: Yerel kaynakların turizm tedarik zincirine entegrasyonu ve bunun ekonomik etkileri araştırılmalıdır.

Turizm sektöründe tedarik zinciri yönetimi (TZY) üzerine yapılan bibliyometrik analiz, bu alandaki çalışmaların çevresel sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve pandemi sonrası toparlanma gibi konulara odaklandığını göstermektedir. Çalışma, turizm TZY'nin hizmet odaklı yapısıyla geleneksel tedarik zincirlerinden ayrıldığını ve müşteri memnuniyeti, hizmet kalitesi ile zamanında teslimat gibi unsurların kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. En çok yayın yapılan alanlar çevre bilimleri, konaklama, eğlence ve yönetim olurken, anahtar kelimeler arasında "sürdürülebilirlik", "tedarik zinciri" ve "COVID-19" öne çıkmaktadır. Çin, ABD ve İngiltere en fazla yayın yapan ülkeler olarak dikkat çekerken, *Journal of Cleaner Production* ve *Sustainability* gibi dergiler en etkili yayın organlarıdır.

Çalışma, turizm TZY'nin daha fazla araştırılması gerektiğini ve sürdürülebilirlik, dijitalleşme, kriz yönetimi gibi konuların derinlemesine incelenmesinin bu alandaki bilgi birikimini artıracaklarını ortaya koymaktadır. Özellikle, turizm TZY'nin gelecekteki gelişimi için sürdürülebilirlik ve teknoloji entegrasyonu ekseninde şekillenen bir çerçeveye ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, paydaşlar arası iş birliği, kriz yönetimi ve esneklik stratejilerinin sektördeki karmaşık yapıyı anlamak ve yönetmek için kritik olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, turizm TZY'nin teorik olarak, dayanıklılık ve çeviklik stratejileriyle desteklenen bir yapı olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

İlk yazarın araştırmaya katkı oranı %40, ikinci yazarın %30 ve üçüncü yazarın araştırmaya katkı oranı %30'dur. İlk yazar alanyazın sentezi, verilerin toplanmasında görev almıştır. İkinci yazar, uygulamanın yapılması, verilerin analizi ve raporlanmasında görev almıştır. Üçüncü yazar, kuramsal çerçeve, verilerin analizi ve rapor yazımında görev almıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada yazarlar arasında veya herhangi bir kurumla çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkier, R., Milojica, V., & Roblek, V. (2022). The complexity of the tourism supply chain in the 21st century: A bibliometric analysis. *Kybernetes*, (ahead-of-print).
- Becken, S., & Hughey, K. F. (2013). Linking tourism into emergency management structures to enhance disaster risk reduction. *Tourism Management*, 36, 77–85.
- Börner, K., Chen, C., & Boyack, K. W. (2003). Visualizing knowledge domains. *Annual Review of Information Science and Technology*, 37(1), 179–255.
- Caviglia, F., & Monge, P. (2001). Visualizing social networks: Working with sociograms. *Social Networks*, 23(3), 285–295.
- Chopra, S., & Meindl, P. (2021). *Supply chain management: Strategy, planning, and operation*. Pearson.
- Christopher, M. (1992). *Logistics and supply chain management: Strategies for reducing cost and improving service*. Pitman Publishing.
- Christopher, M. (2016). *Logistics & supply chain management*. Pearson UK.
- Heizer, J., & Render, B. (2014). *Operations management: Sustainability and supply chain management*. Pearson Education.
- Johnston, R., & Clark, G. (2008). *Service operations management: Improving service delivery*. Pearson.
- Kessler, M. M. (1963). Bibliographic coupling between scientific papers. *American Documentation*, 14(1), 10–25.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management*. Pearson.
- Lambert, D., Stock, J. R., & Ellram, L. M. (1998). *Fundamentals of logistics management*. McGraw-Hill.
- Lummus, R. R., & Vokurka, R. J. (1999). Defining supply chain management: A historical perspective practical guidelines. *Industrial Management & Data Systems*, 99(1), 11–17.
- Mentzer, J. T., DeWitt, W., Keebler, J. S., Min, S., Nix, N. W., Smith, C. D., & Zacharia, Z. G. (2001). Defining supply chain management. *Journal of Business Logistics*, 22(2), 1–25.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348–349.
- Small, H. (1999). Visualizing science by citation mapping. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(9), 799–813.
- Sacoto, S. V., Harrison, J., & Valencia-Vallejo, J. L. (2023). Technology innovation in tourism supply chains: Opportunities and barriers to adoption in the post-COVID world. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*. <https://doi.org/10.1080/1528008X.2023.2293142>
- Stevenson, W. J. (2020). *Operations management*. McGraw-Hill Education.
- Tapper, R., & Font, X. (2004). *Tourism supply chains: Report of a desk research project for the travel foundation*. Leeds Metropolitan University.
- Waters, D. (2003). *Inventory control and management*. John Wiley & Sons.
- Yılmaz, Y., & Bititci, U. S. (2006). Performance measurement in tourism: A value chain mo-

- del. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18(4), 341–349.
- Zeithaml, V. A., Bitner, M. J., & Gremler, D. D. (2018). *Services marketing: Integrating customer focus across the firm*. McGraw-Hill Education.
- Zhang, X., Song, H., & Huang, G. Q. (2009). Tourism supply chain management: A new research agenda. *Tourism Management*, 30(3), 345–358.
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429–472.

AKŞAM, ULUS VE YENİ SABAH GAZETELERİNE GÖRE CUMHURİYET'İN ON BEŞİNCİ YIL DÖNÜMÜ KUTLAMALARI

Celebrations Of The Fifteenth Anniversary Of The Republic According to Akşam, Ulus and Yeni Sabah Newspapers

Caner ASAL¹

Öz

29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyet ile yeni bir dönem başlamış ve Türkiye bir inkılaplar devrine girmiştir. Cumhuriyet'in ilanı da bu yeni dönemde gayri resmi olarak 1924 yılında kutlanmış ve 1925 yılında çıkan bir yasa ile Cumhuriyet Bayramı olarak resmen kutlanmaya başlanmıştır. 1933 yılında Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları ise bu kutlamaların zirvesini oluşturmuştur. Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü, Türk milleti tarafından coşkuyla kutlanmıştır. Cumhuriyet Bayramı her yıl kutlansa da 29 Ekim 1938 tarihinin Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının tarihinde özel bir önemi vardır. Bu tarih, hem Cumhuriyet'in On Beşinci yılına rastlamakta hem de Atatürk'ün ölümünden önce kutlanan son Cumhuriyet Bayramı olma özelliğini taşımaktadır. Bu nedenle çalışmaya esas teşkil etmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak veriler elde edildi. Veriler, tarihler ile dönemin önde gelen gazetelerinden Akşam, Yeni Sabah ve Ulus gazetelerine göre tasnif edilerek 29 Ekim 1938 tarihli Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının bir değerlendirilmesi yapıldı. Ayrıca konu ile ilgili telif eserlerden de yararlanarak çalışma tamamlandı. Bulgular, Atatürk'ün hastalığının kutlamalara olumsuz etki etmediğini ve törenlerin büyük bir coşkuyla yapıldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Akşam, Atatürk, Cumhuriyet Bayramı, Ulus, Yeni Sabah.

Abstract

With the declaration of the Republic on October 29, 1923, a new era began and Turkey entered a period of revolutions. The declaration of the Republic was also celebrated unofficially in 1924 during this new period and officially celebrated as Republic Day with a law enacted in 1925. The tenth anniversary of the Republic in 1933 was the peak of these celebrations. The tenth anniversary of the Republic was celebrated enthusiastically by the Turkish nation. Although Republic Day is celebrated every year, October 29, 1938 has a special importance in the history of Republic Day celebrations. This date both coincides with the fifteenth year of the Republic and has the distinction of being the last Republic Day celebrated before the death of Atatürk. Therefore, it constituted the basis of the study. Data were obtained using the qualitative research method in the study. The data were classified according to the dates and the leading newspapers of the period, Akşam, Yeni Sabah and Ulus, and an evaluation of the Republic Day celebrations dated October 29, 1938 was made. In addition, the study was completed by making use of copyrighted works on the subject. The findings showed that Atatürk's illness did not negatively affect the celebrations and the ceremonies were held with great enthusiasm.

Keywords: Akşam, Atatürk, Republic Day, Ulus, Yeni Sabah.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı sonrası mağlup olan devletlerden biri olan Osmanlı İmparatorluğu, Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak mağlubiyetini resmen kabul etmiş ve geri dönülmez bir şekilde yıkılış döneminin son safhasına adım atmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması sonrası Anadolu'da başlayan işgaller halkın büyük tepkisine sebep olmuş ve halk tarafın-

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, e-mail: canerasal34@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7912-2742.

dan kendi bölgelerinin kurtuluşu amacıyla çeşitli direniş cemiyetleri kurulmuştur. İstanbul'dan kurtuluş ümidini kesen Atatürk ise İzmir'in işgaline denk gelen günlerde aldığı görevle 19 Mayıs 1919 tarihinde Anadolu'ya Samsun'dan adım atmış (Özden vd.a, 2023:722-726) ve böylece yeni bir devletin kuruluşunu başlatan bir dönem açılmıştır. Öncelikle yapılan Erzurum ve Sivas Kongreleri ve ardından Meclisi Mebusan'ın açılması sonrası ilan edilen Misak-ı Milli yeni dönemde atılan önemli adımlardır. 23 Nisan 1920 tarihinde açılan Büyük Millet Meclisi ise günümüze kadar devam eden millet hâkimiyetine müstenit bir kurumun kurulması ve milletin kendi kaderine hükmetmesi anlamına gelmekteydi.

23 Nisan 1920 tarihinde kurulan Büyük Millet Meclisi milletin kaderini eline almayı başarmıştı ancak içte isyanlar ve dışta dört koldan ilerleyen düşman karşısında dik durabilmek için ordunun başarılarına muhtaçtı. 1921 yılının Ocak ve Mart aylarında kazanılan Birinci ve İkinci İnönü zaferleri ihtiyaç duyulan başarının başlangıcı olmuş ve sonraki dönemde elde edilen Sakarya ve Büyük Taarruz zaferleri ise hem Büyük Millet Meclisi'nin yerini sağlamlaştırmış hem de Türkiye'nin yeni bir devlet olarak tanınacağı Lozan Barış Antlaşması'nın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak Lozan Barış Antlaşması sonrası çözülecek diğer meseleler de kendini göstermeye başlamıştır. Bunlardan ilki ise Kurtuluş Savaşı sırasında çok da ön planda olmayan ancak sonradan kendini belli eden rejim meselesidir. Bu dönemde Türkiye devleti 3 yılı aşkın bir süredir içinde bulunulan olağan üstü koşulların etkisiyle meclis hükümeti sistemiyle yönetilmektedir. Meclis hâkimiyetine dayanan ve meclisin hükümet oluşumunda bakan seçimlerine kadar söz sahibi olduğu bu rejim ne Atatürk'ün gelecek tasavvuruna ne de gelecekte yapılacak inkılaplara uymaktadır.

Atatürk'ün planladığı bir şekilde 27 Ekim 1923 tarihinde istifa eden Fethi Bey hükümetinin yerine gelecek hükümetin oluşturulması meselesi sonuçsuz kalmış ve ortaya çıkan buhran Atatürk'ün rejim meselesini çözmesine zemin hazırlamıştır. Atatürk, Cumhuriyet'in ilanını içeren anayasa değişikliği teklifini 29 Ekim 1923 tarihinde meclise sunmuş ve mecliste bulunan 158 milletvekilinin kabul oyuyla Cumhuriyet ilan edilmiştir (Özden vd. b,2023:140-141.). Cumhuriyet'in ilanı Türkiye tarihinde yeni bir dönem başlamış ve yeni dönemde Atatürk Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü ise başbakan olarak yerlerini almışlardır. Cumhuriyet'in ilanı, onu ilan eden kurucu kadronun idealinin gerçekleşmesi bakımından büyük önem taşımaktaydı. Bu nedenle Cumhuriyet'in ilanının birinci yıldönümünün öncesinde 26 Ekim 1924 tarihinde Cumhuriyet'in ilanının 101 pare top atışı ve hususi bir törenle kutlanması hakkında bir kararname çıkartılmıştır. 27 Ekim 1924 tarihinde ise Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanı Atatürk'ün Bayram günü uygulayacağı programı ilan etmiştir. Bayram günü ise bir geçit resmi yapılmıştır (Elmacı, 1998:52). Belediye başkanlığı önünde bir takın kurulmasının yanında aynı günün gecesinde fener alayları düzenlenerek Cumhuriyet'in ilanının ilk yıldönümü coşkuyla kutlanmıştır (Elmacı, 1998:53 ve 55).

Cumhuriyet'in ilanı, ilk yılında her ne kadar törenlerle kutlansa da resmi olarak bir Bayram niteliği taşımamaktaydı. Ancak bu mesele 19 Nisan 1925 tarihinde dönemin hükümeti tarafından meclise getirilen dört maddelik bir kanun teklifiyle çözülmüş ve kabul edilen teklif sonrası Cumhuriyet'in ilanı resmi bir Bayram niteliği kazanmıştır (Doğaner,2007:121). Söz konusu Bayram aynı zamanda Cumhuriyet döneminde ilan edilen ilk resmi Bayram olma özelliğini de taşımaktaydı. 1925 yılından itibaren her sene resmi olarak kutlanan Cumhuriyet Bayramı, özellikle onuncu yıl kutlamalarında zirvesine ulaşmıştır. Çok büyük kutlamalara sahne olan onuncu yıl kutlamalarının yankıları uzun sürmüştür.

Cumhuriyet'in On Beşinci yıl dönümünün ise hem siyasi, ekonomik ve idari inkılapların yapılması sonrası olması hem de Atatürk hayattayken kutlanan son bayram olması nedeniyle büyük önemi vardır. Bu nedenlerle Cumhuriyet Bayramının On Beşinci yıl dönümü kutlamaları, kutlamalardan bir hafta öncesinden kutlamalardan bir hafta sonrasına kadar geçen süreçte çalışmada

ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup bu yöntem çalışmada tarihi verileri ele almada kullanışlı olduğundan tercih edilmiştir. Elde edilen veriler tarih ve gazetelere göre tasnif edilerek haberler tarih sırasına göre verilmiştir. Ele alınan problemde varılan bulgular kutlamaların rejimin istediği şekilde coşkulu geçtiğini ve Atatürk'ün hastalığı nedeniyle herhangi bir olumsuzluk yaşanmadığını göstermiştir. Aksine Atatürk'ün sağlığı söz konusu edilmemiştir. Resmî geçitler, fener alayları, ışık gösterileri, yabancı devlet adamlarının kutlamalar hakkındaki sözleri ve Atatürk'ün orduya mesajı göze çarpan kutlamalara dair unsurlardan birkaçıdır.

Söz konusu çalışmada Cumhuriyet'in On Beşinci yıldönümü olan 29 Ekim 1938 tarihinde yapılan kutlamalar, öncesi ve sonrası ile dönemin önde gelen gazetelerinden Akşam, Yeni Sabah ve Ulus gazetelerinin gözünden ele alınmıştır. Atatürk'ün hayatta olduğu son kutlamalar olan Cumhuriyet'in On Beşinci yıldönümü kutlamalarının bir değerlendirmesi ise sonuç bölümünde yapılmıştır.

Akşam, Yeni Sabah ve Ulus Gazetelerine Göre Cumhuriyet'in On Beşinci Yıl Dönümü Kutlamaları

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra başlamak üzere kutlanmaya başlamıştır. Cumhuriyet Bayramı kutlamaları boyunca Atatürk döneminden itibaren resmi geçitler, fener alayları ve balolar düzenlenmiştir. Bunların içerisinde katılımı çok ve en coşkulu olanları ise resmi geçitler olmuştur. Atatürk döneminde askeri, tarım, eğitim ve sanayi gibi alanlarda yaşanan gelişmelerin resmi geçitler ile halka anlatılması lüzumlu görülmüştür. Cumhuriyet rejiminin benimsetilmesi ve meşruiyetinin sağlanması başlıca amaç olarak benimsenmiştir. Bu nedenle kutlamalara büyük ihtimam gösterilmiş ve Osmanlı İmparatorluğunun son dönemindeki kötü durumu ile Millî Mücadele sonucunda gerçekleşen kurtuluş gözler önüne serilmiştir. Buna ek olarak kutlamalarda devrim vurgusu ön planda tutulmuştur (Bolat ve Delimanlar, 2024: 39).

Ele alınan gazetelerin haberlerinden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Bayram gününden günler evvelinde hazırlıklar yapılmasıyla başlamıştır. Tek parti rejiminin üzerinde ihtimamla durduğu bu kutlama hazırlıkları ve elbette sonrasındaki kutlamalar da dönemin basınında geniş yer bulmuş ve gazeteler günlerce sayfalarında kutlamaların programı ve hazırlıkları ile Bayram günü ve sonrasındaki yaşananlara yer vermiştir. Dönemin önde gelen gazetelerinden olan Akşam ve Yeni Sabah ile yine o dönemin gözde gazetelerinden olmasının yanı sıra bir nevi hükümet organı gibi olan Ulus Gazetesi'nin kutlamalara ilişkin haberleri ise dönemin atmosferini olabildiğince yansıtmaya açısından önemlidir. 29 Ekim 1938 Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını konu alan çalışma kapsamında kaynak olarak kullanılan gazeteler içinde Bayramla ilgili ilk haberi yayınlayan ise Akşam Gazetesi olmuştur.

Akşam Gazetesi'nin 22 Ekim 1938 tarihli sayısının beşinci sayfasında “15.yıldönümü kutlama programı hazırlandı” başlığıyla bir habere yer verilmiştir. Haberde kutlama programının hazırlanıp bastırıldığı ve ilgili makamlara gönderildiği, 28 Ekim öğleden sonra başlayıp 30 Ekim gece saat 24.00'e kadar tatil olacağı ve 29 Ekim'de İstanbul'daki devlet erkânının vilayette tebrikten sonra Taksim Meydanı'na geleceği belirtilmiştir. Taksim Meydanı'ndan Pangaltı'ya kadar çeşitli gruplardan bir geçit resminin yapılacağı ifade edilerek şehrin her yerinin donanacağı ve taklar yapılarak fener alayı düzenleneceği vurgulanmıştır (15.yıldönümü kutlama programı hazırlandı, Akşam Gazetesi, 22 Ekim 1938, 5).

Kutlama hazırlıklarına yer veren bir diğer gazete ise Ulus Gazetesidir. Ulus Gazetesinin 24 Ekim 1938 tarihli sayısının ikinci sayfasında Bayram'a ilişkin haberin başlığı ise şöyledir: “Cumhuriyet Bayramı'nda halk kürsüleri”. Cumhuriyet Halk Partisi Ankara İl Başkanlığı'nın konuya ilişkin ilan metni ise haberin devamında verilerek devrime bağlı yurttaşlara bu halk kürsülerinin açık bulundurulacağı bildirilmiştir. İlanın devamı ise şu şekildedir (Cumhuriyet Bayramı'nda halk

kürsüleri, Ulus Gazetesi, 24 Ekim 1938, 2.): “Kürsü, Bayram başlangıcı olan 28- 10 - 938 günü saat 13 de açılacak ve meydana çelenk koyma merasimi için verilecek fasıladan sonra saat 17 ye kadar devam edecektir. 30-10-938 pazar günü kürsü saat 9 dan 12 ye ve 13 den 17 ye kadar açık bulunacaktır. Kadın ve erkek 18 yaşından yukarı her yurttaş kürsüde söz söyleyebilir. Kürsüde söz söylemek için Bayram’dan önce Yenişehir Emniyet Anıtı yanında Parti İlvönkurul Başkanlığına (Telefon 1888) Bayram günlerinde kürsü başındaki komiteye başvurulacaktır.” 25 Ekim 1938 tarihli Ulus Gazetesi’nin ikinci sayfasının sol sütununda ise “Büyük Bayram dolayısıyla tren tarifelerinde tenzilat yapılıyor.” başlığını taşıyan bir haber bulunmaktadır. Haberde devlet demiryolları ve limanları işletmeleri genel direktörlüğünün Bayram kutlaması için Ankara’ya veya kazalardan vilayete gelecekler için 28 Ekim’den itibaren 31 Ekim’de dâhil olmak üzere dört gün yüzde 20 tenzilat yapılacağı belirtilmiştir (Büyük Bayram dolayısıyla tren tarifelerinde tenzilat yapılıyor, Ulus Gazetesi, 25 Ekim 1938,2).

Akşam Gazetesi’nin 25 Ekim 1938 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise “Cumhuriyet Bayramı: Şehrimizde yapılan hazırlıklar ilerliyor” başlıklı bir haber göze çarpmaktadır. Söz konusu haberde İstanbul’daki tenvirat tesisatı için Sarayburnu ile Üsküdar Şemsi Paşa’da bulunan havuzlardan başka Çamlıca’da gece sabaha kadar ışık yayacak bir havuzun yaptırılmasına karar verilmiş olduğu ancak bu havuzun inşasına vakit bulunmadığından havuzun yapımının Cumhuriyet’in 16.yıl dönümüne bırakıldığı kaydedilmiştir. Ayrıca, Denizbank’ın yakın sahiller vapurları, Şirket-i Hayriye ile Üsküdar tramvay şirketinin Cumhuriyet Bayramı vesilesiyle biletlerinde indirim karar verdiklerine yer verilmiştir. Son olarak ise belediyenin İstanbul Tramvay Şirketi’nin de diğer milli müesseseler nispetinde indirim yapmasına karar verdiğini ve bu konuda teşebbüse geçeceği ifade edilmiştir (Cumhuriyet Bayramı: Şehrimizde yapılan hazırlıklar ilerliyor, Akşam Gazetesi, 25 Ekim 1938, 2).

Yeni Sabah Gazetesi’nin 26 Ekim 1938 tarihli sayısının ikinci ve altıncı sayfasında “Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlulanacak?” başlıklı bir haber yer almıştır. Haberde Cumhuriyet’in 15.yıldönümünü kutlamak için belediyece kurulan hazırlık komisyonunun mesaisinin bitmek üzere olduğu, belediyeye ait mebani ve müessesatın süslenip geceleri elektrikle aydınlatılacağı ve belediye önünde muazzam bir tak kurulacağına yer verilmiştir. Ayrıca belediye tarafından şehrin meydanlarında halk kürsüleri konulacağı ve bu kürsülerde halk hatiplerinin Cumhuriyet ve inkılap mevzularında söz söyleyecekleri de ifade edilmiştir. Haberin kalan kısmında ise Cumhuriyet Bayramı gününde Vali ve diğer devlet erkânının vilayette yapacağı kabul, yapılacak geçit resmi ile aynı gün saat 15.00’de Edirnekapi şehitliğine yapılacak ziyaretle şehrin çeşitli yerlerinin Cumhuriyet devrindeki inkılap ve ilerleyişi gösteren afişlerle süsleneneğine yer verilmiştir. Gece fener alaylarının düzenleneceği ve fişekler atılacağı da haberin verdiği önemli mevzulardandır (Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlulanacak?, Yeni Sabah Gazetesi, 26 Ekim 1938, 2 ve 6.).

Akşam Gazetesi’nin 27 Ekim 1938 tarihli sayısının dördüncü sayfasında ise “Türkiye Cumhuriyeti’nin On Beşinci yıldönümü” başlığıyla Bayram’a ilişkin bir değerlendirme konu edilmiştir. Haberin alt başlığında “Journal de Moscou bu münasebetle neşrettiği bir makalede diyor ki: Türkiye Cumhuriyeti barışın tahkimine ve bir dünya kıtalinin tehdidi altında bulunan beşeriyetin müdafaasına tesirli bir surette hadim olabilecektir.” ifadesine yer verilerek haberin içeriği hakkında okuyucuya fikir verilmek istenmiştir. Haberde Rus Gazetesi’nin makalesinde Atatürk’ün bir portresine de yer verildiği ve 15 yılda yapılan inkılaplardan bahsedildiğine değinilerek o andaki durumda faşist tehditler karşısında bulunduğu ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti’nin On Beşinci Yıldönümü, Akşam Gazetesi, 27 Ekim 1938, 4). Aynı sayfada başka bir haberde ise Taksim Sinemasının Cumhuriyet Bayramı şerefine Türkçe sözlü ve şarkılı Sahra Kızı Leyla adlı filmi göstereceği söylenmiştir (Sahra Kızı Leyla, Akşam Gazetesi, 27 Ekim 1938, 4).

Akşam Gazetesi'nin aynı tarihli sayısının altıncı sayfasında ise “*Cumhuriyet Bayramı hazırlığı*” başlığı altında Bayram hazırlıklarına dair haber verilmiştir. Haberin görselinde şehrin çeşitli yerlerine yapılan takların ve kulelerin fotoğrafları konulurken haberde Galata, Kadıköy, Üsküdar ve Boğaziçi'nde yapılan taklardan bahsedilmiştir. Ayrıca Sarayburnu'nda belediyenin yaptırdığı elektrikli ve fiskiyeli havuzların son tecrübelerinin tamamlandığı ve bu havuzların fiskiyesinden muhtelif renkte suların çıktığı da ifade edilmiştir (Cumhuriyet Bayramı hazırlığı, Akşam Gazetesi, 27 Ekim 1938, 6.).

Yeni Sabah Gazetesi'nin 27 Ekim 1938 tarihli sayısının beşinci sayfasının alt kısmında ise “Bayram hazırlıkları” başlıklı küçük bir haber yer almıştır. Haberin görselinde Bayram münasebetiyle yapılan taklar gösterilmiş olup şehirde Bayram hazırlıklarının hararetlendiği ifade edilmiştir (Bayram hazırlıkları, Yeni Sabah Gazetesi, 27 Ekim 1938, 5). Aynı gazetenin son sayfasında ise Üsküdar-Kadıköy havalisi halk tramvayları Türk anonim şirketinden verilen “*Türkiye Cumhuriyeti'nin 15'inci yıl dönümü münasebetiyle tenzilatlı tarife*” ilanı ise göze çarpmaktadır. İlanda 25 Ekim 1938 tarihinden 4 Kasım 1938 tarihine kadar muntaka tevhide nedeniyle tenzilat yapıldığı belirtilerek yapılan tenzilatın halen tatbik edilen tarifeye nazaran yüzde 24'lük bir tenzilatın yapıldığı söylenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti'nin 15'inci yıl dönümü münasebetiyle tenzilatlı tarife, Yeni Sabah Gazetesi, 27 Ekim 1938, 8).

27 Ekim 1938 tarihli Ulus Gazetesi'nin ilk sayfasında ise “*XVinci yıl kitabı*” adıyla verilen bir haberde CHP genel sekreterliğinin Cumhuriyet'in On Beşinci yılı münasebetiyle on beş Cumhuriyet yılında başarılan işleri ve faaliyetleri anlatan bir kitap neşrettiği belirtilmiştir. Kitabın Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'yla başladığını ve 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren başarılan muvaffakiyetlerin bir kronolojisine yer verdiğini belirten haber, eserin başındaki Atatürk'e ithaf halindeki yazıyı da aynen nakletmiştir (XVinci yıl kitabı, Ulus Gazetesi, 27 Ekim 1938, 1). 28 Ekim 1938 tarihli Ulus Gazetesi'nin sürmanşeti ise “*15'inci yıl dönümü*” şeklinde olup büyük Bayram'ın o gün başladığı ve ertesi günkü kabul ve geçit resimlerine Atatürk namına Abdülhalik Renda'nın riyaset edeceği ve Başvekil Celal Bayar'ın da Atatürk'ün orduya mesajını okuyacağı bildirilmiştir. Şükrü Kaya'nın da 28 Ekim saat 13.00'de radyoda bir nutuk vereceği belirtilmiştir (15'inci yıl dönümü, Ulus Gazetesi, 28 Ekim 1938, 1). Aynı sayfada Falih Rıfkı Atay'ın “Yarınki Bayram” başlıklı yazısına yer verilmiştir. Atay, Cumhuriyet Bayramı için yapılan hazırlıklardan bahsettikten sonra kendi nesillerini Cumhuriyet nesliyle kıyaslıyor ve kendilerinin mahrumiyetlerini belirtiyordu. Atay yazısının sonunda ne kadar çalışılırsa ne kadar yaşansa ve ne yapılsa da şeref ve hürriyet borcunun ödenemeyeceği Atatürk'ün karşısında Bayram günü bir kez daha toplanıp, birleşip yeminleşmeye çağrı yapıyordu (Atay, Falih Rıfkı, Yarınki Bayram, Ulus Gazetesi, 28 Ekim 1938, 1). Gazetenin altıncı sayfası ise “*Büyük Bayram hazırlığı*” adı altında geçit resmi prova fotoğraflarına ayrılmıştı (Büyük Bayram hazırlığı, Ulus Gazetesi, 28 Ekim 1938, 6).

Akşam Gazetesi'nin 28 Ekim 1938 tarihli sayısının ilk sayfasında yer alan “*Başvekil dün akşamki trenle Ankara'ya hareket etti.*” başlıklı haberde hem başvekilin hem de ordu müfettişi General Fahrettin Altay'ın Bayram münasebetiyle Ankara'ya gittiği belirtilerek Sovyet büyükelçisi ile yabancı gazete mümessillerinin de aynı münasebetle Ankara'ya gittiği ifade edilmiştir (Başvekil dün akşamki trenle Ankara'ya hareket etti, Akşam Gazetesi, 28 Ekim 1938, 1). Aynı sayfadaki bir diğer haberin başlığı ise “*Büyük Önderin orduya mesajları*” idi. Haberde Ankara'da yapılacak geçit resminin çok muazzam olacağı ve Büyük Millet Meclisi'nde yapılacak kabule ait programın hazırlandığı bildirilmiştir. Meclis'teki kabulün Atatürk namına Meclis Başkanı tarafından yapılacağı ve Atatürk'ün orduya mesajının da Başvekil Celal Bayar tarafından okunacağı ifade edilmiştir. Haberin altıncı sayfadaki devamında ise o seneki geçit resminin şehir hipodromunda yapılacağı belirtilerek söz konusu geçit resminin o güne kadar ki en büyük geçit resmi olacağı vurgulanmıştır (Büyük Önderin orduya mesajları, Akşam Gazetesi, 28 Ekim 1938, 1 ve 6).

Gazetenin beşinci sayfasındaki haber ise “*Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle yapılan taklar*” başlığını taşımaktadır. Haberde şehrin çeşitli yerlerinde yapılan tak ve sütun tesisatlarının kimler ve hangi teşekküller tarafından yapıldığı tek tek belirtilmiş ve başta Şirket-i Hayriye olmak üzere Devlet Demiryolları gibi nakil vasıtalarının Bayram münasebetiyle indirimi kabul ettikleri kaydedilmiştir (Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle yapılan taklar, Akşam Gazetesi, 28 Ekim 1938, 5).

Yeni Sabah Gazetesi’nin 28 Ekim 1938 tarihli sayısının ilk ve beşinci sayfasında ise Akşam Gazetesi ile benzer şekilde “*Başvekil Ankara’ya gitti*” şeklinde bir haber yayınlanmış ve haberde başvekilin üçüncü ordu müfettişi Fahreddin Altay ile Ankara’ya gittiği ve ecnebi gazeteciler ile Sovyet sefirinin de Ankara’ya hareket ettiği bildirilmiştir (Başvekil Ankara’ya gitti, Yeni Sabah Gazetesi, 28 Ekim 1938, 1 ve 5). Gazetenin bir diğer haberi ise “*Cumhuriyet Bayramı’nı yarın kutlulayacağız*” idi. Haberde Bayram hazırlıklarının tamamlandığı, Türk Kuşu talebelerinin Ankara’da Atatürk anıtına çelenk koydukları ve Beyazıt’ta Anneler Birliği’nin Bayram münasebetiyle 100 fakir çocuğa elbise dağıttığından bahsedilerek Cumhuriyet Bayramı günü uygulanacak vilayetteki programa yer verilmiştir. Denizbank’ın da denizde fener alayı tertip ettiğine de dikkat çekilmiştir (Cumhuriyet Bayramı’nı yarın kutlulayacağız, Yeni Sabah Gazetesi, 28 Ekim 1938, 1).

Akşam Gazetesi’nin 29 Ekim 1938 tarihli sayısının ilk sayfası tam sayfa olarak Cumhuriyet Bayramı’na ayrılmıştır. “*Bugün Cumhuriyet’in On Beşinci yılıdır.*” başlıklı haberin ortasına Atatürk’ün bir portresi yerleştirilmişken sayfanın bir sütunu Cumhuriyet rejimini değerlendiren bir yazıya bir başka sütunu ise “*Büyük Bayram: İstanbul dünden beri şenlik yapıyor.*” başlığı altında İstanbul’da hararetli bir şekilde yapılan kutlamalara yer verilmiştir (Bugün Cumhuriyet’in On Beşinci yılıdır ve Büyük Bayram: İstanbul dünden beri şenlik yapıyor, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1). “*Dün Ankara’da Türk gençliği adına büyük tezahürat yapıldı.*” adlı haberde ise Ankara’da toplanan üç bine yakın izci ve talebenin Zafer Anıtı önünde Atatürk’e ve onun eşsiz eserine bağlılık yemini ettiği bildirilmekteydi (Dün Ankara’da Türk gençliği adına büyük tezahürat yapıldı., Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1). Gazetenin üçüncü sayfasında ise Akşamdan Akşama köşesinde Vala Nurettin “*Şahsi Hayatımızda Cumhuriyet*” başlığı altında Cumhuriyet hakkında düşüncelerini yazmıştı. Vala Nurettin, en çok “*Bu milletten adam olmaz.*” bedbinliğinden kendimize güvenmek, inanmak ve milletimizi hakkıyla en üstün saymak nikbinliğine ulaşıldığının altını çizmekteydi (Nurettin, Vala, Şahsi Hayatımızda Cumhuriyet, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 3). Aynı sayfada bir başka köşede “*15 sene evvel 29 Ekim’e ait hatıralar*” başlığı altında Halit Ziya Uşaklıgil ve Cemil Bilsel’in Cumhuriyet’in ilanı sırasındaki hatıralarına yer verilmiştir. Halit Ziya, Cumhuriyet’in ilanı günü hasta olduğunu ve Cumhuriyet’in ilanı müjdesini kendisine verince büyük sevinç duyduğunu, dinmek bilmeyen ıstıraplarının dindiğini ve deva bulduğunu ifade etmiştir. Mazhar Osman ile Selim Sırrı Tarcan gibi isimlerin hatıraları da yine haberin beşinci sayfadaki devamında yer almıştır (15 sene evvel 29 Ekim’e ait hatıralar, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1 ve 5). Gazetenin beşinci sayfasında dikkat çeken bir yazı da “*Cumhuriyet milletin devlet oluşudur*” ismiyle Hasan Ali Yücel imzasını taşımaktaydı. Yücel, Osmanlı ve onun teokrat rejiminin etkilerinden bahsettiği yazısını milletin devlet için olduğu anlayışından milletin devleti anlayışına gelindiğini belirterek ve Cumhuriyet’in on beş yılında on beş yapılmış işler ve iyiliği yaratan büyük ismi başında görmekten bahtiyar olduğunu belirterek sonlandırıyordu (Yücel, Hasan Ali, Cumhuriyet milletin devlet oluşudur, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 5). Yedinci sayfadaki haber ise “*Dâhiliye Vekili Bayram’ı bir nutukla açtı.*” başlığını taşımaktaydı. Nutuk gelinen noktaya kadar olan sürecin değerlendirmesini içermekteydi (Dâhiliye Vekili Bayram’ı bir nutukla açtı, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 7). Sekizinci sayfada “*Ne idi*” başlıklı karikatürler ise Osmanlı döneminin anlayışının alaycı bir üslupla ele alınışındaydı (Ne idi, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 8). Dokuzuncu sayfada ise “*Ne oldu*” başlığıyla Cumhuriyet’in anlayışı karikatürlerle yansıtılmaktaydı (Ne oldu, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1938, 9).

Akşam Gazetesi, Cumhuriyet'in On Beşinci kuruluş yıldönümü nedeniyle 16 sayfalık bir ilave de yayınlamıştır. Söz konusu ilavenin on dört sayfası Cumhuriyet'in on beş yılında yapılan değişik alandaki reformları konu edinirken bu konuda görsellerle verdiği haberleri desteklemiştir. İlavenin başlığı ise Cumhuriyet'in propagandasını yansıtmaktadır: *“Cumhuriyet idaresi on beş yılda Türk ülkesinde bu kadar az zamanda dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir ümran ve medeniyet yarattı.”* İlavenin ilk sayfasında bankalar, mektepler, demiryolları ve fabrikalar konusunda Osmanlı devleti ile 15 yıllık Cumhuriyet rejiminin bir kıyaslaması yapılıyor ve geline noktanın ne kadar büyük olduğu rakamlarla gösteriliyordu. İlavenin diğer sayfaları da ordu, eğitim, maliye ve dış politika hakkında Cumhuriyet idaresinin yaptığı başarılı icraatları yansıtmaktaydı. İlavenin on üçüncü sayfası ise yabancı devlet adamlarının Yeni Türkiye ve Atatürk hakkındaki düşüncelerine ayrılmıştı. Yunanistan başbakanı Metaksas, Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt, Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç, Fransa Meclis Başkanı Herriot gibi yabancı devlet adamlarının çeşitli tarihlerde çeşitli vesilelerle söyledikleri sözlerin ortak noktası, yeni Türkiye ve Atatürk hakkındaki hayranlıkları ve Türkiye'nin kısa zamanda gelişmesi karşısındaki memnuniyetleriydi (Cumhuriyet idaresi on beş yılda Türk ülkesinde bu kadar az zamanda dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir ümran ve medeniyet yarattı, Akşam Gazetesi İlavesi, 29 Ekim 1938, 1-14).

Yeni Sabah Gazetesi'nin 29 Ekim 1938 tarihli sayısı ise *“Cumhuriyet'in On Beşinci Yıldönümü Yurttaşlara kutlu olsun.”* başlığını taşımaktaydı (Cumhuriyet'in On Beşinci Yıldönümü Yurttaşlara kutlu olsun, Yeni Sabah Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1). Bir sütunda Hüseyin Cahit Yalçın'ın *“Cumhuriyet'in On Beşinci Yılı”* başlıklı yazısına yer verilirken öteki sütunda ise Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın gençliğe hitabesi yer almaktaydı. Bir diğer başlık ise *“İstanbul'da Bayram sevinç içinde başladı”* idi. Hüseyin Cahit'in yazısı birinci ve üçüncü sayfalarda yer almaktadır. Yazıda Cumhuriyet önce ıstıraplar çekildiği elde edilen başarının sadece lider veya sadece millet tarafından değil ikisinin el ele vermesiyle kazanıldığını, Cumhuriyet'in ilanı sonrası yalnız sükûn ve sulh değil haysiyet ve istiklalin de kazanıldığı belirtilmiş, inkılabın herkese büyük vazifeler yüklediğinin altı çizilmiştir (Yalçın, Hüseyin Cahit, Cumhuriyet'in On Beşinci yılı, Yeni Sabah Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1 ve 3). Gazetenin birinci ve ikinci sayfalarında yer alan Şükrü Kaya'nın gençliğe hitabesi de yine aynı şekilde Cumhuriyet öncesi çekilen ıstıraplar sonrası Cumhuriyet'in ilanı sonrası yapılanlarla birlikte geline nokta ve bu kazanımların elde edilmesinde Atatürk'ün imzasını vurgulayan bir hitabe olmuştur. Hüseyin Cahit'ten farklı olarak bir devlet görevlisi olmasının da etkisiyle hitabede Atatürk vurgusu ön plandadır (Dâhiliye Vekilinin Gençliğe Hitabesi, Yeni Sabah Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1 ve 2). Aynı gazetenin dördüncü sayfasında ise Faruk Küçük imzalı bir haber göze çarpmaktaydı: *“Ankara'da toplanan gençlik Bayram hazırlığında.”* Küçük, haberinde Ankara'da yapılan süslemelerden, geçit resmi davetiyelerinin o sene belediye değil Hariciye vekâleti tarafından dağıtılmasından ve mebusların Ankara'ya geri dönüşlerinden bahsettikten sonra izcilerin resmi geçit provasına değinip sözlerini şöyle bitiriyordu: *“Bu defaki resmigeçitte Başvekil Celal Bayar söylev verecek. Merasim 2 saat kadar devam edecek. Yine Cumhuriyet Bayramı günü yeni radyo istasyonu dünyaya sesini işittirecek. Resmi kışadda Ali Çetinkaya bir nutuk verecek Elhasıl Ankara yeni gelinler gibi kılpranga, kızılçengi süsleniyor. Düğüne hazırlanıyor. Hakkı da yok mu?”* (Küçük, Faruk, Ankara'da toplanan gençlik Bayram hazırlığında, Yeni Sabah Gazetesi, 29 Ekim 1938, 4).

29 Ekim 1938 tarihli Ulus Gazetesi'nin sürmanşeti ise *“15'inci yıl şenlikleri başladı”* olarak çıkmıştır. Bütün Türkiye'nin büyük heyecanla 15'inci yıl dönümünü kutladığı belirtilerek Atatürk'ün fotoğraflarına ve Onuncu Yıl Nutku'na yer verilmiştir (15'inci yıl şenlikleri başladı, Ulus Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1). Falih Rıfkı Atay'ın *“15”* başlıklı yazısı da yine ilk sayfadan verilmiştir. Atay yazısında 17 milyon kalbin Atatürk için sevgi, minnet ve aht ile çarptığını ve bir milletin kahraman bulmakla kalmaması gerektiğini, bulunduğu kahramanda bir deha olması gerektiğine işa-

ret ederek Atatürk'ün bir mucize olduğunu belirtmiştir. Atay, kadın, erkek ve çocuk 17 milyonun Atatürk'e dönüp altı oku içeren ahdi tekrarlamalarını istemiştir (Atay, Falih Rıfkı, 15, Ulus Gazetesi, 29 Ekim 1938, 1). Aynı gazetenin ikinci sayfasında ise Nurettin Artam, Burhan Belge ve Yaşar Nabi'nin Bayram'ın anlamı ve önemine ilişkin yazılar da bulunmaktadır. Bu yazılardan Artam'ın "*Günün İçinden: Büyük Bayram ve Gençler*", Cumhuriyet'in ilanında doğan çocukların 16 yaşına bastıklarına işaret etmekte ve bu çocukların Cumhuriyet havası ile gelişen ciğerlerinde eski günlerin mikrobunun yer tutmadığı ve sakat anane ile çürük mazinin izinin kalmadığına dikkat çekmektedir (Artam, Nurettin, *Günün İçinden: Büyük Bayram ve Gençler*, Ulus Gazetesi, 29 Ekim 1938, 2). Gazetenin beşinci sayfasında ise Lozan'dan o güne kadar yapılanların bir kronolojisinin verilmesi dikkat çekicidir. Sekizinci sayfada Şehir Mektupları adlı köşede Kemal Zeki Gençosman'ın "*Ankara nasıl Bayram yapıyor?*" başlıklı bir yazısı göze çarpmaktadır. Yazıda Gençosman, Ankara'da bayrak satışlarının son bir ayda patladığını sokak satıcılarının ve yerli mallar pazarı müdürünün sözlerine yer vererek ispatlamaktadır. Cumhuriyet Bayramı'ndan önceki hafta Ankara'da şapka, elbise ve ayakkabı satışlarının ise yüzde 50 arttığını belirten yazar, halk kürsülerinde konuşmak yapmak isteyenlerin ise tahminlerin üstünde olduğunu ifade etmiştir (Gençosman, Kemal Zeki, *Şehir Mektupları: Ankara nasıl Bayram yapıyor?*, Ulus Gazetesi, 29 Ekim 1938, 8).

Cumhuriyet Bayramının ertesi günü çıkan Akşam Gazetesi'nin başlığı ise şöyledir: "*Cumhuriyet Türkiye'si şenlik içinde.*" İstanbul'un Bayram'ı coşkun bir tezahüratla kutladığını alt başlıkla nakleden gazete, İstanbul'da Bayram kutlamasının sabaha kadar sürdüğünü ifade etmekteydi (Cumhuriyet Türkiye'si şenlik içinde, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). "*Ankara'da Bayram*" başlıklı başka bir haberde ise hipodromda yapılan geçit resminin çok heybetli olduğu, tayyare, planör ve paraşütçülerin havada yaptıkları gösterilerin dakikalarca alkışlandığı belirtilmekteydi (Ankara'da Bayram, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Aynı sayfada çerçeve içerisinde verilen Atatürk'ün orduya mesajında ise şu ifadeler bulunmaktaydı:

"Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu, memleketini en buhranlı ve müşkül anlarda zulümden, felaket ve musibetlerden ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen Cumhuriyet'in bugünkü feyizli devrinde de askerlik tekniğinin bütün modern silah ve vasıtaları ile mücehhez olduğun halde vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur. Bugün, Cumhuriyet'in 15 inci yılını mütemadiyen artan büyük bir refah ve kudret içinde idrak eden büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarımı beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de tercüman Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefine dâhili ve harici her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an ifaya hazır ve amade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız vardır. Büyük ulusumuzun orduya bahşettiği en son sistem fabrikalar ve silahlar ile bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir feragatinefa ve istihkarı hayat ile her türlü vazifeyi ifaya müheyya olduğunuza eminim. Bu kanaatle kara, deniz, hava ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanları ile subay ve eratını selamlar ve takdirlerimi bütün ulus muvacehesinde beyan ederim. Cumhuriyet Bayramı'nın 15 inci yıldönümü hakkınızda kutlu olsun." (Atatürk'ün Orduya Mesajı, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1).

Aynı sayfanın alt kısmında ise "*Atatürk'e başvekil mareşal tarafından telgraflar çekildi.*" başlığı altında Başvekil Celal Bayar'ın Atatürk'e gönderdiği telgraf yer almıştır. (Atatürk'e başvekil mareşal tarafından telgraflar çekildi, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Akşam Gazetesi'nin o günkü sayısının dördüncü sayfasında ise "*İstanbul, Bayram'ı coşkun tezahüratla kutladı*" başlığıyla İstanbul'da Bayram günü yapılan kutlamalara yer verilmekteydi. Haberde İstanbulluların alacakaranlıkta sokaklara döküldükleri, caddeleri doldurdıkları ve aynı gün yapılan geçit resminin 3 saat sürdüğü belirtilerek Şehremini Halkevi'nin de Cumhuriyet Bayramı şerefine fakir ve

yoksul 75 çocuğa elbise ve kundura verdiği ifade edilmiştir. Aynı haberde ayrıca Rumeli Feneri'nde bir Atatürk anıtının da açıldığı belirtilmiştir (İstanbul, Bayramı coşkun tezahüratla kutladı, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 4). Söz konusu gazetenin beşinci sayfasında “15'inci yıl en büyük milli ve aile Bayramımız oldu.” başlığıyla gene İstanbul'da yapılan kutlamalara yer verilmiş ve caddelerin sabahdan akşama kadar kalabalık olduğu camilerde kurulan mahyalarda ise “Atatürk, Cumhuriyet, 15” ibarelerinin bulunduğu belirtilmiştir (15'inci yıl en büyük Milli ve Aile Bayramımız oldu, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 5). Söz konusu haberin yan sütununda ise “Dün geceki tenviratta projeksiyon şekli birinciliği kazandı.” başlığı altında yine İstanbul'da Bayram günü yapılan tenvirat ve donanmadan bahsediliyor ve Topkapı Sarayı'nın aydınlatmasının güzelliğine dikkat çekiliyordu. Haber, ampulle yapılan tenvirattan çok projeksiyonla yapılan tenviratın daha güzel olduğunu da belirtmeyi ihmal etmemiştir (Dün geceki tenviratta projeksiyon şekli birinciliği kazandı, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 5). Gazetenin sekizinci sayfasında Ankara'da yapılan kutlamaların fotoğrafları yer alırken dokuzuncu sayfada ise yine İstanbul'da yapılan geçit resmi ve gece tenviratına ait fotoğraflara yer verilmekteydi. Gazetenin on üçüncü sayfasında “Cumhuriyet Bayramımızın hariçteki akisleri” başlığı altında öncelikle elçiliklerde yapılan törenlerde yabancı devlet ricalinin de hazır olduğu belirtilerek Fransız ve Yunan matbuatının dostane yazılar yazdığına değinilmekteydi. Haberde ayrıca Sofya büyükelçiliğinde verilen resepsiyona Bulgaristan başbakanı ile saray erkânı ve hükümetin katıldığı, Tokyo büyükelçiliğinde verilen resepsiyona ise Japonya İmparatoru'nun kardeşi Takamatu'nun katıldığına değinilmiştir. Haberde dikkati çeken hususlardan bir tanesi de Yunan basınından konuyla ilgili görüşlere yer verilmesidir. Özellikle Eleftron Vima Gazetesi'nin görüşleri ise dikkate değerdir:

“Bütün bu ıslahat, bütün memleketlerle olan münasebetlerinde yeni bir sistem tesisine ve bugün Avrupa'da hürmet edilir ve müsavi muamele edilir ve teşriki mesaisi herkes tarafından aranılan bir hale gelen Türkiye'nin toprakları üzerinde her türlü yabancı hedefleri bertaraf etmeğe muvaffak olmuştur. Filhakika, yeni Türkiye, tahavvülünden beri beynelmilel manzumede mühim bir barış unsuru haline gelmeğe ve politikası sayesinde komşularının vicdanında kendisini empoze etmeğe muvaffak olmuştur. Bu komşularla bundan böyle samimi ve halisane bir teşriki mesai etmektedir. Türk – Yunan dostluğu ve bu dostluğu takip etmiş olan Balkan Antantı menşelerini bu yeni zihniyete medyundur. İşte buna binaendir ki, bugün Yunan Milleti tarafından dost Türkiye'nin refahı için yapılan temenniler kendiliğinden ve samimidir.” (Cumhuriyet Bayramımızın hariçteki akisleri, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 13).

Akşam Gazetesi son olarak aynı sayfanın sağ köşesinde “Ankara'da Bayram” başlığı altında Ankara ve İzmir'de, Afyon ve Ordu'da yapılan kutlamaların haberlerini vermiştir. Ankara'da yapılan geçit resmi ve Türk kuşu filosuna mensup 18 paraşütçü atlayışı ile planörlerin yaptığı akrobatik hareketler konu edilmiştir. Bu arada Hatay Cumhuriyeti Meclis Başkanı Abdülgani Türkmen başkanlığındaki bir heyetin Suriyeli gazetecilerle kutlamalara katıldığından bahsedilmiştir. İzmir'de de oynanan milli oyunlar ve hatipler tarafından kürsülerde verilen nutukların olduğu, törende de valinin yanı sıra bir avukat ile Doğanlar Köyü muhtarının köylüler namına yaptığı konuşmaya yer verilmiştir (Ankara'da Bayram, Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1938, 13).

Yeni Sabah Gazetesi'nin 30 Ekim 1938 tarihli sayısı da Akşam Gazetesi'ninkinden farklı değildir. Gazete sürmanşette “Cumhuriyet Bayramı sevinçle kutlandı.” şeklinde Bayram ile ilgili haberi verirken haberde İstanbul'dan kutlamalara ilişkin fotoğraflara yer verilmiştir (Cumhuriyet Bayramı sevinçle kutlandı, Yeni Sabah Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Aynı sayfanın sağ alt köşesinde ise “Bayram Ankara'da büyük tezahüratla kutlandı.” başlıklı haberde ise Ankara'da yapılan kutlamaların programına yer verilmiştir (Bayram Ankara'da büyük tezahüratla kutlandı, Yeni Sabah Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Gazetenin Bayram'a ilişkin farklı bir haber ise beşinci ve yedinci sayfalarda yer alan Cumhuriyet Bayramı üzerine gençlerle yaptığı bir anket üzerinedir.

“Gençlik, Cumhuriyet Gençliği neler düşünüyor? Gençler arasında anket” başlıklarını taşıyan haberde üniversitede okuyan veya yeni mezun olmuş gençlerin Cumhuriyet ve Cumhuriyet Bayramı hakkında olumlu görüşleri konu edilmiştir. Gençlerin Bayram dolayısıyla çok sevindikleri, mağrur oldukları, geçmişteki kara günlerle geline durumu kıyaslayarak Cumhuriyet rejiminden duydukları memnuniyet yansıtılmıştır. Özellikle gençlerden Revnak, Cumhuriyet’i kadın hakları konusunda yaptıklarıyla övmüş ve ne kadar mesut olduğunu vurgulamıştır (Gençlik, Cumhuriyet Gençliği neler düşünüyor? Gençler arasında anket, Yeni Sabah Gazetesi, 30 Ekim 1938, 5 ve 7).

30 Ekim 1938 tarihindeki Ulus Gazetesi’nin sürmanşeti ise “Atatürk’ten orduya selam ve takdir” idi (Atatürk’ten orduya selam ve takdir, Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Atatürk’ün orduya mesajını tam metin olarak veren gazete mesajın hemen altında “Bütün Türkiye 15’inci yılı büyük heyecanla kutladı.” başlığıyla Ankara’daki yapılan geçit resminin çok güzel olduğunu belirterek geçit resminden fotoğraflara yer vermiştir (Bütün Türkiye 15’inci yılı büyük heyecanla kutladı, Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Aynı sayfada yer alan Falih Rıfkı Atay’ın köşe yazısında ise “Ordunya mesaj” başlığı altında Atatürk’ün mesajında verdiği Türk ordusunun Kurtuluş nizamını her türlü iç ve dış her türlü tehlikeler karşısında korumak emrini ele almıştı. Atay, bu bağlamda ordunun bu emre evet dediğini belirterek yazısını tamamlamıştı (Atay, Falih Rıfkı, Ordunya mesaj, Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938, 1). Gazetenin ikinci sayfasında yer alan “15’inci yıl kupası” başlıklı bir mini haberde ise Ankaragücü ile Demirspor’un o gün saat 15.00’de hususi bir maç yapacakları ve maçı kazanan takıma her iki takım tarafından temin edilen 15’inci yıl kupasının verileceği belirtilmiştir (15’inci yıl kupası, Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938, 2). Gazetenin altıncı sayfasında ise “Dünkü geçit resminden kareler” Bayram günü yapılan geçit resminden karelerin fotoğraflarına yer verilmiştir (Dünkü geçit resminden kareler, Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938, 6). Yedinci sayfada yer alan “Ankara’da Bayram geceleri” başlığı altında ise Ankara’nın Ulus meydanında patlayan havai fişeklerin, Meclis ve CHP binaları, Nafia ile İktisat Vekâletleri gibi binaların ışıklandırılmış haldeki fotoğrafları verilmekteydi (Ankara’da Bayram geceleri, Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938, 7). 31 Ekim 1938 tarihli Ulus Gazetesi’nin ilk sayfasında ise “Hazin bir ihtifal yapıldı” başlığı altında 30 Ekim tarihinde bir izci grubunun bir piyade bölüğüyle birlikte önlerinde bando mızıkacı ekibi olduğu halde Cebeci Asri şehitliğine giderek yurt için ölen şehitler için çelenkler bıraktıkları belirtilmiştir (Hazin bir ihtifal yapıldı, Ulus Gazetesi, 31 Ekim 1938, 1).

Akşam Gazetesi’nin 31 Ekim 1938 tarihli sayısının ilk sayfasında ise “Ankara’da geçit resmi” başlığıyla Ankara’daki geçit resmi fotoğraflarına yer vermiştir. Halkın 30 Ekim’de de Bayram’ı kutladığı belirtilmiş ve ikinci günde de her tarafın müthiş kalabalık olduğunun altı çizilmiştir (Ankara’da geçit resmi, Akşam Gazetesi, 31 Ekim 1938, 1). Gazetenin beşinci sayfasında “15’inci yılını kutlarken” başlıklı bir yazıya verilmiş ve yazıda Osmanlı ile Cumhuriyet Türkiye’si kıyaslanarak Osmanlı’nın ecnebilerin gözünde haremleriyle alay edilen ve çakırsını gülünç diye hoşagiden bir memleket olarak görülürken Cumhuriyet devrinde ecnebilerin yapılan inkılaplara zihin yorduğu belirtilmiştir. Yazıda sesin gür nefesin rahat çıkmasının Cumhuriyet’e borçlu olduğunu belirten yazar Selami Sedes, Atatürk’ün “Türk milleti; akıp giden her on senede Büyük millet bayramını daha büyük şerefle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlamayı dilerim. Ne Mutlu Türk’üm diyene!” diyerek yazısını sonlandırmıştır (Sedes, Selami, 15’inci yılını kutlarken, Akşam Gazetesi, 31 Ekim 1938, 5). Aynı sayfada “15’inci yıl merasimi” başlıklı küçük bir haberde ise Bayram günü İstanbul’da yapılan merasim ve gece tenviratının belediye tarafından fotoğraflarının çektiirildiği ve bu fotoğrafların belediye dergisinde yayınlanacağı gibi bu fotoğrafların bir albümde toplanarak yayınlanacağı da belirtilmiştir (15’inci yıl merasimi, Akşam Gazetesi, 31 Ekim 1938, 5). Bu haberin hemen yanında yer alan “Şeref Kitabı” başlıklı bir haberde ise Cumhuriyet’in 15’inci yılında mektepli Türk çocuğu ve Türk gencinin Cumhuriyet ve Atatürk hakkındaki düşündüklerini bir araya getiren bir Şeref Kitabının Cumhuriyet Halk Partisi ile Kültür Bakanlığı

tarafından hazırlandığını bildirilmiştir. Ankara’da büyük seçim komisyonunun toplandığını ve ilk, orta ve lise öğrencilerinin gönderdiği yüzlerce yazıdan 51’inin seçilerek kitaba konulduğuna değinilerek kitapta yer alan yazıların isimleri liste halinde haberde verilmiştir (Şeref Kitabı, Akşam Gazetesi, 31 Ekim 1938, 5). Gazetenin altıncı sayfasında ise Hasan Ali Yücel’in “*Şeref Kitabı*” başlıklı bir değerlendirme yazısına yer verilmiştir. Yazıda Şeref Kitabı’ndan duyduğu memnuniyeti dile getiren Hasan Ali Yücel, kitapta bulunan Zile’den, Kütahya’dan ve Eseyan Lisesi’nden öğrencilerin yazılarından şiir ve güzel ifadelerle yer vermiştir. Ayrıca Atatürk’ün yüce yüreğinin müsterih olmasını, çünkü eserini emanet ettiği Türk gençliğinin onu bağrında yaşattığını belirterek yazısına son vermiştir (Yücel, Hasan Ali, Şeref Kitabı, Akşam Gazetesi, 31 Ekim 1938, 6). Gazetenin yedinci sayfasında ise son olarak Ankara’daki geçit resmi fotoğraflarına yer verilmiştir.

Yeni Sabah Gazetesi’nin 31 Ekim 1938 tarihli sayısının ilk ve üçüncü sayfasında göze çarpan ilk haberin başlığı ise şu şekildedir: “Bütün Dünya Atatürk ve Türkiye’ye Hayran”. Haberde Cumhuriyet’in 15’inci yıl dönümü münasebetiyle bilhassa Balkan matbuatında çok hararetle yazılar neşredildiği belirtildikten sonra Bulgar gazetelerinin dostane mesajları ile Bulgaristan eski başbakanı Toşçef’in iyi dileklerine yer verilmiştir (Bütün Dünya Atatürk ve Türkiye’ye Hayran, Yeni Sabah Gazetesi, 31 Ekim 1938, 1 ve 3). Söz konusu haberin sağ tarafında ise “*Yugoslav başvekilinin Yeni Sabaha beyanatı*” başlığı altında Yugoslav Başvekil’ in Yugoslavya’nın Türk milletinin bayramına bütün kalbi ile iştirak ettiğini belirtilmiştir. Öte yandan Yugoslav Başvekil’ in Yakın Şark’ın kuvvetli devleti ile en sıkı dostluk ve ittifak ettiklerinden dolayı müftehir olduğunu belirten sözleri konu edilmiştir (Yugoslav Başvekil’ in Yeni Sabah’a beyanatı, Yeni Sabah Gazetesi, 31 Ekim 1938, 1). Gazetenin Bayram ile ilgili son haberi ise yine ilk sayfada “*Cumhuriyet Bayramı Neşe içinde geçti*” başlığı altında verilmiştir. Haberde İstanbul’da Bayram’ın son gününde halk hatiplerinin halk kürsülerinde nutuklar verdiği, Beyazıt ve Taksim meydanına kurulan hoparlör sayesinde Ankara radyosunun yayınlarının halka dinletildiği ve gece yapılan havai fişek gösterilerinden bahsedilmiştir. Haber ayrıca Ankara’da Cebeci şehitliğine yapılan ziyaret ve şehitliğe konulan çelenklerin yanı sıra Ziraat Vekili Faik Kurdoğlu’nun radyoda verdiği beyanata da yer vermiştir (Cumhuriyet Bayramı neşe içinde geçti, Yeni Sabah Gazetesi, 31 Ekim 1938, 1 ve 3).

Akşam Gazetesi’nin 1 Kasım 1938 tarihli sayısının ilk sayfasında ise Bayram nedeniyle Mareşal Fevzi Çakmak ile Dışişleri bakanı Tevfik Rüşü Aras’ın kendilerine gönderilen telgraflara ettikleri teşekkürlerin iblağına Anadolu Ajansı’nı memur ettiklerinden bahsedilmiştir (Mareşalimizin Teşekkürleri, Hariciye Vekilimizin Teşekkürleri, Akşam Gazetesi, 1 Kasım 1938, 1). İkinci sayfada ise “*15’inci yıl Petit Parisien Gazetesi’nin mühim bir makalesi*” başlıklı bir haberde adı geçen Fransız Gazetesi’nin Fransa’nın Türk milletinin gurur ve sevincine iştirak ettiği ve Fransa’nın Kemalist Türkiye ile ilk münasebet kuran ülkelerden biri olarak ülkenin terakki ve inkişafını daima teveccüh ve muhabbetle takip ettiğini belirtmiştir (15’inci yıl Petit Parisien Gazetesi’nin mühim bir makalesi, Akşam Gazetesi, 1 Kasım 1938, 2). Haberin altında ise İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Muhittin Üstündağ’ın Atatürk, Celal Bayar ve Şükrü Kaya’ya çektiği Bayram tebriki telgraflarına verilen cevaplara yer verilmiştir (Vali ve Belediye Reisinin tebrik telgraflarına verilen cevaplar, Akşam Gazetesi, 1 Kasım 1938, 2). Gazetenin sekizinci sayfasında ise “*Ankara Postası*” başlığı altında Ankara’da hipodromda yapılan geçit resmi hakkında bir habere yer verilmiştir. Ve yine Ankara halkına Bayram hediyesi Bahçelievler Mahallesi başlığı altında mesken sıkıntısı çekilen Ankara’da 169 evlik Bahçeli evler mahallesinin kurulduğu ve çekilen kuralar sonucu vatandaşların ev sahibi oldukları bildirilmiştir (Ankara Postası, Akşam Gazetesi, 1 Kasım 1938, 8).

Yeni Sabah Gazetesi’nin 1 Kasım 1938 tarihli sayısının ilk sayfasında ise “*Ankara’da büyük Bayram*” başlığıyla Bayram sabahı meclisin önünde bulunan Mareşal Fevzi Çakmak ve vekillerin bir fotoğrafa yer vermiş ve yedinci sayfasında ise Ankara’da Bayram günü yapılan kutlamalardan bahsedilirken haberin devamının ise Hatay’da yapılan Bayram kutlamalarına ayrılması dikkat çe-

kicidir. Hatay’da yapılan kutlamalarda Bayram münasebetiyle Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen’in bir kabul verdiği sonrasında geçit resmi yapıldığı, fevkalade Türkiye murahhası Cevat Açıkalın’ın akşamüstü bir çay ziyafeti ile Cumhurbaşkanı Sökmen’in Harbiye’deki devlet evinde bir yemek verdiğine yer verilmiştir (Ankara’da büyük Bayram, Yeni Sabah, 1 Kasım 1938, 1 ve 7).

1 Kasım 1938 tarihli Ulus Gazetesi’nin dördüncü sayfasındaki Şehir Mektupları başlıklı köşede “Ankara’da büyük Bayram günleri” başlığı altında Ankara’nın 120 bin nüfusunun Bayram gününde sokaklara döküldüğü, halkın hipodromdaki törene akın ettiği anlatılmaktaydı. Geceleri de bütün meydanlar ve sokakların halkla dolu olduğu ve havai fişekler olmasa gecenin gündüzden ayırmanın müşkül olacağı yazılmıştır. Ulus meydanı, Bankalar caddesi ve Atatürk Bulvarı’nın bir ışıık deryası halinde yüzdüğü de belirtilerek Çankaya’dan Ankara’ya bakarken Ankara’nın bir periler ve efsaneler beldesi haline geldiği ifade edilmiştir (Şehir Mektupları: Ankara’da büyük Bayram günleri, Ulus, 1 Kasım 1938, 4).

Akşam Gazetesi’nin 2 Kasım 1938 tarihli sayısının ikinci sayfasında “15’inci yıl” başlığı altında Alman gazetelerinin çok takdîrkâr yayınlar neşrettiklerinden söz edilmiştir. Fölkişer Beobachter ve Germania adlı gazetelerden örnekler veren haberde Almanya’nın yeni Türkiye’nin terakkisinden memnuniyet duyduğu ve Bayram günleri münasebetiyle Türk Milleti’nin sevincine ve iftihar hislerine hararetle iştirak ettiği yazılmıştır (15’inci yıl, Akşam Gazetesi, 2 Kasım 1938, 2). Aynı gazetenin 3 Kasım tarihli sayısının ilk sayfasında ise “Atatürk’le devlet reisleri arasında samimi telgraflar” başlığı altında Yunan, Mısır, Amerikan, İran, Fransız ve Alman devlet reislerinden gelen Bayram kutlaması telgraflarına Atatürk’ün cevap verdiği belirtilmiştir (Atatürk’le devlet reisleri arasında samimi telgraflar, Akşam Gazetesi, 3 Kasım 1938, 1 ve 10). Gazetenin ikinci sayfasında ise “Cumhuriyet’in On Beşinci Yılı” başlığı altında Alman Deutsche Allemeigne Zeitung Gazetesi’nin Atatürk’ün devleti ve memleket ekonomisini ihya etmek için yorulmak bilmez mesaisinden ve inşa edilen fabrikalar ile Ankara’nın büyüyerek modern bir merkez oluşundan bahsetmesi yer almıştır. Ayrıca Almanya ile Türkiye arasında imzalanan yeni ekonomik antlaşmaların önemi vurgulanmıştır (Cumhuriyet’in On Beşinci Yılı, Akşam Gazetesi, 3 Kasım 1938, 2).

Yeni Sabah Gazetesi’nin 3 Kasım 1938 tarihli sayısının ilk sayfasında göze çarpan ilk haber “Atatürk’e çekilen tebrik telleri” başlığını taşımaktadır. Haberde Fransa Cumhurbaşkanı Albert Lebrun, Belçika Kralı Majeste Leopold, Mısır Kralı Majeste Faruk ile Yunan Kralı Majeste II. Jorj olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen Bayram tebriki telgraflarına Atatürk tarafından teşekkür telgrafları çekildiği bildirilmekteydi (Atatürk’e çekilen tebrik telleri, Yeni Sabah Gazetesi, 3 Kasım 1938, 1). Söz konusu haberin hemen yanında yer alan “Cumhuriyet Bayramı ve Alman gazeteleri” başlıklı bir başka haber ise Akşam Gazetesi’nde olduğu gibi Deutsche Allemeigne Zeitung Gazetesi’nin Türkiye’nin on beş senelik Cumhuriyet rejimi altında geldiği noktaya yer vermekteydi. Haberde ayrıca Yunan gazetelerinin Bayram’ı konu edinen uzun yazılar yayınladıkları da bildirilmekteydi (Cumhuriyet Bayramı ve Alman Gazeteleri, Yeni Sabah Gazetesi, 3 Kasım 1938, 1). Gazetenin beşinci sayfasında yer alan Yurtta Sabah köşesinde ise “Malatya’da Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlandı?” başlığıyla Malatya’da üç gün süren kutlamalar özetlenmekteydi. Kentteki geçit resminin ardından lise edebiyat öğretmeni Melahat’in yaptığı konuşmadan bahseden haber, halkın bir yandan davul zurna öte taraftan havai fişeklerle Cumhuriyet Bayramı’nı kutladığını ifade etmekteydi (Yurtta Sabah: Malatya’da Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlandı? Yeni Sabah Gazetesi, 3 Kasım 1938, 5). Yeni Sabah Gazetesi’nin 4 Kasım 1938 tarihli sayısının ilk sayfasında Cumhuriyet Bayramı’na ilişkin haber ise “Hatay Meclisi’nin tebrikleri” başlığını taşımaktaydı. Haberde Hatay Meclisi Reis Vekili Vedi Karabey’in TBMM Başkanı Abdülhalik Renda’ya tebrik telgrafı ile Abdülhalik Renda’nın da Vedi Karabey’e cevap telgrafı yer almıştır. Haberin alt kısmında ise Sovyetler Birliği Komiserler Meclisi Reisi Molotof, Yunanistan Başbakanı Metaksas, Bulgar Başbakanı Köseivanof ile Başvekil Celal Bayar arasındaki telgraf

teatisine yer verilmiştir (Hatay meclisinin tebrikleri, Yeni Sabah Gazetesi, 4 Kasım 1938, 1). Aynı gazetenin altıncı sayfasında bulunan Yurtta Sabah adlı köşede ise Bayram'ın yurdun her köşesinde kutlandığına değinilerek Kayseri, İzmit ve Çanakkale'den Bayram kutlamalarının fotoğrafları paylaşılmıştır (Yurtta Sabah: Cumhuriyet Bayramı, Yeni Sabah Gazetesi, 4 Kasım 1938, 6).

Akşam Gazetesi'nin 4 Kasım 1938 tarihli sayısının ikinci sayfasında ise Yeni Sabah Gazetesi'nin paylaştığına benzer şekilde "15'inci yıl tebrikleri" başlığı altında Hatay Meclisi Reis Vekili Vedi Karabey ile Abdülhalik Renda arasında telgraflaşmanın dışında fazla olarak Molotof, Metaksas ile Köseivanof'un Celal Bayar'a çektikleri tebrik telgrafları ve bu telgraflara verilen cevapların tam metni paylaşılmıştır. Haberin son kısmında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya gibi çevre ülkelerin dışişleri bakanları arasında telgraf teatisine de yer verilmiştir (15'inci yıl tebrikleri, Akşam Gazetesi, 4 Kasım 1938, 2).

Sonuç

On yılı aşkın süren ve Kurtuluş Savaşı'nı da kapsayan mücadele dönemi sonrası 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile yeni Türkiye devletinin sınırları belirlenip ülke uzun zamandır hasret olduğu barışa kavuşmuştur. Ancak antlaşma ile sorunlar nihayete ermemiş ve yeni Türkiye devleti bir rejim meselesiyle karşılaşmıştır. Kısa süren bir hükümet buhranının ardından Atatürk tarafından meclise verilen anayasa değişikliği teklifinin kabul edilmesiyle birlikte yeni devletin rejimi Cumhuriyet olmuştur. Ve Atatürk cumhurbaşkanı, İnönü de başbakan olarak yeni rejimde yerlerini almışlardır. Cumhuriyet'in ilanı 101 pare top atışıyla kutlanmış ve sonraki yıl da hükümetin çıkardığı bir kararname ile Cumhuriyet'in birinci yıldönümü yurt çapında kutlanmaya başlanmıştır. 19 Nisan 1925 tarihinde hükümetin meclise sunduğu dört maddelik bir kanun teklifinin kabul edilmesiyle 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Resmi Bayram olarak ilan edilmiştir.

Cumhuriyet Bayramları Atatürk döneminde coşkuyla kutlanmış ve yurt çapında yediden yetmiş herkes Bayram kutlamalarına iştirak etmiştir. Özellikle onuncu yıl kutlamaları hem tertibi hem de yapılan tertibin uygulanmasıyla diğer yıllarda yapılan kutlamalardan ayrılmış ve o yıl yapılan kutlamalar o güne kadar görülmedik bir şenliğe yol açmıştır. Cumhuriyet Bayramı'nın On Beşinci yıl kutlamaları ise 29 Ekim 1938 tarihinde gerçekleşmiştir. O yıl Cumhuriyet Bayramı, daha önceki yıllarda olduğu gibi günler öncesinden yapılan hazırlıklarla başlamış ve halk 28 Ekim 1938 tarihinden itibaren üç gün boyunca Bayram'ı coşkuyla kutlamıştır. Cumhuriyet'in on beş yıl kutlamaları önemlidir çünkü söz konusu kutlamalar Atatürk'ün hayatta olduğu dönemde yapılan son Cumhuriyet Bayramı kutlamalarıdır. Bu kutlamalar Atatürk dönemine veda anlamını da taşımaktadır.

Dönemin basını On Beşinci Yıl kutlamalarını yakından takip etmiş ve günlerce bu kutlamalara sayfalarında yer vermiştir. Yapılan hazırlıklar, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın nutku, Atatürk'ün orduya mesajı, izcilerin yemini, İstanbul ve Ankara'da yapılan ışık gösterileri, Ankara hipodromundaki geçit resmi ve yabancı liderlerin tebrik telgrafları ile yine dış basında Atatürk ve Cumhuriyet hakkında yayımlanan değerlendirme yazıları gazetelerin verdikleri haberlerin göze çarpanlarıydı. Atatürk, çok hasta olması nedeniyle Bayram kutlamalarına katılamamış ve onun adına geçit resmine Meclis Başkanı Abdülhalik Renda katılmıştır. Atatürk'ün orduya olan Bayram mesajını ise Başvekil Celal Bayar okumuştur. Atatürk, kutlamalar sırasında ve sonrasında kendisine çekilen tebrik telgraflarına dair yayınlanan cevaplarla kutlamalardaki yerini alabilmiştir. Çalışmada ele alınan Akşam, Yeni Sabah ve Ulus gazeteleri, Bayram boyunca on beş yılda yapılanları öven yazılara yer vermiş ve kutlamalarda yapılan Atatürk vurgusunu ön planda bulundurmıştır.

Atatürk'ün hastalığı ele alınan gazetelerde Bayram kutlamaları boyunca yer bulmamıştır. Bir dev-

rin bitmek üzere olduğu ve Atatürk'ün ölümüne yaklaştığı konu edilmemiş ve sanki Atatürk dinç ve sağlıklı imiş gibi bir hava, kutlamalar boyunca devlet ve basın tarafından verilmiştir. Ancak Atatürk'ün orduya mesajı ise verilen bu olumlu hava karşısında üstü kapalı bir veda mesajı gibidir. Atatürk, söz konusu mesajında ordunun iç ve dış tehlikeler karşısındaki hayati rolüne değinerek orduya güvendiğini belirtmiş ve Türk Ordusu'nun Bayramı'nı kutlamıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere ordu, Atatürk tarafından iç ve dış tehlikelere karşı bir bekçi olarak tayin edilmiştir. Atatürk'ün orduya mesajının ordunun daha sonraki dönemlerde aldığı pozisyonun temelini oluşturduğunu söylemek kuvvetle mümkündür. Dönemin Ulus Gazetesi yazarı Falih Rıfkı ise bu mesajı emir telakki ederek ve “evet” diyerek cevaplamıştır.

Çalışmada ele alınan gazetelerin, rejimi ve niteliklerini öven yazılara yer vermesinin yanında Cumhuriyet rejiminin on beş yıllık muhasebesini yansıtan Bayram'a özel ekler vermesi de dikkat çekicidir. Yine söz konusu gazetelerin verdikleri haberlerde günümüzdeki Bayram kutlamalarında yer almayan halk kürsüleri ve belli başlı binaların özel olarak aydınlatılması ile Bayram'a özel kitap yayınlanması gibi uygulamalara rastlanması da kayda değer bir durumdur. Dönemin yazarlarından Nurettin Artam'ın eski dönemi bir mikrop olarak yansıtması ile Akşam Gazetesi'nin “Ne idi” ve “Ne oldu” başlıkları altında Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet döneminin karikatürlerle kıyaslamasını yapması Atatürk döneminin ideolojik atmosferinin somut birer göstergeleri olarak dikkat çekicidir. Bir diğer husus da dünya liderlerinden gelen Bayram tebriki telgraflarıdır. Bu telgraflar, yeni rejimin dünyada ne kadar muteber olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak Cumhuriyet'in On Beşinci yıl kutlamaları Atatürk döneminde yapılan Bayram kutlamalarının güzel bir örneğini ve Atatürk'ün hayatının son günlerinde gazetelerin ülkedeki havayı yansıtması bakımından iyi bir emsal teşkil etmektedir. Bir yanda kapanmakta olan bir devir ve öte yanda bunun farkında olmadan veya dikkat etmeden Bayram'ı yaşayan bir halkın panoraması dönemin önde gelen üç gazetesi tarafından sunulmaktadır. On Beşinci yılda Cumhuriyet kökleşmiş ve devlet hem bölgesinde hem de dünyada muteber bir konuma gelmiştir. Baş döndüren bir hızla yapılan inkılaplar ve ekonomi alanında yapılan yatırımlar tüm dünyanın hayretle karşıladığı bir olay haline gelmiştir. On Beşinci yılını kutlayan Cumhuriyet'in geldiği konumu takdir ve hürmet etmek ise yabancı ülkelere düşmüştür. Akşam, Yeni Sabah ve Ulus gazeteleri ise bunu en iyi şekilde okurlarına ifade etmiştir.

KAYNAKÇA**1.Telif Eserler**

- Bolat, Bengül ve Delimanlar, Nagihan (2024). “İlan Edilişinden Günümüze Değişen Algı ve Söylemi ile ‘Cumhuriyet’”, Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, 14: 35-56.
- Doğaner, Yasemin (2007). “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, 9: 119-143.
- Elmacı, Mehmet Emin (1998). “Cumhuriyet’in İlanının İlk Yıldönümü Kutlamaları”, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, (3) 8: 49-59.
- Özden, Neşe vd. (2023). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1.Cilt. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özden, Neşe vd. (2023). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2.Cilt. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

2.Süreli Yayınlar**Akşam Gazetesi**

- Akşam (1938, 22 Ekim). “15.yıldönümü kutlama programı hazırlandı”, 5.
- Akşam (1938, 25 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı: Şehrimizde yapılan hazırlıklar ilerliyor”, 2.
- Akşam (1938, 27 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı hazırlığı”, 6.
- Akşam (1938, 27 Ekim). “Sahra Kızı Leyla”, 4.
- Akşam (1938, 27 Ekim). “Türkiye Cumhuriyeti’nin On Beşinci Yıldönümü”, 4.
- Akşam (1938, 28 Ekim). “Başvekil dün akşamki trenle Ankara’ya hareket etti”, 1.
- Akşam (1938, 28 Ekim). “Büyük Önderin orduya mesajları”, 1 ve 6.
- Akşam (1938, 28 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle yapılan taklar”, 5.
- Akşam (1938, 29 Ekim). “Bugün Cumhuriyet’in On Beşinci yılıdır ve Büyük Bayram: İstanbul dünden beri şenlik yapıyor”, 1.
- Akşam (1938, 29 Ekim). “Dâhiliye Vekili bayramı bir nutukla açtı”, 7.
- Akşam (1938, 29 Ekim). “Dün Ankara’da Türk gençliği adına büyük tezahürat yapıldı.”, 1.
- Akşam (1938, 29 Ekim). “15 sene evvel 29 Ekim’e ait hatıralar”, 1 ve 5.
- Akşam (1938, 29 Ekim). “Ne idi”, 8.
- Akşam (1938, 29 Ekim). “Ne oldu”, 9.
- Nurettin, Vala, (1938, 29 Ekim). “Şahsi Hayatımızda Cumhuriyet”. Akşam,3.
- Yücel, Hasan Ali (1938, 29 Ekim). “Cumhuriyet milletin devlet oluşudur”. Akşam, 5.
- Akşam İlavesi (1938, 29 Ekim). “Cumhuriyet idaresi on beş yılda Türk ülkesinde bu kadar az zamanda dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir ümran ve medeniyet yarattı”, 1-14.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “Cumhuriyet Türkiye’si şenlik içinde”, 1.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “Ankara’da Bayram”, 1.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “Atatürk’ün Orduya Mesajı”, 1.

- Akşam (1938, 30 Ekim). “Atatürk’e başvekil ile mareşal tarafından telgraflar çekildi”, 1.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “İstanbul, Bayramı coşkun tezahüratla kutladı”, 4.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “15’inci yıl en büyük milli ve aile bayramımız oldu”, 5.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “Dün geceki tenviratta projeksiyon şekli birinciliği kazandı”, 5.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “Cumhuriyet Bayramımızın hariçteki akisleri”, 13.
- Akşam (1938, 30 Ekim). “Ankara’da Bayram”, 13.
- Akşam (1938, 31 Ekim). “Ankara’da geçit resmi”, 1.
- Sedes, Selami (1938, 31 Ekim). “15’inci yılını kutlarken”. Akşam, 5.
- Akşam (1938, 31 Ekim). “15’inci yıl merasimi”, 5.
- Akşam (1938, 31 Ekim). “Şeref Kitabı”, 5.
- Yücel, Hasan Ali (1938, 31 Ekim). “Şeref Kitabı”. Akşam, 6.
- Akşam (1938, 1 Kasım). “Mareşalimizin Teşekkürleri, Hariciye Vekilimizin Teşekkürleri”, 1.
- Akşam (1938, 1 Kasım). “15’inci yıl Petit Parisien Gazetesi’nin mühim bir makalesi”, 2.
- Akşam (1938, 1 Kasım). “Vali ve Belediye Reisinin tebrik telgraflarına verilen cevaplar”, 2.
- Akşam (1938, 1 Kasım). “Ankara Postası”, 8.
- Akşam (1938, 2 Kasım). “15’inci yıl”, 2.
- Akşam (1938, 3 Kasım). “Atatürk’le devlet reisleri arasında samimi telgraflar”, 1 ve 10.
- Akşam (1938, 3 Kasım). “Cumhuriyet’in On Beşinci Yılı”, 2.
- Akşam (1938, 4 Kasım). “15’inci yıl tebrikleri”, 2.

Ulus Gazetesi

- Ulus (1938, 24 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı’nda halk kürsüleri”, 2.
- Ulus (1938, 25 Ekim). “Büyük Bayram dolayısıyla tren tarifelerinde tenzilat yapılıyor”, 2.
- Ulus (1938, 27 Ekim). “XVinci yıl kitabı”, 1.
- Atay, Falih Rıfkı (1938, 28 Ekim). “Yarınki Bayram”. Ulus, 1.
- Ulus (1938, 28 Ekim). “15’inci yıl dönümü”, 1.
- Ulus (1938, 28 Ekim). “Büyük Bayram hazırlığı”, 6.
- Artam, Nurettin (1938, 29 Ekim). “Günün İçinden: Büyük Bayram ve Gençler”. Ulus, 2.
- Atay, Falih Rıfkı (1938, 29 Ekim). “15”. Ulus, 1.
- Gençosman, Kemal Zeki (1938, 29 Ekim). “Şehir Mektupları: Ankara nasıl Bayram yapıyor?”. Ulus Gazetesi, 8.
- Ulus (1938, 29 Ekim). “15’inci yıl şenlikleri başladı”, 1.
- Ulus (1938, 30 Ekim). “Atatürk’ten orduya selam ve takdir”, 1.
- Ulus (1938, 30 Ekim). “Bütün Türkiye 15’inci yılı büyük heyecanla kutladı”, 1.
- Atay, Falih Rıfkı (1938, 30 Ekim). “Orduya mesaj”. Ulus, 1.

Ulus (1938, 30 Ekim). “15’inci yıl kupası”, 2.

Ulus (1938, 30 Ekim). “Dünkü geçit resminden kareler”, 6.

Ulus (1938, 30 Ekim). “Ankara’da Bayram geceleri”, 7.

Ulus (1938, 31 Ekim). “Hazin bir ihtifal yapıldı”, 1.

Ulus (1938, 1 Kasım). “Şehir Mektupları: Ankara’da büyük Bayram günleri”, 4.

Yeni Sabah Gazetesi

Yeni Sabah (1938, 26 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlulanacak?”, 2 ve 6.

Yeni Sabah (1938, 27 Ekim). “Bayram hazırlıkları”, 5.

Yeni Sabah (1938, 27 Ekim). “Türkiye Cumhuriyeti’nin 15’inci yıl dönümü münasebetiyle tenzilatlı tarife”, 8.

Yeni Sabah (1938, 28 Ekim). “Başvekil Ankara’ya gitti”, 1 ve 5.

Yeni Sabah (1938, 28 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı’nı yarın kutlulayacağız”, 1.

Yeni Sabah (1938, 29 Ekim). “Cumhuriyet’in On Beşinci yıldönümü Yurttaşlara kutlu olsun”, 1.

Yeni Sabah (1938, 29 Ekim). “Dâhiliye Vekilinin Gençliğe Hitabesi”, 1 ve 2.

Küçük, Faruk (1938, 29 Ekim). “Ankara’da toplanan gençlik Bayram hazırlığında”. Yeni Sabah, 4.

Yalçın, Hüseyin Cahit (1938, 29 Ekim). “Cumhuriyet’in On Beşinci Yılı”. Yeni Sabah, 1 ve 3.

Yeni Sabah (1938, 30 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı sevinçle kutlandı”, 1.

Yeni Sabah (1938, 30 Ekim). “Bayram Ankara’da büyük tezahüratla kutlandı”, 1.

Yeni Sabah (1938, 30 Ekim). “Gençlik, Cumhuriyet Gençliği neler düşünüyor? Gençler arasında anket”, 5 ve 7.

Yeni Sabah (1938, 31 Ekim). “Bütün Dünya Atatürk ve Türkiye’ye Hayran”, 1 ve 3.

Yeni Sabah (1938, 31 Ekim). “Yugoslav başvekilinin Yeni Sabaha beyanâtı”, 1.

Yeni Sabah (1938, 31 Ekim). “Cumhuriyet Bayramı neşe içinde geçti”, 1 ve 3.

Yeni Sabah (1938, 1 Kasım). “Ankara’da büyük bayram”, 1 ve 7.

Yeni Sabah (1938, 3 Kasım). “Atatürk’e çekilen tebrik telleri”, 1.

Yeni Sabah (1938, 3 Kasım). “Cumhuriyet Bayramı ve Alman gazeteleri”, 1.

Yeni Sabah (1938, 3 Kasım). “Yurtta Sabah: Malatya’da Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlandı?”, 5.

Yeni Sabah (1938, 4 Kasım). “Hatay meclisinin tebrikleri”, 1.

Yeni Sabah (1938, 4 Kasım). “Yurtta Sabah: Cumhuriyet Bayramı”, 6.

EKLER

EK-1) 29 Ekim 1938 tarihli Ulus Gazetesi Kaynak: İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarih Bakış Projesi (istanbul.edu.tr)

Cumartesi
29
İLKTEŞİRİN
1938
KURUŞ

Ulus Hattı
Çankırı Caddesi, Ankara
Telgraf / Ulus - Ankara
TELEFON
İstisna sahbi 1144
Beynümnevî 1171
Yeni İleri 1062-1063
Matbaa müdürlüğü 1061
İdare 1064

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

**Tunceli medeniyete
ağlıyor**
Yakında, yazıları arkadaşımız
Nasit Uluğ tarafından hazırla-
nan güzel bir ilâve neşredegiz.

15 İNCİ YIL ŞENLİKLERİ BAŞLADI

Bütün Türkiye büyük heyecanla 15 inci yıldönümünü kutluyor

Eşsiz Şef

**15 inci yıl kutlama töreni
Şükrü Kaya'nın mühim
bir nutkiyle açıldı**

Bu güzel nutkun tam metnini neşrediyoruz

Dahiliye Vekilimiz ve Parti Genel Sekreteri B. Şükrü Kaya dün saat 13 de kutlama törenini çok mühim ve güzel bir nutukla açmıştır. B. Şükrü Kaya'nın Atatürk anıtı önünde söylediği ve coşgun alkışlarla karşılanan nutkun metni şudur:

15
F. R. ATAY

Bugün cumhuriyetin on beşinci yıldönümünü kutlayacağız. Tarih, geçen bu devri, türk milletinin altın çağı olarak anacaktır. Çünkü 29 ilktizin, bizim için, yalnız bir rejim değişikliği değil, kurtuluş eserinin birliğini, bütünlüğünü ve ebediliğini ifade eder. Sindi 17 milyon kalp, bu eserin tek ve tam sahibi Atatürk için, sevgi, minnet ve aht ile çarpıyor.

On beş sene içinde, türk milletinin maddi manevî kurtuluş ve hürriyetlerine nizam veren müesseselerin hepsi kurulmuştur ve bu müesseseler arasındaki vahdet, tecanüs, ve ahengi eniyi, rejiminin adı temsil eder: **Cumhuriyet!**

İnkıraz denen müthiş faciadan umitsizliği içinde, bir millî kahraman bulmak her vakit nasip olmaz. Fakat bu kâfi değildir. Millî kahraman, cihan harbinin kazanan ordularının elinden, kati bir zaferle, anayurdu kurtarabilecek bir dehâ sahibi olmalıdır.

(Sıra 3. üncü sayfa)

**Büyük Şef'in
10 uncu
yıl nutku**

Türk milleti;
Kurtuluş savaşına bağladığımız, on beşinci yıldayız. Bugün, cumhuriyetimizin onuncu yıla dolduğu, en büyük bayramdır.

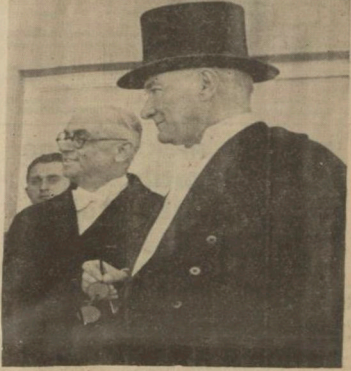
Kutlu olsun.
Bu anda, büyük türk milletinin bir fedai olarak, bu kuthi güne kavuşmanın, en derin sevinci ve heyecanı içindedir.

Yurttaşlarım,
Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin büyüğü, temeli, türk kalkışması ve yükses türk kültürü olan, Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Bundaki muvafakiyeti türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak, azimkâna yürütmesine borçluuz.

Fakat yaptıklarımız sala kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapacak mecburiyetinde ve azimindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mâmur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi, en geniş refah, vassat ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü, muasar medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.

(Sıra 3. üncü sayfa)

Atamız

**Radyo istasyonu dün
güzel bir törenle açıldı**

Nafia Vekilimiz B. Ali Çetinkaya radyo'da ilk nutkunu verdi

Türkiye Radyo difiziyon istasyon stüdyosu dün saat 10 da törenle açılmıştır. Törende Büyük Millet Meclisi Reisi B. Abdülhalik Renda, Nafia Vekili B. Ali Çetinkaya, hükümet, parti erkânı, vekâletler ileri gelenleri ve Milli Bankalar direktörleri bulunmuşlardır.

Merazime grüdyonun büyük salonunda ve Riyasetiülumhur flarmonik orkestrası tarafından çalınan istiklâl marşıyla başlamıştır. Marşın iltizam vaziyetinde dinlendikten sonra Nafia Vekili B. Ali Çetinkaya mikrofona dönme gelecek bütün dünyayı yeni radyo istasyonumuzun açıldığını bildirmiş ve şu nutku söylemiştir:

Nafia Vekilimizin nutku
Büyük Millet Meclisinin Sayın başkanı, Sayın arkadaşlarım ve yurttaşlarım,
Türkiye Cumhuriyetinin vücudu getirdiği yeni radyo servisini, yükses hususiyetle bu andan itibaren işletmeye geçiyoruz!

10 uncu sene en yükses ilim ve fen eserlerinden biri olup, 20 inci asrda Aleminin bir ehemiyetli ilâkâp eden radyodan Türkiye Cumhuriyetinin de istifade etmesi bir zaruret ve bir vassatıdır.

Cumhuriyet hükümeti ilk fırsatta bütün sene Ankara merkezinde bir radyo müessesesinin vücudu getirilmesine karar verdi ve bu işi Nafia Vekilimize tevdi eyledi.

Vekâlet radyo işini, geniş bir komünasyon teşkil ederek teşkil etmedi ve neticede bir 120 kilowattlık sene dalgası ve diğeri 20 kilowattlık sene dalgası olmak üzere takriben 1.5 milyon liraya kadar mal olacak iki mükemmel istasyonun inşaatını emretti. Bu işi alehvali minâkâna neticesinde Markoni İngiliz şirketine tevdi olundu. Markoni şirketi 1906 ta-

(Sıra 6. 120ci sayfa)

Başvekilimiz dün geldi

İstanbul'da bulunmakta olan Başvekilimiz B. Celâl Bayar, dün sabahki trenle sehirimize gelmiştir.

Sayın Başvekilimiz istasyonda Büyük Millet Meclisi Reisi B. Abdülhalik Renda ve vekiller, saygıtlar, hükümet ve Parti erkânı ve kalabalık bir halk kütlesi tarafından karşılanmıştır.

B. Celâl Bayar istasyonun merasim salonunda vekillerle kısa bir bahalde bulunduktan sonra evlerine gitmişlerdir.

BUGÜN : 15 inci yıl ilâvemiz

100 sayfa

Bu ilâvemiz içinde ayrıca
Atatürk'ün en iyi kâğıt
üzerine basılmış güzel
bir fotoğrafları vardır

Gazetemizle beraber yüz sayfalık ilâvemizi ve Büyük Şefimizin fotoğraflarını, renkli resimleri müvezzillerden mutlak isteyiniz

**Bugün gazetemiz
KURUŞ**

**ilâvemiz ayrıca
5 KURUŞ**

Gazetemiz ilâvemizden
ayrı olarak satılmaz

EK-2) 30 Ekim 1938 Tarihli Akşam Gazetesi Kaynak: İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarih Bakış Projesi (istanbul.edu.tr)

Bugün
16
sahife

AKŞAM

1938 RESİMLİ HAFTA
 7 nci formasi
 Cumhuriyetin 15 inci yıl münasebeti
 fevkalade olarak çıkmıştır.
 32 sahife 5 kuruş
 3 renkle kapaklı Büyük ŞEFİN Şimdiye
 kadar çıkmamış bir resmi siyasetidir.

Sene 21 — No. 7199 — Fıatı her yerde 5 kuruş
PAZAR 30 Teşrinlevvel 1938
Telefon: Başmuharrir: 20665 — Yaz. işleri: 20765 — İdare: 20681 — Müdür: 20497

Cumhuriyet Türkiye'si şenlik içinde

Atatürkün Orduya Mesajı

Ankara 29 (A.A.) — Bugün geçit resmi başlamadan önce Atatürkün atideki mesajını okunmuştur:

«Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile bağlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu,

Memleketini en buhranlı ve müşkül anlarda zulümden, felâket ve musibetlerden ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen Cumhuriyetin bugünkü feyizli devrinde de askerlik tekiğinin bütün modern silah ve vasıtaları ile mücehhez olduğun halde vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Bugün, Cumhuriyetin 15 inci yılını mütemadiyen artan büyük bir refah ve kudret içinde idrak eden büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarını beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de terceman oluyorum.

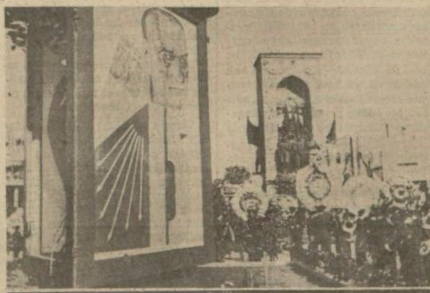
Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini dahili ve harici her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an ifaya hazır ve amade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve itimadımız vardır. Büyük ulusumuzun orduya bahsettiği en son sistem fabrikalar ve silahlar ile bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir feragatnests ve istihkarı hayat ile her türlü vazifeyi ifaya müheyya olduğunaza eminim. Bu kanaatle kara, deniz, hava ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanları ile subay ve eratını selâmlar ve takdirlerimi bütün ulus muvacehesinde beyan ederim.

Cumhuriyet bayramının 15 inci yıldönümü hakkınızda kutlu olsun.»

İstanbul, Bayramı coşkun tezahüratla kutladı

Bütün caddeler mahşeri bir kalabalıkla doımuştu, geçit resmi parlak oldu

Şenlikler sabaha kadar sürdü

ANKARADA BAYRAM

İsticler Ankarada Atatürk anıtı önünde and içiyorlar

Hipodromda yapılan geçit resmi çok heybetli oldu

Tayyare, plânör ve paraşütçülerimizin havada gösterdikleri muvaffakiyetli hareketler dakikalarca alkışlandı

Ankara 29 (Telefonla) — Ankara Cumhuriyet bayramını büyük bir neşe ve vakar içinde kutladı ve kutluyor. Şehir şimdiye kadar emsali görülmemiş derecede süslendi, her müesseye ve her eve çekilen nöteaddid bayraklar şehre büsbütün güzel bir manzara vermiştir. Halk daha sabahın ilk baharı yollara döküldü. Herkes büyük geçit resminin yapılacağı hipodromda yer almak için istical ediyor.

Baat 13 de Tıvık Millet Meclisinde

Atatürke Başvekilile Mareşal tarafından telgraflar çekildi

Başvekilin millete teşekkürü

Ankara 29 (A.A.) — Başvekil Celâl Bayar, Cumhuriyetin 15 inci yıl dönümü münasebeti ile Atatürke aşağıdaki telgrafları göndermiştir:

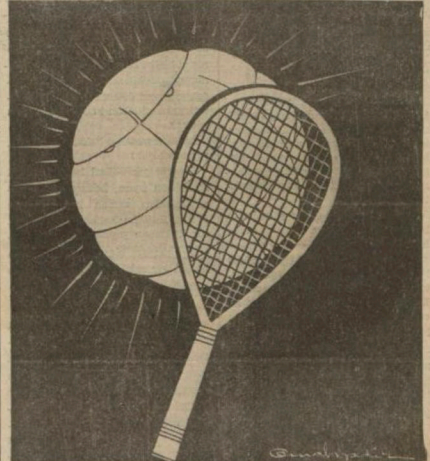
Reisicumhur Atatürkün yüksek huzurlarına

İstanbul

Memleketi, milleti mutlak istiklâline kavuşturduktan sonra kurdunuz yüksek rejim dahilinde yarattığınız sosyal ve ekonomik inkişafları

Yukarıda Cumhuriyet âbidesi çelenk yığı arasında, aşağıda: Gece tenviratından bir manzara Yazısı 4 ncü sahifede

(Ölmeç klübünde futbol yerine tenis oynanacak.) — Gazetelerden —

EK-3) 31 Ekim 1938 Tarihli Yeni Sabah Gazetesi Kaynak: İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarih Bakış Projesi (istanbul.edu.tr)

Pazar
31
İlk teşrin
1938

IDARE YERİ
İstanbul Nuruosmaniye No. 54
Talefat, Yenisebah gazetesi
İstanbul
Telefon: — 20795
Birinci yıl — No. 179

YENİ SABAH

GÜNDELİK SİYASİ HALK GAZETESİ

ABONE ŞARTLARI

Türkiye	Emelî	Her yerde
900 Kr. senelik 2400 K.		
500 Kr. 6 aylık 1200 K.		
280 Kr. 3 aylık 600 K.		
90 Kr. 1 aylık 300 K.		

Posta intihabına girmesiyle nazar
İhtilafat için 28, 14, 7.5 ve 4 lira.

3

KURUŞ

Bütün Dünya Atatürk Ve Türkiye'ye Hayran

Cumhuriyetin 15 inci Yılı Münasebetile Bilhassa Balkan Matbuatında Çok Hararetli Yazılar Neşrediliyor

Sofya, 30 (A.A.) — Bulgar a janı bildiriyor: Bulgar matbuatı, Türk milletinin kalkma hareketinde onun kurtuluşuna uzun yazılar tahsis etmektedir. Yarı resmi Dines gazetesi ezimle diyor ki: — "Türkiye Cumhuriyetinin bu 15 senelik devrii şümül itibarile bütün medeniyet dünyasının hayranlığına celbeden tarihi silâh ile doludur. Atatürkün eseri bütün Türk tarihinde nurlu bir devre teşkil eder. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki münasebetler çok dostane dir. İki memleket sulh eserinde ve Balkanların umumi refahında sa miniyette teşkil mesale bulun maktadır. Türkiye, Bulgaristanın dostluk ve ademi tecavüz paktı akdetmiş olduğı ilk memleketin. Türkiye devlet adamlarının Sofya ya yaptıkları son ziyaret bu dostluğı her iki milletle ve sulh eserinin nefesini kuvvetlendirmiştir. Bu gün Balkan hükümetleri tarafın dan takip edilen kıyaslı siyaset sayesinde Avrupa'nın bu çok nazik noktasında sulh ve huzurun bozulmasın tehlikeleri tamamen zail olmuştur. — Zaria gazetesi, neşrettiğı makaleler serisinde Yeni Türkiye'nin Büyük Kurucusu Atatürk'ün idare al altında tahakkuk ettirdiğı torak kilerinin merhalelerini çizdikten sonra, "Türkiye, millî misakın bu-

(Sona 3 üncü sayfada)

Yugoslav Başvekillinin «Yeni Sabaha» Beyanati

"Yugoslavya, Türk Milletinin Bayramına Bütün Kalbile iştirâk Eder,, "Yugoslavya Yakın Şarkın Bu Kuvvetli Devletile En Sıkı Dostluk Ve İttifak Münasebetler İdame Ettiğinden Dolayı Müftehirdir,,

Ekselans Dr. Stoyadinov:

"Yeni Sabah, Cumhuriyetimizin on beşinci yıldönümüne münasebetile dost ve müttelik Yugoslavya Başvekilli ve Hariciye nazırı, ekselans doktor Milko Stoyadinoviç müraaat ederek ihtilafatların sonunuştur. Sayın ekselans "Yeni Sabah, in bu müraaatını kendisine has nezaketle kabul buyurmuş ye aşağıda metnini aynen dercettiğimiz beyanatı göndermiştir: EREDİYEN PAYIDAR OLACAK ATATÜRK CUMHURİYETİNİN ON BEŞİNCİ YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİLE DOST VE MÜTTEKİ TÜRK MİLLETİNİN BÜYÜK BAYRAMINA YUGOSLAV MİLLETİ BÜYÜK KALBİYLE İSTİRAK EDER. BİZAT BENİM DE GÖRMEK VE TAKDİR ETMEK FIRSATINI BULDUGUM BÜYÜK RENESSANSININ BANİSİ OLAN BÜYÜK ŞEFİN BU BAYRAMLARDA FİKREN HAZİR BULUNACAGINI VE PEK DERİN AKİSLER BIRAKAN MUVAFFAKİYETLERDEN MAHZUZİYET DUYACAGINI DÜŞÜNDÜK. ÇE SEVİNCİMİZ ARTMAKTADIR. ATATÜRK TÜRKİYESİ BUGÜN GARBIN DA, ŞARKIN DA EHEMİYETLE SAYACAGI BÜYÜK KUVETLERDEN BİRİDİR. BU CANLI VE AŞIKAR KUDRETİNİ SULH YOLUNA HASRETMİŞTİR. YUGOSLAVYA YAKIN ŞARKIN BU KUVVETLİ DEVLETİYLE EN SIKI DOSTLUK VE İTTİFAK MÜNASEBETLERİ İDAME ETTİĞİNDEN DOLAYI MÜFTEHİRDİR."

Lehler Müstemleke Talebini Yeniden Ortaya Attı

Almanya İle İtalya Çekoslovakya - Macaristan İhtilafında Hakemlik Vazifesini Yapacaklar

Varyova, 30 (A.A.) — Kurir Kodzinci gazetesi, 35 milyon nüfusu olan ve iptidai maddelerden mahrum kulan Polonyanın harice muhaceret içi cin mahareceve malik olmasından tarih ederek şöyle diyor: "Polonya daha şimdiden kati surette müstemle-

(Sona 3 üncü sayfada)

Cumhuriyet Bayramı Neş'e İçinde Geçti

İstanbul Halkı Dün de Büyük Bir Neş'e ve Sevinç İçinde Kutuladı

Dün İstanbul, Cumhuriyet bayramının son gününü büyük bir neşe içinde geçirdi. Havanın çok güzel olması bütün halkı sokaklara dökmüştü. Vapur tasifelerinde bayram münasebetiyle yapılan tenzilat bütün Boğaziçi ve Adalar halkının da İstanbul'daki teyzatını güzelliklerine imkân vermişti. Gündüz şehrin muhtelif yerlerinde kulan halk kürsülerinde Cumhuriyetin 15 yılı içinde başatmış işlerden tahakkuk, birçok halk hatipleri bu mevzu üzerinde güzel nutuklar söylediler. Bayant ve Taksim meydanlarında konan radyo oparıöçleri de günün her saatinde neşiyat yapan yeni Ankara radyosunun zengin programını halka dinletmiş bu maksatla kesif bir halk kitlesi de oparıöçler bulunan meydanları dal dırmıştı. Bittasaa geceleyin Sarayburnu ve Köprü üzeri adeta mahşeri bir kalabalık arzıyordu. Barlarda toplanan halk şehrin ve ülamanın tenviratını ve denizde yapılan ve her taraftan iştirak edilen havai fişek atışlarını seyretmişlerdi. Bayramın son gecesini büyük bir neşe içinde geçirmişti. (Sona 3 üncü sayfada)

DÜNKÜ SPOR HAREKETLERİ

Beşiktaş Süleymaniye ile 2-2 ye Berabere Kaldı. Konkur Hipikler Çok Muvaffakiyetli Oldu

Dünkü Konkur Hipiklerde birinci gelen Eyüb Öcül bir manıayı şarkar. (Tafsilat 5 inci sayfamızdadır.)

Fransada bedbinlik

Münih itilafı Sulhu Uçuruma Sürüklemiş

Fransa Avrupada Yalnız Kalırsa Almanya ile İş Birliği yapamaz

Katr "Fransa, 30 (A.A.) — Umumi bir toplantı esnasında nutuk söylemiş olan mebusan meclisi hariciye encümeni reis muavini B. Grumbah, Münih itilafından sonra sulhün kati surette istikrar kzededeceğı mutalazaları karşısında bedbinliğini ihtar etmiştir. Hatip demiştir ki: (Sona 3 üncü sayfada)

CİFTE KUMRULAR

Dâniş Remzi Korok'un bu eseri edebi tefrikaların en güzeli ve en cazibidir.

YARIN BAŞLIYORUZ

Manisada 15 Yıl

Yurdun bu güzel köşesinde Cumhuriyetin ilândanberi çok büyük işler başarılmıştır. Bunların tafsilatını 4 üncü sayfamızda bulacaksınız.

ETİYOPYA KIRSALINDA KAHVE VE DEVLET¹Sarah Howard², Çev.: Erhan Korkmaz³

Öz

Kahve içmek Etiyopya'daki toplumsal yaşamın temel unsurlarındandır. 2011-2015 yılları arasında doğu Amhara Bölgesi'nde yürüttüğüm araştırmaya dayanan bu makale, kahvenin hazırlandığı ve sunulduğu her yerde karşımıza çıkan *buna* törenini ve bu törenin kırsaldaki devlet çalışanlarının yaşamındaki rolünü ele almaktadır. Bu tören, söz konusu çalışanlar için karşılaştıkları zorluklara karşı bir tür grup dayanışması kurmanın bir yolu olarak işlev görmektedir. Etiyopya toplumu genellikle son derece otoriter ve hiyerarşik bir yapı olarak tasvir edilse de bu etnografik çalışma düşük kademedeki devlet memurlarının toplumsal hayatını merkeze alarak devlet ile toplum arasındaki keskin ayrımı sorguluyor. Çalışma ayrıca, devletin bir gerçeklik olarak sürekli biçimde nasıl maddi pratikler aracılığıyla kurulduğuna dair literatüre de katkı sunmayı amaçlıyor.

Giriş

Araştırmam sırasında başımın ağrıdığını söylediğimde, bana hep kahve içmem tavsiye edilirdi. Birçok Etiyopyalı gibi sık sık kahve içen katılımcılarım da kafein yoksunluğuna bağlı baş ağrılarının farkındaydı, ancak kahvenin maddi-olmayan özellikleri, uyarıcı etkilerinin çok ötesine geçiyor. Kuzey Etiyopya'daki kahve üretim bölgelerinde yapılan son dönem etnografik çalışmalar, "birlikte tüketim" in (*commensality*) Amhara toplumunda hem Ortodoks Hristiyanlık bağlamında hem de seküler toplumsal yaşamda birincil sosyal ve ahlaki bir ifade biçimi olduğunu göstermektedir (Boylston 2013). Kahvenin günlük ve her yerde hazır bulunan hazırlanış ve sunum biçimi olan *buna töreni*, "sosyal bağları kurma, derinleştirme ve sağlamlaştırma" işlevi görür (Knowles, 2014: 163). Hem misafirperverliğin bir göstergesidir, hem de yapıcı sohbetlerin veya kırıncı dedikoduların gerçekleştiği bir mekân işlevi görür.

Bu makalede *buna* töreninin kırsaldaki devlet çalışanları arasında bir *birlikte tüketim* (*commensality*) pratiği olarak nasıl işlev gördüğünü ele alacağım. 2011-2015 yılları arasında, doğu Amhara bölgesindeki bir *kebelede*⁴ geçirdiğim yaklaşık on dört aylık etnografik araştırmam sürecinde, devletin vatandaşları üzerindeki kontrolün yaygınlığına ilişkin genel kanaat ile, bu kontrolü uygulamakla görevli düşük düzeyli devlet çalışanlarının -yani "bürokratik sınırları oluşturan marjinal görevlilerin" (Singh, 2012: 120-1)- gündelik yaşantısı arasındaki kopukluğu anlamaya çalıştım. Kahve tüketimi araştırmamın birincil odağı olmasa da toplumsal yaşamın kaçınılmaz bir unsuru olan bu pratiğin, devlet görevlilerinin gündelik hayatını anlamak için güçlü bir mercek görevi

¹ Bu makale, Sarah Howard tarafından kaleme alınan Coffee and the State in Rural Ethiopia başlıklı çalışmanın Türkçeye çevrilmiş hâlidir. Orijinal metin ilk olarak 2018 yılında Anthropology Matters dergisinde (Cilt 18, Sayı 1) yayımlanmıştır. Ayrıca makale, Toplumsal Gıda ve Beslenme Antropolojisi Derneği (Society for the Anthropology of Food and Nutrition, SAFN) tarafından 2017 Christine Wilson Ödülü'ne layık görülmüştür. Erişim adresi: https://www.anthropologymatters.com/index.php/anth_matters/article/view/510

² Sarah Howard, Birkbeck, University of London'da antropoloji alanında öğretim görevlisidir. Doktora derecesini Goldsmiths, University of London'dan almıştır. Araştırmaları, özellikle Etiyopya'da devlet, bürokrasi ve gündelik yaşam ilişkilerine odaklanmakta; maddi kültür, kahve ritüelleri ve kırsal devlet çalışanlarının deneyimleri üzerinden devletin toplumsal olarak nasıl kurulduğunu incelemektedir. Detaylı bilgi için: <https://www.bbk.ac.uk/our-staff/profile/9335895/sarah-howard>

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilimi Programı, Ankara/Türkiye. E-mail: erhan.krkmzoglu@gmail.com. ORCID: 0000-0002-9744-6484

⁴ *Kebele*, Etiyopya'da en düşük düzeydeki resmi idari birimdir. Bu makaledeki örnekte, yaklaşık 4.500 kişilik bir nüfusa sahip bir bölgeyi ifade etmektedir.

görebileceğini fark ettim. Hem iktidar sahibi hem de başkalarına bağımlı olan bu kişilerin memur/görevli olarak gönderildikleri köylerdeki kahve içme pratiklerine yakından bakmanın, onların hem toplumsal hem bürokratik ilişkilerini görünür kılacağına inanıyorum. Bu analizle, Etiyopya toplumunu yapısal olarak hiyerarşik (Poluha, 2004; Vaughan, 2011) ve otoriter-otokratik bir siyasal kültürün egemen olduğu bir yapı olarak görenlerle; devlet ile yurttaşlar arasındaki ilişkileri “belirli pazarlıklar, çatışmalar ve güç ilişkileri düzenlemeleri”nin (Di Nunzio, 2014: 436; ayrıca bkz. Hagmann, 2006) sonucu olarak değerlendiren veya hiyerarşiyi doğrudan tahakkümle özdeşleştirme eğilimini sorgulayan (Malara ve Boylston, 2016) yaklaşımlar arasındaki tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlıyorum.

Dinî ve etnik sınırları aşan bir ortaklık simgesi olarak kahve, toplumsal birlik ve uyumla özdeşleştirilerek halk arasında yaygın biçimde tüketilmektedir. “Topluca kahve içmek, en yoksul koşullarda bile kolektif empatiyi ve dayanışmayı güçlendirir” (Frehiwot, 1998: 181). Bebeklerin ağzına daha birkaç aylıkken kahve damlatılır; Don Seeman, *buna* pratiğini, Etiyopyalılar için “kültürün aktarımında ayrıcalıklı bir alan” olarak tanımlar (2015: 737). Etnografik literatürde *buna* içmek, özellikle kadınlar arasında sosyal bağ kurma pratiği olarak belgelenmiştir (bkz. Yedes et al. 2004); öte yandan, törene katılmayanlar hakkında dedikodu yapılmasıyla da ün salmıştır (Seeman, 2015). Kahve, hem ulusal bir simgedir -vahşi kahve bitkisinin muhtemel anavatanı olmasıyla (McCann, 1995: 149)- hem de ulusal ekonomi açısından hayati önem taşımaktadır: toplam üretimin yarısından fazlası iç piyasada tüketilir (ICO, 2017) ve geri kalanı, ülke ihracatının yaklaşık üçte birini oluşturur (Farley, 2013). Kahve sadece bir nakit ürünü değildir; her türden özel günü anlamlandıran bir araç, ruhsal âlemlerle temas kurmak için maddi bir vasıta (Boylston 2012: 181) ve aynı zamanda halkın büyük çoğunluğu için gündelik yaşamın sıradan bir parçasıdır. Bununla birlikte, bazı Evanjelik Hristiyanlar ile reformist Ortodoks Hristiyanlar kahve içmeyi reddeder. Bunun gerekçeleri arasında, kahvenin bağımlılık yapıcı etkilerinin kötü huylu *zar* ve daha az yaygın olmakla birlikte *buda* ruhlarıyla⁵ ilişkilendirilmesi yer alır. Ayrıca, kahve bu kişiler için dedikodu, kendini kaybetme ve uzun süren *buna* törenleriyle ilişkilendirilen “tembellik”le özdeşleştirilir (Boylston 2012). Kentsel alanlarda ise kahveye mesafe koymak, grup kimliğinden uzaklaşıp bireysel bir benlik inşası pratiği olarak ortaya çıkar. Bu kişiler kahveyi, “eski kafalı” ve “taşralı” olarak görülen tutumlara karşı konum almak amacıyla reddeder. Bu duruş aynı zamanda kalkınma söyleminin “geri kalmış” çalışma ahlaklarına yönelttiği eleştirilerden de etkilenmiştir. Benim gözlemlerime göre, kahvenin kendisini değil, yalnızca *buna* törenini reddedenler de vardır. Örneğin kahveyi kafelerde içmekte veya evde kendileri için hazırlamakta bir sakınca görmezler, ancak *buna* törenlerine ya kırıncı dedikodulara maruz kalmaktan endişe ettikleri yada zamanlarını farklı biçimlerde değerlendirmek istedikleri için katılmazlar (Seeman 2015).

Bu makalede ise, kahvenin kırsal kamu çalışanlarının günlük yaşamında nasıl sıradanlaştığını inceleyeceğim. Bu kişiler hem devletin temsilcileri hem de “devlet fikrinin vücut bulduğu” sıradan bireylerdir (Navaro-Yashin, 2002: 122). Philip Abrams’ın (1977), devletin açık ve maddi bir gerçeklik olarak varlığını sorguladığı öncü makalesinin ardından, antropolojik devlet yazını devletin inşa edilen ve bağlama göre değişen bir olgu olduğunu vurgulamıştır. Bu literatür, devletin yerelden kopuk ve kapsayıcı bir yapı gibi yeniden üretildiğini (Ferguson ve Gupta, 2002), “devlet etkileri”nin küreselleşmiş aktörler -örneğin STK’lar- aracılığıyla ortaya çıkabileceğini (Trouillot 2003) ve idealize edilmiş soyut bir “devlet” ile gündelik maddi pratikler arasında net bir ayırım yapmanın beyhude olduğunu göstermektedir (Mitchell 1991). Bu tür analizler, devlet oluşumunu çok çeşitli aktörler tarafından sürekli ve doğaçlama biçimde kurulan bir süreç olarak ele alır. Ancak Thomas Bierschenk ve Jean-Pierre Olivier de Sardan’a göre, Afrika bağlamında

⁵ Ruhlar tarafından ele geçirilmenin doğası, sonuçları ve nedenlerine ilişkin anlatılar belirsiz ve tartışmalıdır (Young 1975; Boylston 2012); ancak *zar* ruhlarının kahve kokusu ve tüketimiyle yatıştırılabildiği iyi bilinmektedir (Seeman 2015).

“devlet aygıtlarının” devlet düşüncesi veya sınır faaliyetlerinden ziyade kendilerine yönelik ampirik araştırmaları oldukça sınırlıdır (2014: 4). Onlara göre araştırmacılar, sosyal ve tarihsel bağlamdan yalıtılmış bir “devlet tahayyülü”ne odaklanmakta, buna karşılık “devleti oluşturan eylemleri” -yani bürokratların gündelik ve sıklıkla tartışmalı pratiklerini- incelemeyi ihmal etmektedir. Akhil Gupta’nın bürokrasinin “geniş tabanına” (1995: 376) dikkat çekme çağrısına yanıt olarak, Afrika’daki devlet görevlilerinin gündelik uygulamalarını konu alan etnografik çalışmalar son dönemde artış göstermiştir (örneğin bkz. Blundo ve Le Meur 2009; Körling 2012). Bu makale de bu gelişen literatüre bir katkı sunmayı hedeflemektedir; ancak burada devlet çalışanları, hükümet politikalarını uygulayan bürokratlar olarak değil, çoğu zaman isteksizce gönderildikleri yerlerde yaşayan toplumsal aktörler olarak ele alınmaktadır.

Devlet Çalışanları Arasında Dayanışma

Söze bir bitiş hikayesiyle başlamak istiyorum. Kırsaldaki araştırma bölgemde kiralık bir odada kalıyordum ve kaldığım kiralık odadan ayrılırken, yerleşik yaşamın bir parçası olarak her önemli olayda yapılması gerektiği gibi, son bir kahve töreni düzenledim. Daha önce de benzer törenler düzenlemiş olmama rağmen, davet konusunda doğru görgü kurallarını hâlâ tam olarak bilmiyordum ve bu durum bana ciddi bir sosyal kaygı yaşattı. O gün de daha önce olduğu gibi, bu törene fazla önem atfetmenin hoş karşılanmayacağını düşündüm. Neticede kahve içmek sıradan ve gündelik yaşamın olağan bir parçasıydı; önceden haber vermek genellikle gerekmezdi. Etrafta kim varsa gelir diye düşünüyordum. Zaten çok yakındaki bir kasabaya taşınyordum; bu yüzden ayrılışımı büyük bir olay olarak görmüyor, çevrede olan herkesin geleceğini düşünüyor ve bir gün önce birkaç devlet çalışanına durumu sözlü olarak belirtmenin yeterli olacağını sanıyordum. Fakat bu büyük bir hataydı. Sonraki günlerde doğrudan davet etmediğim bazı kişilerden, örneğin okul müdüründen, sitemkâr yorumlar işittim. Daha da kötüsü, bazıları hiçbir şey söylemedi ama bana karşı daha mesafeli davranmaya başladılar, hatta birkaç ay sonra geri döndüğümde bile bu mesafe sürüyordu. O anda, yalnızca doğrudan davet ettiğim kişilere ayrıcalık tanıdığım gibi algılandığımı ve bu nedenle “suçlu” bulunduğumu fark ettim. Köyde tanıdığım çiftçilerin davet edilmemesi bir reddedilme anlamı taşıymıyordu, ancak devlet çalışanları kendilerini bir sosyal grup olarak görüyorlardı ve bu nedenle toplu olarak davet edilmeyi bekliyorlardı.

Yaptığım bu sosyal hata, toplumsal ilişkiler hakkında önemli şeyler ortaya koyuyor: *buna* töreni her ne kadar samimi ve kapsayıcı bir birliktelik alanı olsa da “kahve, birlikte olmanın maddesidir” (Pankhurst 1997: 536) ve aynı zamanda dışlamayı düşünmek için de verimli bir zemin sunar. Bazı kişiler -örneğin zanaatkârlar, bazı etno-dinsel azınlıklar veya zararlı *buda* ruhlarını taşıdığına inanılan bireyler- yalnızca kahve içme pratiğinden değil, tüm ortak tüketim biçimlerinden dışlanır; bu kişilerle evlenmek dahi yasaklanabilir (Freeman ve Pankhurst, 2003), fakat burada sözünü ettiğim dışlanma tek taraflıdır ve ne açıkça kabul edilir ne de doğrudan dile getirilir. Devlet çalışanları kimi zaman ev sahipliği yaptıkları çiftçilerle birlikte kahve içse de kendi aralarında düzenledikleri kahve içme pratiklerine çiftçileri davet etmezler. Bu toplantılar genellikle dar odalardan avluya taşan dar alanlarda gerçekleşir. Bu durumun, “devlet çalışanı” kimliğinin bir toplumsal kategori olarak inşa edilmesinde rol oynadığını savunuyorum. Köyde kahve asla tek başına içilmez, her zaman törensel bir yönü vardır -bu ritüelin detaylarına aşağıda değineceğim- ve arkadaşlık temelli kahve içme grupları her ne kadar esnek olsa da, grup kimliği inşa etmenin etkili bir yoludur. Hatta toplumsal kabul açısından hayati önemdedir: “Ziyaret ağlarını sürdüremeyen, özellikle kahve töreni yoluyla bunu yapamayan biri, hiçbir Amhara topluluğunda tam anlamıyla bir kişilik kazanamaz” (Boylston, 2012: 198). Devlet çalışanlarının dışlayıcı kahve gruplarını, onların daha yüksek bir statüde olduklarını ima ettikleri veya üstünlük tasladıkları şeklinde yorumlamıyorum. Aksine, bu durum onların köydeki marjinal sosyal konumlarına karşı geliştirdikleri bir dayanışma stratejisidir. Bu kişiler, ailelerin-

den uzakta yaşamakta ve barınmadan yiyeceğe kadar tüm maddi yaşamları gönderildikleri köydeki çiftçilere bağlıdır. Gupta'nın (1995) bahsettiği “devlet” ile “toplum” arasındaki “bulanık sınırlar” burada kısmen reddedilmektedir; ancak bu, devlet çalışanlarının bir üstünlük hissinden veya topluma yayılmış bir devlet saygısından kaynaklanmaz (De Waal, 2013: 473). Tersine, köydeki kırılğan toplumsal konumlarını dengelemeye dönük bir grup içi dayanışma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Kahve Töreni

Etiyopya kahve töreni, karmaşık bir etkinliktir; belirli ekipmanlar, zaman ve hatırı sayılır bir ustalık gerektirir. Hazırlık süreci neredeyse her zaman kadınlar tarafından yürütülür. Günlük, gayri-resmî kahve içimleri bile aşağıda tanımlanan ideal tipik *buna* töreninin çoğu unsurunu barındırır. Tören, çiğ yeşil kahve çekirdeklerinin, kabuk ve tozlarından arındırmak için elde suyla ovalanmasıyla başlar. Ardından çekirdekler, tercihen kömür ateşinde, düz bir demir tavada kavrulur. Tüm çekirdeklerin ne yanık siyah ne de çiğ yeşil kalmadan eşit biçimde koyu bir renge ulaşması ciddi bir deneyim gerektirir. Kavurma işlemi tamamlandığında, kahveyi hazırlayan kişi çekirdekleri odadakilere doğru sallayarak çıkan dumanı herkesin içine çekmesini sağlar. Bu, hoş kokunun paylaşılmasıdır. Kavrulan çekirdekler, tercihen eklenen baharatlarla birlikte havanda dövülerek toz haline getirilir ve yuvarlak tabanlı, kilden yapılmış geleneksel cezve olan *jebena*'da kaynatılır. Kahvenin kaynatılması, demlenmesi, tadına bakılması, gerekirse yeniden kaynatılması veya sıcak su eklenmesi gibi tüm aşamalar, kahveyi hazırlayan kişinin becerisini gösterir. Genç kızlar, bu süreci genellikle yaşlı kadınlara danışarak yürütür.

Törenin estetik boyutu da büyük önem taşır. Servis için gereken tüm malzemeler, *rekabot* adı verilen küçük kapaklı bir masada saklanır: küçük *sini* fincanları ve tabakçıklar, çay kaşıkları, bir şekerlik ve tığ işi bir örtü (*dantel*). Tütsü, törenin vazgeçilmez bir unsurudur; bu ya hoş kokulu bir odun parçası ya da Etiyopya pazarı için Hindistan'da üretilmiş bir marka olan ve talihsiz biçimde İngilizce adı “Shitto” (anlamı: “koku”) olan bir tütsü çubuğu olabilir. Törende ayrıca mutlaka bir tür atıştırmalık sunulur; geleneksel olarak patlamış mısır veya kavrulmuş tahıl tercih edilir, ancak ucuz bisküviler de kabul gören bir alternatiftir. *Rekabot*'un çevresi, yere serilen otlar, yapraklar ve özel günlerde çiçeklerle süslenir; bazen bu doğal unsurların yerini yeşil püsküllü plastik örtüler alır. Kahveyi hazırlayan kadın başını örtmeli; ideal olarak, işlemeli beyaz pamuktan yapılmış geleneksel bir kıyafet giymelidir.

Kahvenin “Etiyopya ulusal kültürünün doğal bir bileşeni olarak idealize edilmesini” (Seeman, 2015: 737) gösteren yaygın örneklerden biri, köy evlerinde sıkça rastlanan bir posterdir. Bu posterde, geleneksel beyaz kıyafeti içinde, karmaşık bir saç modeline sahip, gülümseyen genç bir kadın yer alır ve yanında şu davet bulunur: “ኩ! አባል እንጠግ!” yani “Nu! Abol enetta!” (Haydi! İlk fincanı birlikte içelim!). İlk fincan önemlidir çünkü her *jebena* üç turluk kahve alır ve ilk tur hem en güçlü hem de en itibarlı olanındır. Kahve sunumunda toplumsal cinsiyet hiyerarşisi belirgindir: kahveyi hazırlamak kadınların görevidir ve ilk fincan erkeklere yaş sırasına göre sunulur; ardından kadınlara ve çocuklara ikram edilir. Bu cinsiyet temelli ayrımlar hem çiftçiler hem de devlet çalışanları arasında genel olarak korunur; ancak özel alanlarda bu kurallar esnetilebilir. Bazı durumlarda erkek devlet çalışanları kahve hazırlayabilir. Buna karşılık, kamusal alanda düzenlenen törensel kahve sunumlarında böyle bir esneklik söz konusu değildir. Örneğin 2014 yılında yerel bir okulda Kadınlar Günü vesilesiyle düzenlenen törende, erkeklerin de kadınlarla aynı işleri yapabileceğine dair konuşmalar yapılmasına rağmen, kahve yine iki kadın öğretmen tarafından, geleneksel beden diliyle sunulmuştur: başörtülü ve eğik bir duruşla, bir elle fincan uzatılırken diğer elle dirsek tutulur. Yaş, servet ve ebeveynlik de statüyü belirleyen faktörlerdir; genç, bekar ve genellikle yoksul olan devlet çalışanlarına ilk fincanlar sunulmaz, hatta erkek çalışanlar çoğu zaman yaşça büyük çiftçilere kahveyi ikram etmek zorunda kalırlar.

Devlet Görevliliğinin Bağlamsal Arka Planı

Etiyopya’da maaşlı devlet çalışanlarının varlığı yalnızca yirminci yüzyılın ortalarında, eğitim sisteminin ve bürokratik yapıların modernleşmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu süreç, özellikle kuzey ve orta yüksek platolardan gelen kentli grupları kapsamıştır. 1960’ların ortalarına kadar kamu hizmeti, iyi maaşlı devlet görevlerine neredeyse engelsiz erişim sağlamış ve böylece “eğitimli Etiyopyalıların devlet aygıtına sorunsuz biçimde dâhil edilmesini” mümkün kılmıştır (Markakis ve Nega 1986: 49). Ne var ki bu durum, 1967’deki Süveyş Krizi sonrasında yaşanan ekonomik daralma ile birlikte doyum noktasına ulaşmış ve kamuya personel alımları sınırlandırılmıştır. Hayal kırıklığına uğrayan devlet çalışanları zamanla radikalleşmiş ve 1974’teki devrimi tetikleyen süreçte önemli roller üstlenmişlerdir. Örneğin öğretmenler, düşük maaşlar ve kötü çalışma koşullarına ek olarak, eğitimin yalnızca ilkokul düzeyinde ve pratik basit bilgilerle sınırlandırılmasına yönelik reformlara karşı çıkmışlardır (Markakis ve Nega 1986: 82). Askerî Marksist Derg (“komite”) rejimi döneminde, devlet kapsamlı toprak reformları ve yapısal dönüşümler gerçekleştirmiş, kitlesel yer değiştirmeleri organize etmiş ve bu reformlar çoğunlukla yeni ve idealist kadrolar eliyle uygulanmıştır. Örneğin 1975 yılında, İmparatorluk dönemi bürokrasisini tasfiye etmek amacıyla, “değişimin havarileri” olarak adlandırılan 1000 erkek -ve yalnızca bir kadın- idareci, kalkınma görevlisi ve toprak reform bürosu çalışanı olarak atanmıştır (Desalegn 2009: 142). İdeolojik ve politik farklılıklara rağmen, devlet öncülüğündeki kalkınma anlayışı ve buna bağlı yapılar, 1991 yılında Derg rejiminin devrilmesinin ardından iktidara gelen Etiyopya Halklarının Devrimci Demokratik Cephesi (EPRDF) döneminde büyük ölçüde varlığını korumuştur. Bu süreçte küresel finans ve kalkınma kuruluşlarının etkisi giderek artmış, bu da “IMF güdümlü reformlar yoluyla kamu sektörünün küçülmesini” beraberinde getirmiştir. Nitekim 1990 yılında kamu çalışanlarının erkek işgücü içindeki oranı %65 iken, bu oran 1997’de yaklaşık %30’a gerilemiştir (Mains 2012b: 10). Bu reformlarla birlikte, Derg döneminin bürokratik temsilcilerinin yerini yeni bir yönetici sınıf almıştır: “genellikle yoksul, kırsal kökenli genç köylülerden oluşan bu yeni yerel yöneticiler, halkla organik bağları oldukları gerekçesiyle yeni rejime daha uygun görülmüşlerdir” (Lefort 2012: 687). Son yirmi yedi yılda eğitim ve mesleki formasyona erişim önemli ölçüde artmış olsa da EPRDF yönetimi kırsal odaklı yaklaşımı sürdürmektedir. Bugün Etiyopya, Afrika kıtasının en büyük ve geniş tarım (*extension*) programına sahiptir (Lefort 2012: 686). Bu süreçte, rant arayışını (*rent-seeking*) önlemeye dayalı kalkınma ideolojisi zamanla yerini piyasanın genişlemesini teşvik eden yaklaşımlara bırakmıştır (Chinigò ve Fantini 2015).

Afrika’daki devlet yapıları üzerine yazan birçok araştırmacının (örneğin bkz. Graeber 2007: 157–180) öne sürdüğü gibi, devletin çözülme, geri çekilme veya “hayaletleşme” sürecine girdiği görüşünün aksine, Etiyopya devleti toplum üzerindeki etkisini artırmakta ve nüfusun daha küçük birimlerine kadar ulaşmaktadır. Örneğin “1’e 5” adı verilen uygulamada, beş kişilik her gruba doğrudan bir denetleyici atanmakta ve bu kişi tarımdan tuvalet inşasına, okuldan kamu dairelerine kadar çeşitli alanlarda kalkınma politikalarının uygulanmasını denetlemektedir. 2005’teki tartışmalı ve şiddetli seçimlerin ardından kısa süreliğine açılıp hızla kapatılan siyasal alan sonrasında, yerel idari konseylerin sayısı yaklaşık 600.000’den 3,5 milyona çıkarılmıştır. Aynı şekilde, iktidar partisinin üye sayısı 2005’te yaklaşık 760.000 iken, 2010’da bu sayı 5 milyonu aşmıştır (Tronvoll 2010: 132). Partiye üyelik, mal ve hizmetlere erişimle doğrudan ilişkilidir (Lefort 2012). Bu olağanüstü kurumsal büyümenin kırsal halkın yaşam biçimleri ve geçim stratejileri üzerindeki etkileri ile bu sürece verilen tepkiler bu makalenin kapsamı dışında kalmaktadır. Öte yandan, köylülerin devletin işleyişine doğrudan katılımı, Addis Ababa’nın iç mahallelerinde gözlemlenen gençlik seferberlikleri ile benzerlik göstermekte ve “en tepedeki siyaset yapıcılarla en alttaki uygulayıcılar arasında daha sıkı bir emir-komuta zinciri kurmaktadır” (Di Nunzio 2014: 441). Hükümet hedeflerinin hayata geçirilmesine yönelik sorumlulukların çok sayıda yurttaş devredilmesi,

Etiyopya’da devlet ve toplum arasında derin bir ayrım olduğu yönündeki hâkim görüşleri sorgulamaya açmaktadır. Bu durum, Kuzey Shewa’nın farklı bir kırsal bölgesinde uzun süreli etnografik araştırmalar yapan René Lefort’un şu alıntısında net bir şekilde gözlemlenebilir:

“Bir yanda ‘o’ vardır: mengist, yani hem otoritelerini ve güçlerini kullandıkları kurumları -hükümet, iktidar partisi, *kebele* kabinesi, devlet aygıtı- hem de bu yapılar içindeki bireyler. Diğer yanda ise ‘biz’ vardır: *gebäre*, yani köylüler. *Mengist* ile *gebäre* arasındaki ilişkiler hem özünde hem de maddi düzlemde derin biçimde eşitsizdir. Bu, egemen ile itaat eden arasındaki bir emir ve boyun eğme ilişkisidir.” (Lefort 2012: 699)

Bu genel çerçeve, araştırma bölgemde görev yapan düşük düzeyli devlet çalışanlarının gündelik yaşamı ile örtüşmemektedir. Bir sonraki bölümde, bu kişilerin karşı karşıya kaldığı bazı özgül koşullara döneceğim: bozuk bir yolun ucunda, tercih edilmeyen bir bölgede; çiftçilerle göçebeler arasında süregelen çatışmaların yaşandığı, yılın en az üçte birinde dayanılmaz sıcakların hüküm sürdüğü ve altyapının son derece yetersiz olduğu bir yer. Su nehirde taşınmakta, elektrik ise ancak 2014 yılının ortalarında bölgeye ulaşmıştır. Kuşkusuz bu koşullar bölgede yaşayan herkes için geçerlidir; fakat geçici olarak oraya gönderilen devlet çalışanları açısından bu durum çok daha zorlayıcıdır.

Gündelik Yaşam

Devlet çalışanları orada olmayı tercih ettikleri için değil, görevlendirildikleri için bulunuyorlardı. Bu pozisyonlarda görev değişimi ise oldukça sık yaşanıyordu. 2011’de yaptığım ilk ziyaret ile 2015 arasındaki süre zarfında, yaklaşık otuz devlet çalışanı arasında yalnızca dört öğretmen görevde kalmıştı. Devlet pozisyonlarına atamalar, eğitim alanlarının tahsisine benzer bir sistemle yürütülüyordu: Tıp diploması en prestijli seçenek olarak görülüyor, diğer alanlar ise talep düzeyine göre azalan bir hiyerarşik yapıya yerleştiriliyordu. Bu hiyerarşi, diploma düzeyindeki ilköğretim öğretmenliği gibi pozisyonlara kadar iniyordu. Tanıştığım hiç kimse bu alanı bilinçli bir tercihle seçmemişti; çoğu durumda bu, hazırlık okulundaki düşük notların bir sonucuydu ve yaygın olarak “kader” olarak tanımlanan -hatta bazen küfredilen- bir durumdu. Bu da kimi zaman tek odalı, aşırı uzak bir okula başka hiçbir öğretmenin görev yapmadığı bir yere gönderilmek anlamına geliyordu.

Yeni mezun devlet çalışanları, genellikle benim saha çalışmamı yürüttüğüm gibi kırsal bölgelere atanıyordu. Görevde ne kadar kalacakları ve bir sonraki tayin yerlerinin neresi olacağı ise kişisel azimleri, karakter özellikleri ve sosyal bağlantılarına bağlı olarak değişiyordu. Daha büyük bir kasabaya atanmak, beş ila on yıllık bir kamu hizmetini gerektirebiliyordu; ancak bu “hedefe ulaşmanın” pek çok farklı yolu vardı. Bazı kişiler her yıl veya iki yılda bir yer değiştiriyordu. Tayin kararlarında, en yakın yola yaya olarak ulaşım süresi (bir örnekte sekiz saat), arzu edilen gıdaların temin edilebilirliği, bölgenin izolasyon seviyesi ve iklim koşulları gibi çeşitli etkenler rol oynuyordu. Tozlu ve sıcak olan benim araştırma bölgem, genellikle “en kötü” yerlerden biri olarak değerlendiriliyordu. Tayin süreçlerini etkilemek amacıyla kullanıldığına dair söylentiler dolaşan bazı stratejiler de mevcuttu: bazıları, aile bağlantıları veya cinsel ilişkiler gibi doğrulanmamış ama şüpheli görülen bazı stratejilere başvururken; bazıları da HIV teşhisi veya *zar ruhlarının* etkisi altında kalmak gibi, bilinçli veya bilinçsiz biçimde, talihsiz durumları devreye sokuyordu. Öte yandan, birçok kişi kamu sektöründen özel sektöre geçiş yapıyordu: küçük işletmeler açmak, özel okullarda öğretmenlik yapmak veya kısa mesafeli ulaşım sağlayan üç tekerlekli *bajaj* araçlarını kullanmak bu alternatifler arasındaydı.

Köydeki devlet çalışanları genellikle daha varlıklı çiftçilerin evlerinden kiraladıkları odalarda yaşıyorlardı. Oda kiralayan beş-altı hane bulunuyor, bu odalar çoğu zaman iki erkek veya evli bir çift tarafından paylaşılıyordu. Bu yapılar, ahşap iskelet üzerine sıvanmamış çamurla kaplanmış duvarlara ve teneke çatılara sahipti. Küçük ve dar olan bu alanlarda, bir veya iki sünger

yatak, bir masa veya tabure ve bir su kovası dışında neredeyse hiç eşya bulunmuyordu. Sıçanlar ve tahtakuruları ciddi bir sorundu: hava ne kadar ısınır, tahtakuruları da o kadar çoğalıyordu. Nisan–Haziran ayları arasındaki sıcak sezon boyunca bazı çalışanlar hayvanların arasında dışarıda uyumayı tercih ediyordu. 2014 yılında birkaç devlet çalışanı, bir *delala*’nın (insan kaçakçılığı yapan bir tür komisyoncu) yeni inşa ettirdiği betonarme eve taşınma “şansına” erişmişti. Bu kişi, eski devlet çalışanları da dâhil olmak üzere birçok kişiyi Yemen üzerinden Suudi Arabistan’a yasa dışı yollarla göndermiş ve bundan büyük kazanç elde etmişti. Fakat “şanslı” olarak görülenler bile -ev sahiplerinin aksine- hâlâ dar alanlarda yaşıyor ve yemek pişirdikleri, uyudukları ve sosyalleştikleri küçük tek bir odayı paylaşıyorlardı. Aileleri yanlarında olmadığından temel gıda ürünleri -tahıl ve baklagiller- temin edemiyorlardı. Memleketlerine nadiren gidebiliyorlardı; dönüşte yanlarında mal getirmeye uygun bir taşıma aracı da yoktu. Üstelik getirirlerse bunları saklayacak bir yerleri bulunmuyordu. Bu nedenle yiyecek, su, barınma ve diğer temel ihtiyaçlara erişimleri açısından tamamen köylülere bağımlıydılar. Sadece devlet çalışanlarının katıldığı *buna* törenleri, bilgi paylaşımı ve birlikte karar alma alanları olarak işlev görmekteydi: ne tür bir muameleye razı olacaklarına, köydeki konumlarını nasıl müzakere edeceklerine ilişkin stratejiler bu alanlarda geliştiriliyordu. Aynı zamanda, bu törenler, temel mallara erişimle ilgili çatışmalardan birinin -yani şeker meselesinin- zeminini oluşturuyordu.

Merkezi devlet, tüccarların fiyat sabitlemesini önlemek amacıyla en yaygın olarak yağ ve şeker gibi temel gıda maddelerinde zaman zaman fiyat kontrolleri uygular. Şeker -ki kahve içmenin ayrılmaz bir parçasıdır- çoğu zaman piyasada bulunmaz ve karaborsada yüksek fiyatlardan satılır. Köydeki devlet çalışanları, kendilerine ayrılan kota tükendiğinde, çiftçi-tüccarlardan yüksek fiyatlarla şeker almak zorunda kalırlar. Yeni gelen çalışanlar, henüz sosyal ağlarını kurma fırsatı bulamadıkları için en temel ihtiyaçlara erişmekte dahi zorlanırlar. Bir seferinde, genç bir öğretmen ortak ev sahibimizden devlet destekli yağdan alabilmek için boş bir şişe rica etti. Kadın olumsuz yanıt verdi ve genç adam utanç ve hayal kırıklığı içinde uzaklaştı. Bu olaya tanık olan daha kıdemli bir devlet çalışanı bana doğru eğilip şöyle fısıldadı: “Ben de ilk geldiğimde kimse yardım etmemişti. Berbattı.” Kahve içimi sırasında kurulan dayanışma, devlet çalışanlarının çiftçilerin uyguladığı yasa dışı fiyat sabitlemelerine karşı direnmesini ve zaman zaman da üst makamlardan gelen kurallara karşı kolektif bir karşı duruş sergilemesini sağlıyordu. Örneğin, sübvansiyonlu yağ yalnızca iki litreyle sınırlıydı ve bu miktar genellikle üç litrelik standart şişelerle ölçüldüğü için çalışanlar bu yağı almayı topluca reddetmişti. Bir gün, iki kadın öğretmeni, komşu evlerin sarı taş duvarları arasındaki dar patikada birbirlerine sokularak konuşurken gördüm. Gözlerine gelen güneşi engellemek için defterlerini gölgelik yapmışlardı; eteklerinin kenarlarında tozlar savruluyordu. Yakın zamanda yaptıkları bir tahıl alışverişi hakkında hararetle konuşuyorlardı. “Kilosuna elli sent zam yapmış,” dedi yeni evlenmiş, tombul yüzlü ve kıvrırcık saçlı genç öğretmen. Yüzünde kaygılı bir ifade vardı.

Daha sonra kahve sırasında, diğerlerinin de fiyat artışlarından şikayetçi olduklarını fark ettim. Bu yetmezmiş gibi, benim kaldığım odanın kirasının da normalin iki katı olduğu ortaya çıktı. Bu durum karşısında benim adıma üzülmeler, ama diğer ev sahiplerinin bu durumu öğrenip kendi kiralarını artırma ihtimaline karşı kendi gelecekleri için kaygılandılar. O gün kahvede en çok konuşulan konu hayat pahalılığıydı; vardıkları ortak kanaat ise şuydu: bir yabancı olarak benim fazla kira ödemem kabul edilebilirdi, ama kendileri için bu asla kabul edilemezdi ve bu duruma birlikte karşı koyacaklardı. Yalnızca devlet çalışanlarına özel olan, dışa kapalı *buna* törenleri, bu tür yakınmaların açıkça dile getirildiği tek yerdi.

Zaman zaman görevleri veya devletin kalkınma programları hakkında alaycı veya eleştirel yorumlar da bu kahve törenlerinde dile getiriliyordu. Bu durum, Herzfeld’in (2005: 1) ifadesiyle, devletin hem bir kavram hem de bir gerçeklik olarak varlığını sürdürebilmesini mümkün kılan

“paylaşılan saygısızlık ve başkaldırı” biçimini alıyordu (ayrıca bkz. Navaro-Yashin 2002: 155–187). Devlet çalışanları, birlikte yarattıkları “bizlik” duygusuna -ne kadar geçici olsa da- bağlı kalsalar da (Herzfeld 2005: 9), bu kahve birlikteliği onların gündelik yaşamdaki sıkıntılarla, küçük düşürücü deneyimlerle ve hatta tehlikelerle baş etmelerini kolaylaştıran bir sosyal dinamizm sunuyordu. Örneğin 2010 yılında, yerel bir kadınla ilişki yaşadığı iddiasıyla yanlışlıkla suçlanan bir erkek öğretmene saldırıldığı bildirilmişti. 2014’te ise bir kız öğrenci, yeni atanan genç bir kadın öğretmeninin kendisini dövdüğünü iddia etmiş, bu olay kızın ailesi tarafından öğretmen için tehdit unsuru hâline gelmişti. O dönem tuttuğum alan notlarımdan bir bölüm şöyle:

“Afarlar [kırsal bir pastoral topluluk] tarafından öldürülen adamın kızı, bu yeni öğretmeni kendisine vurmakla suçladı. Öğretmen ise bunu yapmadığını söylüyor... Kızın gözü kızarmıştı, babasının yasını tutarken ağlamaktan şişmişti. Ölen adamın kardeşi, yani kızın amcası, okula gelerek herkesin önünde öğretmeni tehdit etti. Ona ‘fahişe’ dedi ve beş gün içinde onu öldüreceğini söyledi. Bunun üzerine öğretmen, oradan ayrılmak ve görevinden istifa etmek istediğini belirtti. ‘Maaşsız açlıktan ölmek, burada kalıp öldürülmekten iyidir’ dedi.”

Aynı bölgede birlikte yaşamak zorunda kalan devlet çalışanları arasında, zemed olarak adlandırılan -yani kan bağına dayanmayan ama akrabalık benzeri- ilişkiler geliyordu. Bu ilişkiler, kahve ikramı etrafında kurulan karşılıklı paylaşım ilişkileri yoluyla inşa ediliyordu. Zira “bir zemed ile ilişkinin sürdürülebilmesi, sürekli karşılıklılığa dayanır” (Hendrie 1999: 48). Çiftçiler ile devlet çalışanları arasındaki kahve yapımı pratiği, ciddi biçimde farklılık gösteriyordu. Çiftçi aileler, kendi kahve ve şeker stoklarına ve gerekli tüm ekipmana sahipti. Her gün en az bir defa kahve yapar ve bunu komşularına, kiracılarına veya yoldan geçen herhangi birine gayriresmî olarak ikram ederlerdi. Bu, belirli bir karşılık beklemeyen, gündelik ve sıradan bir davranıştı. Onlar için kahve töreni büyük bir olay değildi. Oysaki -benim kendi beceriksiz vedalaşma törenimde de gördüğümüz gibi- devlet çalışanları açısından bir kahve içme daveti çok daha anlamlıydı. Bu davetler, kendi aralarındaki sosyal bağları güçlendirmek ve görece nadir bir keyif ânını paylaşmak için önemli fırsatlardı. Özellikle hafta sonlarının uzun ve yavaş geçen öğleden sonralarında çamaşır yıkamak veya radyo dinlemek dışında yapılacak fazla bir şey olmadığında, kahve törenleri bir tür *nefes alma pratiğine* dönüşüyordu. Kalıcı yerleşik halklar için zaten var olan sosyal mekanizmaların yerini tutan bu törenler, aynı zamanda özel günlerin de onurlandırıldığı alanlardı. Örneğin, bir öğretmenin memleketindeki köyde dedesi öldüğünde, diğer öğretmenler bir araya gelip onun gerekli anma törenini yapabilmesi için kişi başı üç Birr (yaklaşık 10 kuruş, Mayıs 2017 itibarıyla) katkı sundular. Bu tür törenler için kahve, şeker ve atıştırma malzemeleri küçük miktarlarda satın alınıyordu ve bu da sık sık şakalaşmalara ve ertelemelere neden oluyordu: Kim ödeyecek? Ekipmanı kim ödünç alacak? Kahveyi kim -yani hangi kadın- hazırlayacak? Bu tür organizasyonlarda, devlet çalışanları homojen bir grup değildi elbette; kahve törenleri aynı zamanda statü göstergesi olarak da işlev görebiliyordu. Örneğin, Kuveyt’te hizmetçi olarak çalışan bir kız kardeşi olan bir öğretmen, daha sık ve daha zengin içerikli kahve törenleri düzenleyebiliyordu. Birden fazla atıştırma malzemesi türü sunabiliyor, törende yeni müzik videolarını göstermek için son model akıllı telefonunu kullanıyordu.

Her ne kadar yukarıda bahsettiğim gerilimler -yani çiftçilerle devlet çalışanları arasındaki çıkar çatışmaları, dışlama pratikleri ve mesafeli ilişkiler- zaman zaman belirginleşse de köylülerin kahveye davet konusunda gösterdiği *gayriresmî* açıklık bu tablonun başka bir yüzünü sergiler. Çiftçiler, yoldan geçen kim olursa olsun kahveye çağırmakta tereddüt etmezlerdi ve bu durum, daha dostane ve sıcak bir etkileşim biçimini temsil ederdi. Devlet çalışanları ile köylüler arasındaki günlük etkileşimler, çoğunlukla dostane ve sıcak bir düzeyde seyrediyordu; uzun süreli dostluklar ve ciddi ilişkiler gibi daha kalıcı güven ve karşılıklılık örneklerine de rastlanabiliyordu. Bu tablo, “köylüler ile devlet görevlileri arasındaki ilişkiler daima dikeydir; hiyerarşiyi derinleştirir ve güven veya karşılıklı bağımlılığın gelişmesine engel olur” iddiasıyla (Poluha in Vaughan & Tronvoll

2003: 45) örtüşmemektedir. Mains'in (2012a) Jimma'da, Di Nunzio'nun (2012) Addis Ababa'da gözlemlediği gibi devlet çalışanı olmanın arzulan bir konum sayılması, bu görece zengin tarım bölgesindeki çiftçiler tarafından paylaşılmadığı gibi, devlet çalışanlarının çoğu tarafından da benimsenmiyordu. Çiftçiler, devlet çalışanlarının düşük maaşlarını, aileden uzak yaşamalarını ve destek ağlarının yetersizliğini göz önüne alarak onları açıkça *acıması bir konumda* görüyorlardı. Üstelik devlet çalışanlarının toprak sahibi olmaları da yasaktı. Dolayısıyla, devlet çalışanları hiyerarşik olarak daha üstte konumlanan, uzak ve saygı duyulan figürler değildi. David Graeber'in belirttiği gibi, hiyerarşik toplumsal ilişkilerde üsttekiler "soyut, kutsal, aşkın ve gündelik hayatın fiziksel karmaşasından ayrık" olarak tasvir edilir (Graeber 2007: 13); bu da genellikle, beden temasından kaçınma veya aşağı konumda olanların abartılı bir hürmet göstermesiyle kendini belli eder. Oysa burada söz konusu olan devlet çalışanları için durum böyle değildi. Erkek bir polis memuru, öğretmen veya yönetici ile bir erkek çiftçi arasında fiziksel yakınlık yaygındı; diğer arkadaşlık ilişkilerinde olduğu gibi bacaklarını birbirine dolamış, kolunu omzuna atmış veya kulağını okşarken görülmeleri olağandı. Kadın çalışanlar ise zaman zaman *fazla samimi* fiziksel temaslara maruz kalabiliyordu; örneğin, birinci sınıf bir kadın öğretmenin, ev sahibinin bir akrabası tarafından göğsünden elbisesi aşağı çekilerek elle tacize uğradığını açıkça gözlemledim.

Sonuç

Etiyopya'da -ve ülke genelinde- kahve tüketimini etkileyen yeni gelişmelerden biri, Orta Doğu'dan dönen büyük göçmen dalgasıdır. Bu kadın göçmenlerden bazıları, kahve ve yiyecek ikramına dayalı geleneksel misafirperverlik biçimlerini ticarileştirmeye başlamıştır. Saha araştırmamdan ayrılmadan kısa süre önce, devlet çalışanlarının odalarını kiraladığı büyük hanelerden birinin ev sahibinin kızı -kendisi de Suudi Arabistan'dan yeni dönmüş bir kadın- bir *kafe* açmıştı. Duvarlara şu tür uyarılar asılmıştı: "Hiçbir şey sipariş etmeden oturmak yasaktır" ve "Sipariş vermeden tüketim yapılamaz." Bu iş girişiminin başarılı olup olmayacağı henüz belli değil; fakat bu tür örnekler, daha önceki karşılıklı sosyal ilişkilerden bir kopuş çabasını göstermektedir. Eskiden aynı kadın ve ailesi, evlerinde kalan kiracılara herhangi bir karşılık beklemeden yiyecek ve içecek sunarlardı. Benzer şekilde, yolculuk sırasında otobüs değiştirmek ve genellikle uzun süre beklemek zorunda kalınan köye en yakın kasabada bir başka kadın göçmen, işlettiği küçük çay ocağında büyük boy çay bardakları almış ve fiyatları da bu doğrultuda artırmıştı. Tutar küçük olsa da maddi sıkıntı içindeki devlet çalışanlarının dikkatini çekmişti. Küçük ölçekli girişimciliği teşvik etmek hükümetin öncelikli politikaları arasında yer almaktadır (Chinigò ve Fantini 2015); ancak, kırsal halk arasında "kapitalist öznellikler" inşa etme rolü biçilen bu düşük kademeli devlet çalışanları, bu yeni girişimcilik ortamında daha da dezavantajlı hâle gelmektedir. Bu da onların *yukarıya doğru hareket eden değil*, geçim mücadelesi vermek zorunda kalan bir sınıf olarak konumlanmasına neden olmaktadır.

Bu makalede temel iddiam, kırsal Etiyopya'daki alt düzey devlet çalışanlarının gündelik yaşamlarının, sosyal bilim literatüründe varsayıldığı gibi katı dikey iktidar ilişkilerine veya devlet ile toplum arasındaki keskin bir ayrıma işaret etmediğidir. Etiyopya devleti, Afrika'nın diğer bölgelelerinden farklı olarak, nüfus üzerindeki erişimini ve denetimini giderek artıran bir yapı olarak kabul edilmekle birlikte, benim araştırma bölgemdeki devlet çalışanları hiyerarşik bir iktidar yapısının temsilcileri olarak saygı gören figürler değildi. *Buna* töreni üzerinden sunduğum etnografik kesitlerle, bu çalışanlar ile köylüler arasında kurulan sosyal ilişkilerin çok çeşitli biçimlerde tezahür ettiğini göstermeye çalıştım: yakınlık ve güvenden, maddi sıkıntı ve dışlanmışlığa kadar uzanan bir spektrum söz konusu ve buna yukarıda sözünü ettiğim kahve temelli sosyalliğin ticarileştirilmesi girişimleri de dâhildir. Kahve, tadı, kokusu ve uyarıcı etkileriyle maddi bir keyif aracı olsa da Etiyopya genelinde asıl önemi sosyal ve simgesel boyutunda yatar. Bu makalede gösterdiğim

üzere, *buna* törenleri devlet çalışanlarının sosyal ilişkilerini kurup güçlendirdiği alanlar olarak işlev görmekte ve onların kırılmalıklarını kısmen de olsa telafi etmelerine imkân tanımaktadır. Bu törenler, aynı zamanda onları köylülerden ayırıştıran bir sosyal grup hâline getirir ve bu ayırışma, onları daha üstün kılmaz; yalnızca kolektif bir kimlik ve dayanışma zemini oluşturur. Öte yandan, bu törenler aracılığıyla kurulan *akrabalık benzeri ilişkiler*, dayanışmanın ve karşılıklılığın sürekliliğini mümkün kılar. Bu tanışıklık ve içli dışılık ortamı, onların “ulusun sıradan ve belirsiz üretim sürecindeki” konumlarını eleştirel biçimde sorgulamalarına da olanak tanır (Mitchell 2002: 181).

Kaynakça Notu:

Etiyopyalı yazarlar, geleneksel akademik sıralamanın aksine babalarının adıyla (soyadlarıyla) değil, kendi (ilk) adlarıyla listelenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abbink, J. (2014). Democracy deferred: Understanding elections and the role of donors in Ethiopia. In J. Abbink & T. Hagmann (Eds.), *Reconfiguring Ethiopia: The politics of authoritarian reform* (pp. 213–239). Routledge. <https://doi.org/10.1057/9781137013200.0008>
- Abrams, P. (1988). Notes on the difficulty of studying the state. *Journal of Historical Sociology*, 1(1), 58–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6443.1988.tb00004.x>
- Bierschenk, T., & Olivier de Sardan, J. P. (Eds.). (2014). *States at work: Dynamics of African bureaucracies*. Brill.
- Blundo, G., & Le Meur, P. Y. (Eds.). (2008). *The governance of daily life in Africa: Public and collective services and their users*. Brill. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004171282.i-347>
- Boylston, T. (2012). *The shade of the divine: Approaching the sacred in an Ethiopian Orthodox Christian community* [Doctoral dissertation, London School of Economics].
- Boylston, T. (2013). Food, life, and material religion in Ethiopian Orthodox Christianity. In J. Boddy & M. Lambek (Eds.), *A companion to the anthropology of religion* (pp. 257–273). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118605936.ch14>
- Chinigò, D., & Fantini, E. (2015). Thermidor in Ethiopia? Agrarian transformations between economic liberalization and the developmental state. *EchoGéo*, (31). <https://doi.org/10.4000/echogeo.14141>
- Dessalegn, R. (2009). *The peasant and the state: Studies in agrarian change in Ethiopia, 1950s–2000s*. Addis Ababa University Press.
- de Waal, A. (2013). The theory and practice of Meles Zenawi: A reply to René Lefort. *African Affairs*, 112(448), 471–475. <https://doi.org/10.1093/afraf/adt022>
- Di Nunzio, M. (2012). “We are good at surviving”: Street hustling in Addis Ababa’s inner city. *Urban Forum*, 23, 433–447. <https://doi.org/10.1007/s12132-012-9156-y>
- Di Nunzio, M. (2014). “Do not cross the red line”: The 2010 general elections, dissent, and political mobilisation in urban Ethiopia. *African Affairs*, 113(452), 409–430. <https://doi.org/10.1093/afraf/adu029>
- Farley, D. (2013, August 4). Coffeeland. *Afar Magazine*. <http://www.afar.com/magazine/coffeeland>
- Ferguson, J., & Gupta, A. (2002). Spatializing states: Toward an ethnography of neoliberal governmentality. *American Ethnologist*, 29(4), 981–1002. <https://doi.org/10.1525/ae.2002.29.4.981>
- Freeman, D., & Pankhurst, A. (2003). *Peripheral people: The excluded minorities of Ethiopia*. Hurst.
- Frehiwot, T. (1998). *Food security and peasants’ survival strategy: A study of a village in Northern Shewa, Ethiopia* [Doctoral dissertation, University of Toronto].
- Graeber, D. (2007). *Possibilities: Essays on hierarchy, rebellion and desire*. AK Press.

- Gupta, A. (1995). Blurred boundaries: The discourse of corruption, the culture of politics, and the imagined state. *American Ethnologist*, 22(2), 375–402. <https://doi.org/10.1525/ae.1995.22.2.02a00090>
- Hagmann, T. (2006). Ethiopian political culture strikes back: A rejoinder to J. Abbink. *African Affairs*, 105(421), 605–612. <https://doi.org/10.1093/afraf/adl020>
- Hendrie, B. (1999). “Now the people are like a lord” – Local effects of revolutionary reform in a Tigray village, Northern Ethiopia [Doctoral dissertation, University College London].
- Herzfeld, M. (2005). *Cultural intimacy: Social poetics in the nation state*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203826195>
- International Coffee Organisation. (2017). *Historical data on the global coffee trade: Total production and domestic consumption (2016/7)*. http://www.ico.org/new_historical.asp
- Knowles, C. (2014). *Flip-flop: A journey through globalisation's backroads*. Pluto Press.
- Körling, G. (2011). *In search of the state: An ethnography of public service provision in urban Niger*. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Lefort, R. (2012). Free market economy, “developmental state” and party-state hegemony in Ethiopia: The case of the “model farmers.” *The Journal of Modern African Studies*, 50(4), 681–706. <https://doi.org/10.1017/S0022278X12000389>
- McCann, J. (1995). *People of the plow: An agricultural history of Ethiopia, 1800–1990*. University of Wisconsin Press.
- Mains, D. (2012a). *Hope is cut: Youth, unemployment and the future in urban Ethiopia*. Temple University Press.
- Mains, D. (2012b). Blackouts and progress: Privatization, infrastructure, and a developmentalist state in Jimma, Ethiopia. *Cultural Anthropology*, 27(1), 3–27. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1360.2012.01124.x>
- Malara, D. M., & Boylston, T. (2016). Vertical love: Forms of submission and top-down power in Orthodox Ethiopia. *Social Analysis*, 60(4), 40–57. <https://doi.org/10.3167/sa.2016.600403>
- Markakis, J., & Nega, A. (1986). *Class and revolution in Ethiopia*. Red Sea Press.
- Mitchell, T. (1991). The limits of the state: Beyond statist approaches and their critics. *The American Political Science Review*, 85(1), 77–96. <https://doi.org/10.2307/1962879>
- Mitchell, T. (2002). *Rule of experts: Egypt, techno-politics, modernity*. University of California Press.
- Navaro-Yashin, Y. (2002). *Faces of the state: Secularism and public life in Turkey*. Princeton University Press.
- Pankhurst, R. (1997). The coffee ceremony and the history of coffee consumption in Ethiopia. In K. Fukui, E. Kurimoto, & M. Shigeta (Eds.), *Ethiopia in broader perspective* (pp. 516–539). Shokado Book Sellers.
- Poluha, E. (2004). *The power of continuity: Ethiopia through the eyes of its children*. Nordiska Afrikainstitutet.
- Seeman, D. (2015). Coffee and the moral order: Ethiopian Jews and Pentecostals against culture. *American Ethnologist*, 42(4), 734–748. <https://doi.org/10.1111/amet.12167>
- Singh, S. (2012). Bureaucratic migrants and the potential of prosperity in upland Laos. In L. Chua, J. Cook, N. Long, & L. Wilson (Eds.), *Southeast Asian perspectives on power* (pp. 119–134). Routledge.
- Tronvoll, K. (2010). The Ethiopian 2010 federal and regional elections: Re-establishing the one-party state. *African Affairs*, 110(438), 121–136. <https://doi.org/10.1093/afraf/adq076>
- Trouillot, M.-R. (2003). *Global transformations: Anthropology and the modern world*. Palgrave.
- Vaughan, S. (2011). Revolutionary democratic state-building: Party, state and people in the EPRDF's Et-

- hiopia. *Journal of Eastern African Studies*, 5(4), 619–640. <https://doi.org/10.1080/17531055.2011.642520>
- Vaughan, S., & Tronvoll, K. (2003). *Ethiopia: Structures and relations of power*. Sida.
- Yedes, J., Clamons, R., & Osman, A. (2004). Buna: Oromo women gathering for coffee. *Journal of Contemporary Ethnography*, 33(6), 675–703. <https://doi.org/10.1177/0891241604269321>
- Young, A. (1975). Why Amhara get Kureynya: Sickness and possession in an Ethiopian zar cult. *American Ethnologist*, 2(3), 567–584. <https://doi.org/10.1525/ae.1975.2.3.02a00130>

IRK, TARİH VE KÜLTÜR – KİTAP İNCELEMESİ

Lévi-Strauss, Claude (2020), *İrk, Tarih ve Kültür* (8. Basım), İstanbul: Metis Yayıncılık, 173 sayfa. ISBN: 978-975-342-061-7

Sinem LAFCI¹

Yapısal antropolojinin kurucusu olarak kabul edilen Fransız antropolog, etnolog ve filozof Claude Lévi-Strauss, antropoloji dünyasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Yapısalcı düşüncenin etkisinde kültürel eşitsizliğe dikkat çeken Lévi-Strauss, insanı, yalnız bilinç ve bilinçdışının etkisinde gelişen bir varlık olarak değil; dilin, kültürün ve eğitimin bir ürünü olan toplumsal bir varlık olarak ele alır.

‘İrk, Tarih ve Kültür’ adlı kitap, Lévi-Strauss’un 1952’de yayınladığı ‘Race et Historie’ (İrk ve Tarih) adlı eserinin ve 1971’de yayınladığı ‘Race et Culture’ (İrk ve Kültür) adlı eserinin bir araya getirilerek oluşturulduğu bir eserdir. Yapısal antropolojinin kurucusunun elinden çıkan eserlerin bir derlemesi niteliğinde olan bu kitap, yapısal antropoloji okumaları için ve ayrıca antropolojiye giriş yapmak isteyen okurlar için temel oluşturacak bir niteliğe sahiptir.

Kitap, 173 sayfa ve üç bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk bölümü olan ‘İrk ve Tarih’ bölümünde Lévi-Strauss, ırk ile kültür ayırımına dikkat çekmekte ve kültürlerin birikimsel olarak ilerleme kaydettiğine vurgu yaparak ırkların tarihsel sürecine yoğunlaşmaktadır. Kitabın ikinci bölümü olan ‘İrk ve Kültür’de Lévi Strauss, ırk ile kültür arasındaki ayrımı ve bağlamı analiz eder. Kitabın son bölümünde ise Lévi-Strauss’un radyo konuşmalarından oluşan bir derleme sunulmaktadır. Bu kitap incelemesi, yazarın konuyu kapsamlı ve sistematik bir biçimde ele aldığı ilk iki bölümünün bir kritiğini sunmaktadır. Dolayısıyla makale, ‘İrk ve Tarih’ ile ‘İrk ve Kültür’ olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

İlk Bölüm: ‘İrk ve Tarih’

İrkçi kuramların atası olarak görülen Gobineau, insanlığı oluşturan ırkların (sarı-siyah-beyaz), özgün yetenekleri dahilinde farklılaştığını, bunun dışında bir eşitsizlik durumunun olmadığını belirtir. Bu anlamda ‘ırkların eşitsizliği’ni niteliksel anlamda ele alır. Ancak kültürlerin sosyolojik,

¹Doktora Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, e-mail: Sinemlafci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6275-1825.

tarihsel, coğrafi, psikolojik farklılaşmalarını yalnızca biyolojik temele dayanan ırk kavramı ile karıştırmak bu anlamda antropolojinin ilk günahı olarak görülür. Burada bireylerin kültürlerinden ileri gelen özgün yeteneklerinin, bireylerin anatomik olarak ırksal kökenine dayandırılmasından bahsedilmektedir ve Gobineau da kendini bu çıkmazda bulmaktadır. Oysaki Levi-Strauss’a göre kültürlerin sayısı ırklara oranla çok daha fazladır, birisi binlerle diğeryse yalnızca birimlerle ölçülür. Aynı ırktan insanların yoğurduğu iki kültür, ırk olarak birbirinden uzak iki topluluğun kültürleriyle aynı oranda hatta daha da farklı olabilir (2020: 22). Bu durumda akıllara ilk olarak şu soru gelmektedir. Mademki ırksal anlamda özgün yetenekler yoktur, o halde beyaz insanın kurduğu uygarlık nasıl diğer ırklardan çok daha fazla ilerleme katetmektedir? Dolayısıyla bireylerin zihninde girift halde bulunan ırk-kültür ayrımını netleştirmeden, kültürlerin çeşitliliği ve eşitsizliğinden bahsetmeden ırkların eşitsizliğine değinmek bu ayrımı zihinlerde daha karmaşık bir hale getirecektir.

İnsan kültürleri kendi aralarında farklı biçimde ve düzeyde farklılaşır. Geçmiş ve günümüzde bu kültür çeşitliliği göz önüne alındığında asla öğrenilemeyecek kadar büyük ve zengin olduğu görülmektedir. Bu büyük farklılaşmalar da aynı kökten gelen toplum olup olmadığına göre de değişik şekillerde farklılaşmaktadır. Bu durum, aynı kökenden gelen dillerde birtakım sesteş kelimelerin bulunmasına rağmen birbirlerinden farklılaşmalarına benzetilebilir. Toplumların nüfusu, değişme yapısı, coğrafi uzaklıklarına ve daha birçok unsura göre gerçekleşen bu farklılaşma, toplumlarda olduğu gibi toplumu oluşturan topluluklar özelinde de görülür.

Kültürlerin çeşitliliği durağan bir kavram olmamıştır. İnsanların birbirlerinden coğrafi anlamda uzak olması ve bulundukları yerin kendi özgün nitelikleri, farklı kültürler meydana getirmelerini sağlamıştır. İnsanların dünyadan habersizlikleri de kültür çeşitliliğini sağlayan etmenlerden olmakla birlikte, toplumların hiçbir zaman yalnız kalmadığı, birbirinden uzak coğrafyalarda dahi irili ufaklı, sıkı ilişkilere sahip olan topluluklarının var olduğu bilinmektedir. Soyutlamanın bu farklılığı doğurduğu gibi, yakınlıklar da aynı sonucu verebilir. Komşu topluluğun gerisinde kalmama, farklı olma ve kendini gösterme arzusu bu farklılığı meydana getirir. Bu anlamda kültürlerin çeşitliliğini parçalara ayrılmış dinamiklere bakarak incelemek, bizi her zaman istediğimiz sonuca götürmez. “Kültürlerin çeşitliliği insan topluluklarının birbirinden yalıtılmasından çok, onları birleştiren ilişkilere bağlıdır.” (Levi-Strauss, 2020: 26).

Farklı toplumların ortak bir hedefe yönelmesi gereken gelişme süreci tespit edilmek istendiğinde bu toplumların gelişme düzeyi ve evreleri belirlenirken farklı kültürlerin oluşturduğu özgün kalıplar salt görüntüde kalmaktadır. Darwincilik bu konuda ele alındığında bu anlamda biyolojik evrimcilik ile sahte evrimcilik çok farklı iki öğreti olarak karşımıza çıkar. Biyolojik evrimcilik, gözlemlere dayalı, sosyal bilimler alanında karşılaşılabilen geniş bir çalışma varsayımına karşılık gelirken kültür olguları için içine girdiğinde her şey oldukça karmaşık bir hal alır. Kültürel ve sosyolojik evrimcilik, bir gün çözüleceği hiç belli olmayan felsefi bir soruna yönelik sahte bir bilimsellikte olgular düzeyinde onun öncülü olmaktadır.

Aynı topraklarda var olmayan ve aynı özelliği taşımayan farklı toplumların gelişmelerine kayıtsız, farklı inançlar, teknikler ve biçimler geliştiren toplumların aynı gelişimi izlediğini düşünmek farklı coğrafi süreklilikleri devre dışı bırakmak anlamına gelir. Keşif öncesi Amerika Uygarlığı, Avrupa’nın neolitik dönemini hatırlatsa da incelendiğinde böyle bir benzerliğin var olmadığı görülür. Hayvancılığın hemen hiç bilinmediği Amerika’da hayvancılık tarıma bağlı olarak gelişirken Avrupa’da tarım ve hayvancılığın bir arada gelişme gösterdiği görülür. Bu anlamda toplumların kat ettikleri gelişmeleri birer aşama olarak ele alırken kimi toplumların bu aşamalarda hemen hiçbir şey yapmadıklarını göz önünde bulundurmamak gerekir. Bu yöntem ile iki tür tarih ayrımına gidilmesi gerekirdi. Bu da uygarlık kurmak amacıyla keşif ve icatlar geliştirme yoluna giden

ilerleyici tarih ve bu sentezleyici yetenekten uzak, var olan beceriyi yapıta dönüştürebilen tarih. Ancak bu tarih, gelişimine yenilikler ekleyerek ilerleme sağlayacak bir tarih olmaktan ziyade ilkelikten ve değişkenlik içerisinde eriyip gitmekten kurtulamazdı.

Eski dönem bilimcilerin Yonta Taş, Cilalı Taş, Bakır, Bronz ve Demir çağları şeklinde şemalandırmaları günümüzde basit yöntem olarak görülmektedir. Öyle ki günümüzde taşın cilalanması ve yontulmasının kimi zaman aynı dönemde yer aldığı düşünülmeyle birlikte ‘ilerlemiş’ olduğu kabul edilen toplumların diğer uygarlıkların geliştirdiği metal alet ve silahların taşlar ile taklit edilmesi sonucu ortaya çıkarıldığı düşünülmektedir. Günümüzde tek yönlü ilerleme aşamaları kaydetmesinden ziyade karmaşık ve dönüşümlere bağlı farklı biçimlerin varlığı kabul edilmektedir. Kùltürler gibi ırklar konusunda da durum böyledir. “Neandertal insan, Homo Sapiens’in en eski biçimlerinden önce gelmedi; tersine bunlar onların çağdaşları, belki de öncelleriydiler.” (Levi-Strauss, 2020: 36).

Tüm bunlar, insanlığın ilerleme gerçeğini yadsımamakla birlikte bu gerçekliğin art arda gelişmelerden ziyade alan içerisinde sergilenecek gerçekler olduğunu ifade etmektedir. ‘İlerleme’, yön değiştirerek veya atlamalar, sıçramalar yaşayarak, diğer bir ifadeyle mutasyon geçirerek süregelirler.

Dural tarih ile birikimsel tarih arasındaki ayrım, bu tarihlerin kültürel doğasından mı yoksa farklı kültürleri değerlendirirken halk merkezci bakış açısını odak almaktan mı ileri gelmektedir? Bir kültürel sürecin tarihselliği içerisindeki olayların zenginliği, kültürün içsel özelliklerinden ziyade bizim bunlara karşı bakış açımız ve tutumumuzdan kaynaklanır. Bu anlamda dural tarih ile ilerleyen tarih arasındaki karşıtlık, o tarihlere hangi açıdan ve hangi nokta odak alınarak bakıldığı ile ilgili bir konudur. Bir kültürün durağan bir diğerinin ilerlemeci olduğunun kabul edilmesi, hep ‘oradan’ bakılmasından kaynaklanır. Bu değerlendirme yapılırken, gözlemci ile aynı yönde hareket edilen kültürlerin etkin olduğu kabul edilmekte gözlemcininkinden ayrı yönde olan kültürün ise dural kültür olarak kabul edildiği görülmektedir.

Batı Uygarlığının yaşam biçiminin diğer uygarlıklar tarafından benimsenmesi, Batı Uygarlığının ‘ileri’ olarak görülmesinden daha derin nedenlere sahiptir. Batı, farklı birçok topluma, kendi geleneksel yaşam biçimini kabul ettirerek yahut yok olmalarına neden olacak düzenlemeler yaparak onların geleneksel yaşam biçimlerini dünya üzerinde ekarte etme yolunu izlemiştir. Güçler dengesindeki eşitsizliğe dayanarak terazinin bir yanındaki boyun eğdirilmiş, kendilerine sunulan çözümleri kabul etmek dışında bir çaresi kalmayan halkların teslim olmasıyla sonuçlanan bir süreci oluşturmuşlardır. Bu durum, Doğu Brezilya’nın yoksul kabilesindeki yerlilerin, kendini oraya benimseten bir etnolog olan Curt Nimuendaju’nun, yerlilerin en yaşanılabilir yer olarak gördüğü kendi köylerinden çıkıp farklı bir uygarlığa gittiğinde, onun orada ne kadar acı çektiğini düşünerek acıyıp ağladıklarını anımsatmaktadır. Öyle ki Batı, kendi uygarlığını benimsemeye hazır olmayanlara savaşmak üzere yaklaşma amacını gütmüştür. Batı Uygarlığının üstünlüğünü kabul ettirme isteği, en büyük enerji miktarına sahip olma idealinden gelmektedir.

Bugün bakıldığı zaman bu uygarlıklar ‘yaban’ olarak görülen toplumların ya da ‘barbar’ döneminde gerçekleştirilen gelişmelerin, çok az bir çabanın ürünü olarak gösterme eğilimi içerisinde-dirler. Gerçek çaba ve zekâ gerektiren icatlar için son dönemlerin buluşlarını işaret ederler. Ancak toplumlar eski çağlardan beri uygarlık yönünde hareket etmişlerdir. Levi-Strauss’a göre “Neolitik devrim diye adlandırılan tarım, hayvancılık, çömlekçilik, dokumacılık gibi büyük buluşlara, hiç abartmasız, halen bağımlı durumdayız.” (2020: 46). Hâlâ bu büyük buluşlara bağımlı iken bugün gerçekleştirilenlerin ‘uygarlık sanatı’nı geliştirmek olduğu göz önüne alınmalıdır. Örneğin, çömlekçiliğin ilk olarak bir kil topağının ocak yanında unutulmasıyla bulunduğu anlatılmaktadır. Ancak çömlek yapımında bu kil topağının geçirdiği işlemler hiç de rastlantı eseri bulunabilecek

kadar basit olmadığını bize göstermektedir. Aranarak, istenerek ve denenerek ortaya çıkabilecek olan birleşimler sonucu meydana gelen ürün, tek başına sonuç vermeyecek işlemlerin birleşiminden oluşur. Elektriğin varlığı, Batı Dünyası'nın (Ampere ve Faraday) çabalarından bin yüzyıllarca yıl önce bilinse de onların varsayımları söz konusu olana kadar sonuçsuz kalmak durumundaydı.

Her dönemde gerçekleştirilen buluşlar üzerinde hiçbir rastlantı payının olmayacağı söylenemeyecek olsa da her dönemde geliştirilen tekniklerin bireylerin büyük oranda öznel çabalarına ve imgelem güçlerine tabi olduğu bilinmektedir. Öyle ki her kuşak, ilerlemek adına önceki dönemin birikimlerine eklemeler yaparak bu birikimi zenginleştirme çabasında olmuştur. Levi-Strauss'a göre "Eğer temel buluşların ortaya çıkış tarihlerini, uygarlığın ilk ortaya çıkış tarihine göre hesap-larsak, zenginliğimizin onda dokuzunu ve hatta daha da fazlasını daha önceki kuşaklara borçlu olduğumuzu görüyoruz." (2020: 49).

Sanayi Devriminin insanlığın anlamını tamamen değiştirdiğine dair bir söylemde bulunmadan önce bu devrimin insanlığın oluşumundan bu zaman içerisinde, beş yüzde birlik bir zaman dilimi-ne denk geldiğini göz önünde bulundurmak gerekir. İnsanlık tarihinde büyük değişimlere öncülük eden iki büyük devrim olarak Sanayi Devrimi ve aynı kaygılarla hareket edilmesi bakımından onun öncülü olarak görülen Neolitik Devrim, yaklaşık iki bin yıllık bir arayla birçok buluşu biriktirmeyi başarmıştır. Bunların ortaya çıkışları, bireysel bilinçler dışında genel olan koşullara dayanmaktadır. Öyle ki Sanayi Devrimi farklı bir coğrafyada da kendini gösterebilirdi. Bu açıdan öncelik sorununun bir önemi olmadığı ve bunun bir ırkın dehasına dayandırılmayacağı bilinmelidir.

Bütün halkların kendilerinde özgü teknik buluşlara sahip olduğu ve bunları değiştirdikleri, geliştirdikleri veyahut unuttukları bir gerçektir. Bu anlamda dural bir kültürün var olmadığı ve kültürlerin derece farklılıklarıyla birlikte birikimsel oldukları söylenebilir. Bu açıdan tek tip ilerleme çizgisine yoğunlaşıp diğerlerine kayıtsız kalmak, ancak bireyin öznel düşünce sisteminde önceden belirlenmiş ilerleme kabullerinin bir getirisi olabilir.

Birikimsel tarih biçimleri, karşılıklı işleyişlerini göçler, savaşlar, ticaret vb. yollar ile birleştiren kültürler ile gerçek varlık bulmuştur. Bir kültür tek başına üstün olamayacağı ve hatta hiçbir zaman tek başına olamayacağını da söylemek mümkündür. Öyle ki hiçbir kültürün dural olmadığı ve kendine özgü bir birikimsel tarihe sahip olduğunu söylemiştik. Bu anlamda kültürlerin birikimsel tarih oluşturmaları da diğer kültürlerle bir koalisyon içerisinde olmasından kaynaklıdır. İnsanlık tarihinde bir derecede birleşimin ortaya çıkabilmesi için belirli bir süre gereklidir. Bu yüzden örnek olarak neolitik insanın, ondan önce var olan Paleolitik insandan daha akıllı ya da yetenekli olduğu söylenemez. Rönesans'ın başında, Roma, Cermen, Anglosakson gelenekleri ve bununla birlikte Arap, Çin gibi farklı kültürlerin kaynaşma merkezi konumunda bulunan Avrupa, bu zenginliklerin ve farklılıkların bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Keşfi daha yakın tarih-lere dayanan Amerika'nın ise kültürler arası farklılaşma açısından daha az zamanı olsa da keşif öncesinde kuzey/güney yarıkürelerinde dahi bir kültürel temas söz konusudur. Ancak kültürel ko-alisyonları oluşturacak kültürlerinin birbirinden pek az farklı olması ve daha az zamanları olması bakımından daha türdeş bir tablo sunarlar.

Sonuç olarak birikimsel tarih kültürlerin birlikte olma biçimleri olarak kendiliğinden ve tek başına oluşmazlar. Eğer bir dural tarihten bahsedebilseydik, bu o kültürün yalnız kalmasından ileri gelen bir durum olurdu. Oysaki buluşların dahi gerçekte hangi kültüre ait olduğu gerçekte kesin değildir. Bu açıdan kültürlerin gerçek katkı aralarındaki ayrımsal farklılıkların birleşiminden ileri gelir. Levi-Strauss'a göre "Dünya uygarlığı, her biri kendi özgünlüğünü koruyan kültürlerin, dünya çapında bir koalisyonundan başka bir şey değildir." (2020:58).

Kültürlerin çeşitliliği bakımından her koalisyon, ne kadar çeşitlenmiş kültür içerirse o kadar verimli olacaktır. Ancak bu çeşitlenmelerin oluşturduğu ‘ortak oyun alanı’ bir zaman sonra türdeşleşmeyle sonuçlanır. Öyle ki bu koalisyonlar mutlak surette bir sömürüyü içermektedir. Sömüren ve sömürülen grup arasındaki ilişkiler ve alışverişler, birikimlerini ortaklaştırmayla sonuçlanır ve böylelikle aralarındaki çatışma ilişkisi, toplumsal gelişmeler ve sömürgeleşen grubun aşamalarla bağımsızlıklarına kavuşmalarıyla, yavaş yavaş yok olmaya başlar. “Ne olursa olsun şu şekilde özetlenebilecek bir süreci çelişkili olarak algılamak hayli güçtür: İnsanlar ilerlemek için işbirliği boyunca da ortaklığa sunulan şeylerle yavaş yavaş özdeşleştiklerini görürler.” (Levi-Strauss, 2020: 60).

İnsanlığın buradaki görevi ise bir grubun çıkarı için diğerini ihmal etmeden var olan her iki grubu korumaktır. Aynı zamanda tek tip yaşam biçimi üzerinden bu yaşam biçimine uydurulmuş bir düzen getirmenin ve insanlığın özgünlüğünü yalnızca bir ırka, bir kültüre mal etmenin akıl almaz bir şey olacağını unutmadan, ayrıcalıklılıktan sakınan bir tutum geliştirilmesi gereklidir. Bu anlamda uluslararası kurumlara büyük sorumluluklar düşer. Çünkü bir yandan uluslararası yapıyı bozabilecek, artık anlamsız hale gelen iş birliklerini ortadan kaldırmak ve diğer uyum biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamak gibi ikili bir görev yapısına sahiplerdir. Bunların yanı sıra kültürel çeşitliliğin cömert bir katkı oluşturacağı türdeki çabaları ve bireylerin de bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri önemli olacaktır.

İkinci Bölüm: ‘İrk ve Kültür’

Genel itibarıyla ‘ırk’ kavramı hakkında hemfikir olunamadığı gibi, bu konuda fiziksel antropoloji uzmanlarının dahi anlaşılmaya yakın olduklarını belirten bir ibare de yoktur. Ancak genel olarak az ya da çok genetiksel olarak farklılaşan topluluğu belirtmektedirler. Bu konudaki ilk varsayıma göre ırk hakkında herhangi bir şey bilmek mümkün değildir. Öyle ki ırk gerçekliği, uzak bir geçmişte kaybolmaktadır. Bu kesin bir önerme olarak görülür. Aksi takdirde bugünkü farklılıkların açıklanmasının mümkün olmadığı düşünülür. Gobineau da bu doktrin doğrultusunda, ırkların gözlemlenemeyecek görünümüne belirtmekle birlikte ırkların tarihsel kültürel çeşitliliğin bir koşulu olduğunu ileri sürer. Aynı zamanda çeşitli kültürlerin yaratıcılarının da farklı insan gruplarının karışımı bir genetiğe sahip olduğunu belirtir. Dolayısıyla ırksal farklılıkların kökenine inme çabamız bizi kültürlerin çeşitliliği yoluna götürecektir. Diğer varsayıma göre ise ırklardan bahsedilirken insanların başvurduğu tanımlama sorununu ortaya çıkarır. Göz rengi, deri rengi, kafatası biçimi, saç tipi gibi ayrımlar esasında dolaysız olarak algılanamamakla birlikte, farklı ayrımlarla da uyum içerisinde olup olmadığı kanıtlanamamaktadır. Ayrıca gözle görülmeyen özellikler ve ayırımına varılamayacak derecede yükselip alçalan genetik doz ayarlamaları da işin içine girer. Tüm bunların sonucunda ırk kavramı soyut bir hal alarak deney dışına çıkarak bir ön varsayım halini alır. Bir akıl yürütme çizgisi dahilinde ayırt edebilecek bir konu haline gelir.

Bir kültürün her üyesi ait olduğu kültüre sıkı bağlarla bağlıdır. Öyle ki farklı değerleri tanıma-ya uygun bir yapıdaki gözlemciye, kendi öz değerlerini oluşturmuş bir uygarlığın, hiçbir değere sahip olmadığını düşünecek ve aklında yalnızca kendi kültüründe bir şeylerin var olduğunu ve ancak kendi uygarlığının birbirine eklenen süreklilik içinde bir varlığa sahip olduğunu tescilleyecektir. Tabi bu yalnızca o gözlemci için geçerli değildir. Öyle ki, dünyaya dahi gelmeden önce etrafımızı donatan varlık ve nesneler, karmaşık bir referans aygıtıyla bizi çevreler ve o referans sistemiyle hareket etmemizi sağlar. Bu referans sistemi, bizim dışımızda kalan kültürel bütünlükleri, aidiyet duyduğumuz sistemin onda yarattığımız deformasyon yoluyla algılamamızı ve hatta onları görmemizi dahi olanaksız kılabilir.

19. ve 20. yy.’ın ilk yarısına kadar süren ırkın kültürü etkileyip etkilemediği sorunsalının çözümsüzlüğü anlaşıldıktan sonra olayların farklı bir şekilde geliştiği anlaşılmaktadır. Kültürel biçimler

ve hayat tarzlarının, insanın biyolojik yönelimi ve evriminin ritmini belirlediğinin algılanmasıyla, ırkın kültürün türevlerinden biri olduğu da keşfedilmiştir. Bir grubun kabullenmiş olduğu coğrafi sınırlılıkları, diğer halklar ile geliştirdiği ilişkileri ve bununla birlikte yasaklanan veya teşvik edilen gruplar arası evliliklerin sonucunda oluşan genetik alışverişlerin önemini belirleyen yaygın kültür olduğu; aynı zamanda bu evliliklerdeki eşlerin yaş, yaşam düzeyi, doğurganlık gibi durumlarının kaynağının da bir bakıma biyolojik olmaktan ziyade toplumsal kurallara tabi olduğu da belirlenmiştir. Bu durum kültürel farklılıkların, ırksal özelliklerle açıklanmasından vazgeçilmesine sebebiyet verir. Irksal özelliklerin nedeni değil sonucu olduğuna kanaat getiren yöndeki bu açıklamalar arkeolojinin, etnografinin ve linguistiğin verileriyle desteklenerek yakın tarih üzerine önemli bilgiler vermektedir.

Sonuç olarak Levi-Strauss'un belirttiğine göre: "Kültürel makro-evrim'in bakış açısından genetik mikro-evrim'in bakış açısına geçmek koşuluyla, ırkların ve kültürlerin incelenmesi arasında iş birliği yeniden mümkün olabilir." (2020: s. 80). Bu bakış açısıyla ırk ve kültür birbiri üzerinde kısmen tamamlayıcı bir etki göstermektedirler. Kültürel mirasların genetik miraslardan çok daha hızlı evrildiğini, büyüklerimizin tanıdığı kültür ile bizim kültürümüz arasında ne kadar fark olsa da onların kalıtımını sürdürdüğümüzü göz önünde bulundurarak anlayabiliriz. Öyle ki günümüze kadar onlarca ırka karşılık binlerce kültürün var olageldiğini görmekteyiz. Kültür çeşitli yollarla, kalıtsal malzemeden çok daha hızlı değişmektedir. "Kalıtımın insanda belirlediği şey, herhangi bir kültürü edinmeye dair genel yetenektir, ama hangi kültürün kendisine ait olacağı doğumunun ve eğitiminin göreceği toplumun tesadüflerine bağlı olacaktır." (Levi-Strauss, 2020: 82). Bu anlamda Levi-Strauss (2020), organik evrimin, genetikten ayrı olarak kültürel özelliklerden etkilenebileceği burada kanıtlamaktadır. Nihayetinde; dik durma, el kullanma, iletme yeteneği, simgesellik, toplumsallık gibi özellikler biyolojik evrimin özelliklerini oluşturuyorken; soğuğa/sıcağa karşı direniş, saldırganlık, teknik beceriklilik gibi kültürel evrim öğelerini, biraz önce bahsettiğimiz biyolojik evrim öğelerini pekiştiren ve yayan bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu kültürel özelliklerin salt biyolojik temele dayandırılmayacağı gibi, bir anlamda genetik bir temele bağlı olduğu da yadsınamaz. İnsanın evriminin biyolojik evrimden tamamen ayrı düşünülmemeyeceğine yönelik, organik evrim ile kültürel evrim arasındaki bağlantıya Comte'un metafizik terimleriyle de açıklama getirilmektedir.

KAYNAKÇA

Levi-Strauss, Claude (2020). *İrk, Tarih ve Kültür* (8. Basım), İstanbul: Metis Yayınları.